T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÜÇ KUŞAKTA DEĞİŞEN AİLE

MERVE NAMAZCI
16746027

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ALİ FUAT ARICI

İSTANBUL
2020

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÜÇ KUŞAKTA DEĞİŞEN AİLE

MERVE NAMAZCI
16746027

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 10/01/2020
Tez Oy Birliği/~~Çokluğu~~ ile Başarılı Bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ali Fuat ARICI	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Neslihan KARAKUŞ	
	: Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ	

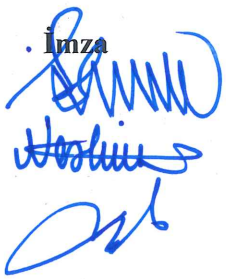

İSTANBUL
Ocak 2020

ÖZ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ÜÇ KUŞAKTA DEĞİŞEN AİLE

Merve Namazcı
Ocak, 2020

Aile toplumu oluşturan en küçük yapıdır. Çocuğun edebiyat ile tanıştığı ilk eğitim ortamıdır. Aile çocuğunu toplumun niteliğine ve değer yargılarına göre yetiştirmeye çalışır. Bu konuda ailenin en büyük destekçisi kitaplardır. Kitaplarda ailenin çocuklara sunuluş şekli çok önemlidir. Bu çalışmanın amacı Türk çocuk edebiyatı eserlerinde üç kuşakta (1970 öncesi, 1970 -2000 arası, 2000 sonrası) çocuklar için yazılmış eserlerde ailenin ele alınış şeklini inceleme ve değerlendirme yapmaktır. Bu amaçla belirtilen dönemler arasında yazılan çocuk edebiyatı eserlerinden 15 eser seçilmiştir. Seçilen eserlerdeki aile nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak içerik analizine tabi tutulup betimsel analiz yöntemi ile betimlenmiştir.

Araştırma sonucunda incelenen eserlerde aile ile ilgili 164 özelliğe ulaşılmıştır. Üç dönem karşılaştırıldığında daha çok parçalanmış ailelere yer verildiği görülmüştür. 1970 öncesi dönemde ailelerin çocuklarına karşı tutumlarının koruyucu (kollayıcı) olduğu görülürken, 2000'ler ve sonrasında ebeveyn tutumunun demokratik (destekleyici) olduğu görülmüştür. 1970-2000 arası yazılan eserlerde ise ebeveynlerde otoriter (baskıcı) tutum görülmektedir. 1970 öncesi ve 2000 yılına kadar yazılan eserlerde çocukların ebeveynleri ile çatışma yaşamadığı görülürken 2000 sonrası dönemde ebeveyn çocuk çatışmalarının arttığı görülmüştür. Üç dönemde de en az ahlaka yer verilirken en çok sevgi, saygı ve yardımseverlik değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Sanat, oyun ve sporun 1970-2000 sonrası eserlerde yer aldığı görülmüştür. Din ise eserlerde ağırlıklı olarak 1970 öncesinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk, aile, çocuk edebiyatı eserleri.

ABSTRACT

FAMILY CHANGE IN THREE PERIODS IN TURKISH CHILDREN LITERATURE

Merve Namazcı
January, 2020

The family is the smallest structre that makes up society. It is the first educational environment where the child is met with literature. The family tries to raise their children according to the the qualification and standard of judgement of the society they live in. The biggest supporter of the family in this regard is book. The way the family is presented is very important. The aim of this study is to examine and evaluate the notion of family its elements in works written for children in three periods (pre-1970, between 1970-2000, post-2000) in Turkish children' literature. For this purpose, 15 books written between the periods mentioned above have been selected by the method of criterion sampling. Notion of family to the child are subjected to content analysis by using document analysis method which is one of the qualitive one, and portraited with descriptive analysis.

As a result of the research, 164 characteristics related to family notion have been reached in the examined work. Compared to three periods, it is seen that mostly fragmented families have been included in the work In the pre-1970 period, it is seen that parents' attitudes towards their children are protective while it is seen that their attitudes towards the children are democrative (supportive) in the post-2000. In the books written between 1970-2000, it is seen that the parents have an authoritarian attitude. It is showed that children hadn't had conflict with their parents in the works written before 1970 and until 2000 while conflicts between parents and children had increased post 2000. In all three periods, it was found that morality was the least and love, respect and helpfulness values were the most. It has seen that artistic, gaming and sports elements were ranked among the works after 1970 and 2000. Religion is predominantly the period before 1970.

Key Words: Children's literature, children, family, children's literature works.

ÖN SÖZ

Çocukların topluma kazandırılmasında en önemli rol ailenindir. Her ailenin kendine has bir kültürü vardır. Her çocuğun kendi ailesinin aile tipi, ebeveyn tutumu, aile üyeleri arasındaki iletişim durumları ve ailenin çocuğa sundukları farklıdır. Bu sebeple çocuğun toplumda karşısına çıkabilecek olan diğer ailelerin kültürlerine ait özellikleri de tanıması ve bilmesi gerekir. Bu farklı yapıdaki aileler ve onlara ait özellikler çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeylerine uygun nitelikli kitaplardan öğrenilir.

Bu çalışmada çocuklar için yazılan eserlerde ailenin çocuklara nasıl sunulduğu incelenmiştir. Hangi aile tiplerine yer verildiği, ebeveynlerin çocuklarına karşı hangi tutumu benimsediği, aile içi iletişimi boyutu ve ailelerin çocuklara sunduğu özellikler tespit edilmiştir.

Çalışmam boyunca akademik tecrübelerini, değerli bilgilerini ve manevi desteğini esirgemeyen, öğrencisi olmaktan onur duyduğum kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Ali Fuat Arıcı' ya teşekkürü borç bilirim.

Hayatım boyunca aldığım her kararda yanımda olup beni destekleyen, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan sevgili annem Rukiye Namazcı' ya, bana her daim güvenen sevgili babam İbrahim Namazcı' ya ve en büyük destekçim biricik kardeşim Asena Sevde Namazcı' ya sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul, Ocak, 2020 Merve Namazcı

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖN SÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **x**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Problem Durumu 3
1.1.1. Problem Cümlesi 4
1.1.2. Alt Problemler 4
1.2. Araştırmanın Amacı 4
1.3. Araştırmanın Önemi 5
1.4. Sınırlılıklar 6
2. ÇOCUK EDEBİYATI **7**
2.2. Çocuk Kitaplarının Biçimsel Özellikleri 12
2.3. Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri 14
2.4. Aile ve Aile Tipleri 17
2.4.1. Geniş Aile 18
2.4.2. Çekirdek Aile 18
2.4.3. Geçiş Ailesi 19
2.4.4. Parçalanmış Aile 19
2.5. Aile İçi İletişim ve Çatışmalar 19
2.6. Anne-Baba Tutumları 21
2.6.1. Demokratik (Destekleyici) Tutum 21
2.6.2. Otoriter (Baskıcı) Tutum 21
2.6.3. Koruyucu (Kollayıcı) Tutum 22
2.6.4. Hoşgörülü (Gevşek) Tutum 22
2.6.5. İlgisiz Tutum 22
2.6.6. Tutarsız (Dengesiz) Tutum 23
2.7. Otoriteye Göre Aile Tipleri 23
2.7.1. Ana Ailesi 23

2.7.2. Baba (Ataerkil) Ailesi 23
2.7.3. Bölünmez Asaba 23
2.8. Çocuk Kitaplarında Ailenin Yer Alış Biçimleri 23
2.8.1. Ahlak 24
2.8.3. Dil becerileri 25
2.8.4. Değerler 25
2.8.5. Oyun ve spor 25
2.8.6. Din 26
2.8.7. Gelenek ve görenekler 27
2.8.8. Okuma zevki ve kültürü 27
2.8.9. Çocuğun terbiyesi ve disiplini 28
2.8.10. Doğa ve hayvan bilinci 29
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 30
3.1. Araştırmanın Deseni 30
3.2. İnceleme Nesnesi 30
3.3. Veri Toplama Aracı 32
3.4. Verilerin Analizi 34
3.5. Araştırmanın Güvenirliği 34
4. BULGULAR VE YORUM 36
4.1. "Ömer'in Çocukluğu" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 36
4.2. "Bağrı Yanık Ömer" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 41
4.3. "87 Oğuz" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 44
4.4. "Türk İkizleri" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 49
4.5. "Bir Gün Büyüyeceksin" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 53
4.6. "Dört Kardeştiler" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 60
4.7. "Hoşça Kal Küçük" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 66
4.8. "Öksüz Civciv" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 72
4.9. "Patenli Kız" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 75
4.10. "Uçtu Uçtu Ali Uçtu" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 80
4.11. "Babamın Gözleri Kedi Gözleri" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 84
4.12. "İşte O Çocuk" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 89
4.13. "Yankılı Kayalar" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 94
4.14. "Bana Derler Küp Cadısı" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi 98
4.15. "Havva ile Kaplumbağa" kitabında aile kavramının sunuluş şeklinin incelenmesi 104
5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 108

5.1. Tartışma ve Sonuç 108
5.2. Öneriler 118
KAYNAKÇA 120
ÖZ GEÇMİŞ 127

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Çalışmada incelenen kitaplar 32
Tablo 2: "Ömer' in Çocukluğu" kitabında yer alan aile özellikleri 37
Tablo 3: "Bağrı Yanık Ömer" kitabında yer alan aile özellikleri 42
Tablo 4: "87 Oğuz" kitabında yer alan aile özellikleri..... 45
Tablo 5: "Türk İkizleri" kitabında yer alan aile özellikleri 50
Tablo 6: "Bir Gün Büyüyeceksin" kitabında yer alan aile özellikleri 55
Tablo 7: "Dört Kardeştiler" kitabında yer alan aile özellikleri 62
Tablo 8: "Hoşça Kal Küçük" kitabında yer alan aile özellikleri..... 68
Tablo 9: "Öksüz Civciv" kitabında yer alan aile özellikleri 73
Tablo 10: "Patenli Kız" kitabında yer alan aile özellikleri 76
Tablo 11: "Uçtu Uçtu Ali Uçtu" kitabında yer alan aile özellikleri..... 81
Tablo 12: "Babamın Gözleri Kedi Gözleri" kitabında yer alan aile özellikleri 86
Tablo 13: "İşte O Çocuk" kitabında yer alan aile özellikleri 90
Tablo 14: "Yankılı Kayalar" kitabında yer alan aile özellikleri..... 96
Tablo 15: "Bana Derler Küp Cadısı" kitabında yer alan aile özellikleri..... 99
Tablo 16: "Havva ile Kaplumbağa" kitabında yer alan aile özellikleri 105
Tablo 17: İncelenen eserlerdeki aile tipleri 111
Tablo 18: İncelenen eserlerdeki anne-baba tutumları 112
Tablo 19: İncelenen eserlerdeki aile içi iletişim ve çatışmalar 113
Tablo 20: İncelenen eserlerdeki ailenin sunduğu özellikler..... 115

KISALTMALAR

BDKC : Bana Derler Küp Cadısı
BGB : Bir Gün Büyüyeceksin
BGKG : Babamın Gözleri Kedi Gözleri
BYÖ : Bağrı Yanık Ömer
DK : Dört Kardeştiler
HİK : Havva ile Kaplumbağa
HKK : Hoşça Kal Küçük
İOÇ : İşte O Çocuk
ÖC : Öksüz Civciv
ÖÇ : Ömer' in Çocukluğu
PK : Patenli Kız
SYO : 87 Oğuz
Tİ : Türk İkizleri
UUAU : Uçtu Uçtu Ali Uçtu
YK : Yankılı Kayalar

1. GİRİŞ

Toplumun en küçük yapı taşını aile oluşturur. Çocuklar doğdukları ilk andan itibaren ebeveynlerinin korumasına muhtaçtır. Beslenme, barınma, sevgi gibi ihtiyaçları ailesi tarafından karşılanır. Aynı zamanda dışarıdan gelebilecek her türlü olumsuzluk karşısında da onu koruyan ve yaşanabilir bir hayat sunan ailedir.

Çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak, onu koruyup kollamak dışında ailenin çocuk üzerinde sorumlu olduğu bir diğer nokta da eğitimidir. Çocuğun örnek aldığı, taklit ettiği ve ilk öğrenmelerinin gerçekleştiği eğitimin başladığı ilk yer aile, ilk öğretmenleri de anne ve babadır. Çocuğun eğitiminde anne ve babalara yardımcı olan onları destekleyen ve pekiştiren ise kitaplardır.

Çocuğun eğitiminde başvurulacak kitapların da sahip olması gereken birtakım özellikler vardır. Kitabın kapağının çocuğun ilgisini çekecek şekilde düzenlenmiş olması gerekir. Kitapta yer alan resimlerin usta çizerler tarafından çizilmiş olması ve estetik ve güzelliğin ön planda olduğu sanatsal resimler olmasına önem verilmelidir. Kitabın kâğıdı 1. hamur ve çocuğun gözlerini yormayacak şekilde mat olmalıdır. Kolay dağılmayacak şekilde ciltlenmelidir. Sayfa düzeni çocuğun kolay anlayacağı şekilde düzenlenmelidir. Paragraf uzunlukları ve harflerin boyutunu belirlerken kitabın hitap edeceği yaş aralıkları dikkate alınarak seçim yapılmalıdır.

İçerikte dikkat edilmesi gereken en önemli özellik kitabın çocuğa görelik ilkesine uygun olmasıdır. Konuların çocukların ilgi, ihtiyaç, yaş, cinsiyet ve gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmesine dikkat edilmelidir. Çocuklar kitaplardaki kahramanlarla çoğu zaman özdeşim kurarlar. Bu yüzden kitap kahramanlarının gerçek hayatta karşılaşabilecekleri kişi ve varlıklar arasından seçilmesi ve onların dünyasına uygun şekilde oluşturulması gerekir. Gereksiz sözcüklerden arınmış bir dil kullanılmalı ve ana düşünce açık bir şekilde verilmelidir. Eserlerde çocuğun anlamını bilmediği kelimelere de yer verilebilir ancak çocuk metnin bağlamından hareketle bu kelimelerin anlamını tahmin edebilmelidir.

Toplumu oluşturan aile, yapısı itibariyle çeşitlere ayrılmaktadır. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile. Anne, baba ve çocukların evlenerek kendi aileleriyle hep beraber yaşadıkları geniş aile. Kırsal kesimden kente göç eden ancak kırsal hayatın özelliklerini kent ortamında sürdürmeye çalışan geçiş ailesi. Ölüm, boşanma, zorunlu göç durumları sebebiyle anne babadan birinin ya da her ikisinin de olmaması durumunda parçalanmış aile olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuklar toplum hayatında karşılaşabilecekleri iletişim ve çatışma durumlarıyla da ilk kez aile ortamında tanışır. Bu iletişim ve çatışma durumları ebeveynler arasında, ebeveyn-çocuk arasında, kardeşler arasında ve ailedeki diğer üyeler arasında gerçekleşebilir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı takındıkları iletişim ve disiplin anlayışı ebeveyn tutumlarını oluşturur. Çocuklarının da birer birey olduğunun farkında olan onların kendilerini gerçekleştirmelerine fırsat tanıyan anne babalar demokratik tutumu benimserler. Bunun tam tersi olan çocuk üzerinde mutlak bir denetime sahip olan tutum ise otoriter tutumdur. Daha çok anne çocuk ilişkilerinde karşımıza çıkan ve çocuğun yapabileceği her şeyi üstlenmeye dayalı tutum ise koruyucu tutumdur. Çocuğun sınırsız hakkının olduğu neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair denetimin düzensiz olduğu tutum hoşgörülü tutumdur. Çocuklarına yeterli zamanı ayırmayan, ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almayan ebeveynlerin takındığı tutum ise ilgisiz tutumdur. Anne ve babanın çocuğun davranışlarına göstermiş oldukları tepkilerin birbirine uymaması veya aynı davranışa farklı zamanlarda farklı tepkiler vermeleri sonucu ortaya çıkan tutarsız tutumla birlikte ebeveynlerin tutumları altı kategoriye ayrılır.

Aile çocuğuna toplumun değer ve normlarını kendi aile kültürüne ait özellikler içine yedirerek sunar. Çocuk ailesinden aldığı bu özellikler ile topluma ayak uydurur ve toplumun bir üyesi olur. Aile yetiştirdiği gence kendi aile kültürünü aktarırken diğer aile tiplerini, ebeveyn tutumlarını, aile içi iletişim ve çatışma durumlarını da tanıtmalıdır. Bunun için de yine kitaplardan ve kitaplarda geçen aile özelliklerinden yararlanmaktadır. Kitaplarda yer alan ailelerin çocuklara bazı özellikleri vermesi gerekir. Çocuk eğitimi üzerine yazılan kitaplar incelenerek ailenin yer aldığı çocuk kitaplarında verilmesi gereken özellikler şu şekilde belirlenmiştir: Ahlak, sanat, dil becerileri, değerler, oyun ve spor, din, gelenek ve görenekler, okuma zevki ve kültürü, çocuğun terbiyesi ve disiplini, doğa ve hayvan bilinci.

Çocuk kitaplarında yer alan aile ve ailenin vermesi gereken özelliklerin zaman içindeki değişimini görmek için Türk çocuk edebiyatı üç kuşağa ayrılarak incelenmiştir. 1970 senesinden itibaren televizyonun ev hayatında kendine yer bulması, kadının yavaş yavaş iş hayatına atılması, yurt dışına işçi göçlerinin başlaması gibi durumlar dikkate alınarak 1970 öncesi kuşak. 2000'ler dediğimiz milenyum çağının gelmesi ile televizyonun yerini bilgisayar, internet ve sosyal medyanın almasıyla 2000'ler sonrası kuşak. Bu iki geçiş dönemini de içine alan ve değişimleri gözler önüne sermek adına 1970-2000 yıllarını içine alan kuşak olarak üçe ayrılmıştır. Bu kuşaklar içinde çocuk edebiyatı alanında yazılmış ailenin ele alındığı eserler aile ve aile özellikleri dikkat alınarak incelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

Çocuk ilk eğitimini okuldan önce ailesinden alır. Bu eğitimde anne babanın tutum ve davranışları, ekonomik düzeyleri, eğitim durumları gibi birçok faktör rol oynamaktadır. Ailenin birlik ve beraberlik, sevgi ve saygı içinde bir arada yaşaması, anne babaların çocuklarının da onlardan bağımsız bir birey olduğunun farkına varıp onlara karşı tutumlarını bu yönde sergilemelerinin gerekliliği önemlidir.

Çocuk ailede almaya başladığı bilgi, birikim ve tecrübeleri, kitaplar vasıtasıyla destekler ve artırır. Çocuklara sunulan kitapların birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bunların başında çocuk gerçekliği gelir. Çocukların dünyasını çocukların gözüyle görüp yine çocuklara sunma becerisine sahip yazarların eserleri seçilmelidir. Bu seçim de ebeveynlere düşmektedir. Ancak her çocuk kitabı çocuk gerçekliğine sahip değildir. Çocukların eğitiminde onları destekleyici özelliklere yer vermez.

Çocukların ilgi, ihtiyaç, cinsiyet, yaş ve gelişim düzeylerine dikkat ederek seçilecek eserlerde dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta da çocuklara verilen iletilerdir. Çocuğa eserlerde verilmek istenen iletilerin doğrudan verilmemesi gerekir. Okuduğu veya dinlediği eserlerdeki olay ve durumların içine yedirilerek çocuğa sezdirilmelidir.

Çocuk edebiyatı eserlerinin çocukların beden gelişimi, zihin gelişimi ve dil gelişimini desteklemesinin yanında çocukların ruhsal ihtiyaçları olan sevme ve sevilme, kabul edilme, güven, öğrenme, başarılı olma, saygı duyulma vb. ihtiyaçlarını da desteklemesi gerekir.

Her ailenin kuşaktan kuşağa aktardığı ve koruduğu kendine ait kuralları vardır. Bu kurallar her aileyi özel kılar ve çocuklara sunularak kuşaktan kuşağa aktarılması sağlanır. Böylelikle çocukların toplumsallaşması ve toplumsal bütünlüğün sağlanması amaçlanır. Ailenin kuralları ile toplumun kurallarının çatıştığı noktada çocuğun toplumsallaşması ve sosyalleşmesi engellenmiş olur. Bu sebeple aile çocuklarına kendi aile kurallarını ve kültürünü aktarırken mutlaka topluma ait kural ve kültürleri de tanıtmalıdır. Bu noktada aileye yine yardımcı olacak kitaplardır. Yukarıda sayılan özelliklere dikkat edilerek çocuğa sunulan kitaplar ile çocukların diğer ailelere ait olan kural ve kültürlerden haberdar olması sağlanmalıdır.

Çocukların eğitimi ile ilgili yazılmış olan eski ve yeni kitaplar incelendiğinde (Vezâif-i Ebeveyn, Ana-Baba ve Çocuk, Osmanlı'da Çocuk Eğitimi, Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak) üzerinde durulan bazı önemli noktalar vardır. Ahlak eğitimi, değerler, gelenek ve görenekler, sanat, oyun ve spor, çocuğun terbiyesi ve disiplini vb. bunların hepsi çocuklara aile ortamında verilmeye çalışılır. Ailelerin yeterli gelmediği veya desteklenmesi gerektiği noktada kitaplara başvurulabilir. Geçmişten günümüze yazılmış olan eserlerde aile kavramının ve ailenin sunuluşunun yeterliliğe sahip olup olmadığı incelenmesi gereken bir husustur.

1.1.1. Problem Cümlesi

Türk çocuk edebiyatı eserlerinde üç kuşakta aile nasıl ele alınmıştır?

1.1.2. Alt Problemler

- 1970 öncesi dönemde yazılmış çocuk edebiyatı eserlerinde aile nasıl ele alınmıştır?
- 1970-2000 yılları arasında yazılmış çocuk edebiyatı eserlerinde aile nasıl ele alınmıştır?
- 2000 sonrası dönemde yazılmış çocuk edebiyatı eserlerinde aile nasıl ele alınmıştır?
- Üç kuşakta ailede görülen benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türk çocuk edebiyatı eserlerinde üç kuşakta (1970 ve öncesi, 1970 ve 2000 arası, 2000 ve sonrası) ailenin nasıl ele alındığını incelemek ve meydana gelen değişiklikleri ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumu oluşturan en değerli yapı taşı ailedir. Aile, çocuğun ilk deneyimlerini kazandığı ve davranış biçimlerini öğrendiği en önemli sosyal kurumdur. Her aileyi bir okul olarak düşünürsek anne babalar da çocuğun karşısına çıkan ilk öğretmenlerdir. Sağlıklı toplumların oluşabilmesi için çocuğun eğitimi ile ilgili ailenin izleyecek olduğu yol çok önemlidir.

Çocuğun gelişiminde aileye büyük görev düşmektedir. Tarihsel zaman etkisiyle ebeveynler ve çocuk arasındaki iletişimin de boyutu değişmektedir. Aile içinde çocuğun, toplum içinde de ailenin diğer birey ve ailelerle etkileşim ve paylaşım içinde olması gerekmektedir. Bu yüzden çocuğun her türlü aile tipi, ebeveyn tutumu, aile içi çatışma ve aileden gelen özellikler hakkında bilgi sahibi olması gerekir.

Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir. Ruha canlılık verir. İnsanoğlunun yaşama gücünü artırmasında, hayatın ciddi ve üzücü durumlarında, uzaklaştırılmasında önemli bir görev üstlenir (Temizyürek, 2003, 162)

Çocuklar doğdukları andan itibaren edebî türlerle karşılaşmaktadır. Annelerin çocuklarını uyutmak için söylediği ninnilerle başlayan edebi yolculuk sokaktaki oyunlarda söylenen tekerlemelerle, çocukların birbirlerine sordukları bilmecelerle ilerlemektedir. Okuma yazma sürecinin tamamlanmasıyla yazılı türlerle tanışan çocuklar yaşları ve cinsiyetlerine göre farklı türlerdeki kitaplara yönelirler. Bu yönelimle birlikte bambaşka dünyalarla tanışan çocukların düşünce dünyaları ve konuşma becerileri gelişir, yaratıcılıkları artar.

Bugünün küçükleri yarının büyükleridir. Onların bilişsel, duyuşsal ve dil gelişimleri için yapılan her çalışma geleceğe yatırımdır. Hayatı çocukların gözünden yine çocuklara sunmayı bilmek gerekir. Bunun için en iyi yol onları edebiyat ile tanıştırmaktır. Çocukların hayatı keşfetmesinde ve yaşama yollarını öğrenmesinde yol gösterici fonksiyonu vardır. Adeta insana hayatta rehberlik yapar. Edebiyat çocuğu bir takım etkinliklere teşvik eder, ana dilinin gelişmesine katkıda bulunur (Oğuzkan, 2001, 5).

Çocuk eğitimi üzerine yazılan eski ve yeni kitaplar incelendiğinde çocuk eğitiminde nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeylerine uygun olmasının yanında çocuklara kazandırması gereken birtakım

özelliklere de sahip olması gerekir. Bu özelliklerin çocuklara aktarım şekli çok önemlidir.

Bu özellikler çocuğa doğrudan verilmemeli, sezdirilmelidir. Bunun için kitaplar kullanılmalıdır. Yazarların anlatacak olduğu olay ve durumların arasına serpiştirebileceği bu özellikler (ahlak, din, sanat, oyun ve spor, doğa ve hayvan bilinci, değerler ve kültür vb.) hem anlatılan hikâyeyi zenginleştirecek hem de çocuk eğitiminde ailenin destekleyicisi olacaktır.

Çocuk edebiyatı çalışmaları içinde aile ile ilgili çalışmalar kısıtlıdır. Bu çalışmada çocuk edebiyatı dönemsel olarak üçe ayrılmıştır. 1970 öncesi, 1970-2000 arası ve 2000 sonrası olarak ayrılan dönemlerde içinde aile kavramı ve ailenin çocuğa sunduğu özelliklere yer veren eserler seçilerek inceleme ve değerlendirme yapılmıştır. Aile kavramı ve ailenin sunduğu özellikler ile ilgili bu denli inceleme ve değerlendirme yapan ilk tez çalışmasıdır.

1.4. Sınırlılıklar

- Araştırma 1970 öncesi, 1970-2000 yılları arası, 2000 sonrası olmak üzere üç kuşakla,
- 15 çocuk kitabıyla sınırlıdır.

2. ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatını anlayabilmek için öncelikle çocuk ve edebiyat kavramları üzerinde durulması gerekir. Türkçe sözlükte çocuk kavramı, anne karnında ya da bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan olarak tanımlanmıştır. (Oğuzkan, 2001, 2) çocuğu "iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek" olarak tanımlamıştır.

Bu tanımların dışında çocukluğu belirli bir yaş ile sınırlayan Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme vardır. Bu sözleşmeye göre on sekiz yaşına kadar her insan çocuktur.

Arapça edeb kelimesinden türetilmiş olan edebiyat, bireyin duygu ve düşüncelerini kendine özgü bir dille yazılı veya sözlü olarak dışa vurduğu bir sanattır. Edebiyatta amaç estetik ve güzelliktir. Bu sebeple içeriğin dışa vurumu çok önemlidir.

Çocuk edebiyatı kavramı XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış, hedef kitle olarak çocuğu alan bir duyarlılığın ifade biçimi anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Arıcı, 2016, 5).

Gökşen (1980) çocuk edebiyatı için "Çocuğun fikir ve sanat eğitimine katkıda bulunarak çocukta sanat duygusu ve üstünlüğü uyandıran tekniği, ilkeleri olan, güzel ve etkili ürünlerden oluşan edebiyattır." demiştir.

Şirin (2000) ise çocuk edebiyatını; "Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile geliştirilen çocuksu bir edebiyattır." şeklinde açıklamıştır.

Çocuk edebiyatı, edebiyatın taşıdığı hemen her niteliği taşımakla birlikte eğitici yönüyle de öne çıkan bir sanat dalıdır. Amacı doğrudan doğruya eğitmek olmasa da çocuğun dil becerisini, hayal gücünü ve yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirmek, çocuk edebiyatının amaçları arasındadır (Şimşek, 2014, 15).

Sever (2003, 9) çocuk edebiyatını "erken çocukluk döneminde başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı" olarak tanımlamıştır.

Sınar (2006) çocuk edebiyatını, iki yaştan başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların hayat tecrübeleri, ilgi, ihtiyaç, gelişim ve algılama düzeylerine uygun olan bütün nitelikli (estetik ve edebî) metinleri kapsayan edebiyat olarak tanımlamıştır. Çocuk edebiyatı, çocuğun edebiyatla ilk karşılaşmasını sağlayan, günlük kullanılan dilin üstünde bir dil ile çocuğun anadiliyle etkileşimini sağlayan bir işleve sahiptir (Şirin, 2014, 30).

Dilidüzgün'ün (2000, 254) çocuk tanımı ise "Kendisine has algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla bütünüyle örtüşmeyen varlık" şeklindedir.

2.1. Çocuk Kitapları ve Özellikleri

Çocuk edebiyatı alanında çalışanların üzerinde durduğu noktaların başında çocuk gerçekliğine uygun, sanatsal özelliğe sahip eserlerin sunulması gelmektedir. Yazar eserini vücuda getirirken yayınevi de yayımlayacağı kitabı hazırlarken çocuk gelişim özelliklerinin farkında olmalı, iyi bir çocuk kitabının hangi özelliklere sahip olması gerektiğini bilmelidir (Arıcı, 2016, 45). Çocuk edebiyatı yazarlarının çocuğa görelik ilkesinin bir gereği olarak eserlerini oluştururken çocukların gözüyle değerlendirme yapması ve eserlerini bu doğrultuda oluşturması gerekir.

Çocuğun anlayabileceği her olay, çocuğa uygun her duygu, çocuklar için yazılan eserlerin konusu olabilir. Bu noktada edebiyat –yani yetişkinler için kaleme alınan edebi eserler- ile birbirinden ayrılırlar. Ancak birleştikleri bir nokta vardır. O da konuyu işleyiş tarzının önemidir (Sınar Çılgın, 2007, 149). Çocuk kitapları büyüklerinkinden farklı bir şekilde çeşitli metinsel ve şekilsel gerekliliklerin yanı sıra birtakım eğitsel ilkelere de uygun olmalıdır (Arıcı, 2016, 45). Çünkü çocukların ilgi ve ihtiyaçları, olaylara verdikleri tepkiler yetişkinlerden farklıdır. Bu konunun önemini Sever (2008), çocuk edebiyatı ürünleri ortaya konulurken ele alınması gereken temel ilke, dil, anlatım ve seçilen konular açısından çocuğa görelik ilkesinden hareket edilmesi gerekliliğidir, şeklinde açıklamıştır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocukların birtakım ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olması gerekir. Ürünleri ortaya koyarken çocukların ilgi, ihtiyaç, cinsiyet ve gelişim özelliklerinin dikkate alınması gerekir. Çocuğun kendi ilgi alanlarını ve yeteneklerini fark etmesi, bir birey olduğunu idrak etmesi, karşılaşacağı yeni durumlara göre nasıl tavır sergileyeceğini öğrenmesi kişilik gelişimi için son derece önemlidir (Sınar Çılgın, 2007, 16). Bu ürünler; çocuğun ahlak, sosyal yaşam ve insan ilişkileri açısından geliştirilmesinde en nitelikli araçlardır. Bununla beraber çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimiyle doğrudan ilişkili, eğitici özelliği olan ürünlerdir (Kardaş Koçak, 2017, 11).

Çocuk edebiyatı eserlerinin özelliklerinden biri de çocuğun okuduğu kitaptan zevk alabilmesidir. Bunun için eserlerin çocuğun dünyasına girebilmesi gerekir. Yazarın hitap edeceği kitlenin yaş grubuna karar vermesi ve bu yaş grubundaki çocukların sahip olduğu dil gelişim özelliklerini dikkate alarak eserini oluşturması gerekir. Oluşturulan eserde yer alan kelimelerin çocuğun kelime dağarcığında bulunması gerekir. Eserlerde çocukların bilmediği kelimelere de yer verilmelidir. Ancak bu kelimeler çocuk tarafından okunduğunda metnin bağlamından anlamını tahmin edilebilir olmalıdır.

Çocuk edebiyatı eserlerinde konunun çocuğun yaşamı ile benzerlik gösterebilmesi gerekir. Çocuğun kendi yaşamında da karşılaşabileceği durum ve olaylara yer verilmelidir. Çocuk bu durum ve olaylara çözüm yolları üretebilmek için kafa yormalıdır ve bu çözüm yollarını kendi yaşamına aktarabilmelidir. Çocuk kitapları çocuğa farklı bir dünyanın kapılarını açmalı, onu örnek kahramanlar ve olaylarla tanıştırmalıdır. Çocuğu zihinsel anlamda geliştirmeli, düşünsel olarak da desteklenmelidir (Arıcı, 2016, 47).

Eserlerde içeriği destekleyici görsellere de yer verilmelidir. Görsellerin estetik zevk vermesi ve çocuğun okuduklarını anlamlandırmasında destekleyici olması gerekir. Görseller metnin içeriğinin önüne geçmemelidir. Eserlerde görsellere yer verilmesi çocuklarda yaratıcı düşüncenin gelişmesini de destekler. Ayrıca resimler vasıtasıyla çocuk renk uyumunu öğrenir, çizgi, şekiller ve kompozisyon hakkında fikir edinmeye başlar. Bu tip eserler çocukta estetiğin gelişmesini sağlar (Sınar Çılgın, 2007, 17).

Çocuk edebiyatı eserlerine dair dikkat edilmesi gerekenleri Baş (2012: 8-9) şu şekilde sıralamıştır:

1. Edebiyat hazzını ve estetiğini taşıyabilecek ve aktarabilecek hüviyete sahip olmalıdır.
2. Çocuğun duygu ve düşünce dünyasını içerebilmeli ve bu yönde amaçlar geliştirmelidir.
3. Çocuğu küçük, basit ve yetişkin biblosu olarak görmemelidir.
4. Çocuğun yeteneklerini keşfetmesine yardımcı olmalıdır.
5. Edebiyatın sözlü ve yazılı bütün ürünlerinden faydalanabilmelidir.
6. Çocuğa seçici ve eleyici olma niteliklerini kazandırmalıdır.
7. Bireyin ve toplumun tecrübelerini yansıtabilmelidir.
8. Kültür aktarımı sağlamalı ve çocuğun evrensel değerleri tanımasına yardımcı olmalıdır.
9. Diğer disiplinlerle iş birliği içinde olmalıdır.
10. Çocuğa okur hüviyeti kazandırmalıdır.
11. Çocuğun ana dil bilincini kazanmasında örnek ve etkin olmalıdır.
12. Çocuk edebiyatının, bireyin çocukluk dönemi ile yetişkin olma süreci arasında kalan ve bir nevi tutuşma dönemi olan gençlik çağına hitap eden gençlik edebiyatına da zemin hazırlayabilmesi önemlidir.

Çocuk edebiyatı eserlerinin çocukların beden gelişimi, zihin gelişimi ve dil gelişimini desteklemesinin yanında çocukların ruhsal ihtiyaçları olan sevme ve sevilme, kabul edilme, güven, öğrenme, başarılı olma, saygı duyulma vb. ihtiyaçlarını da desteklemesi gerekir.

Çocuk edebiyatı eserleri oluşturulurken biçimsel özelliklerin ve içerik özelliklerinin birbirini tamamlaması gerekir. Gönen (1994) çocuk kitaplarını değerlendirirken dikkat edilmesi gerekenleri şu şekilde ifade etmiştir:

> "Bir çocuk kitabını değerlendirilirken; kitabın yazar ve ressamının kim olduğuna, kitabın amacının ne olduğuna, konusunun çocuğun kavrama düzeyine uygun olup olmadığına, karakterlerin özelliklerine, üslup ve dil bilgisi kurallarının hitap ettiği yaşa uygunluğuna, resimle metnin uygun olup olmadığına, fiziksel özelliklerine, giriş, gelişme ve sonuç

kısımlarının belirgin olup olmadığına ve yayıncının bu alanda tanınıp tanınmadığına dikkat edilmelidir."

Temizyürek, Şahbaz ve Gürel (2016), çocuk kitaplarını üç grupta değerlendirmiştir. Bunlar;

1. Edebî olmayan çocuk kitapları.
2. Okul öncesi çocukları için hazırlanan kitaplar.
3. Okul çağı çocukları için hazırlanan kitaplar.

Edebî olmayan çocuk kitapları, diğer bir adıyla ABC kitapları çocuklara yavaş yavaş alfabe bilgisi kazandırmayı amaçlar. Okul öncesi dönemden önce çocuklara hatları net çizilmiş, renkli ve ilgilerini çekecek resimlerin olduğu kitaplar sunulmalıdır. Kitaplar uzun süre elinde olacağından, tutabileceği boyutlarda ve kendi başına keşfedebilmesi için kumaş, karton veya sert plastik gibi kaliteli malzemelerden yapılmalı, kolay yıpranmamalı ve yırtılmamalıdır. İçlerinde bir kelime veya cümle bulunan ABC kitapları da bu amaçla kullanılabilir (Tanju, 2010, 32).

Okul öncesi çocukları için hazırlanan kitaplar, çocukların genel gelişim süreçleri içinde fiziksel becerilerinin farkına vardıkları bir dönemdir. Kendilerine ait dolapları ve eşyayı sıralayacakları yerleri bilebilme, ayırabilme özelliklerine sahiptirler. Hazırlanan kitaplar genellikle bu becerileri geliştirmeye yönelik olmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017, 56). Bu yayınlar bol resimli oldukları için çocuğun dikkat süresini artırır, dinleme becerisi kazandırır, neden sonuç ilişkilerini kurabilmesini sağlar, hayal gücü ve yaratıcılığını destekler ve konuşma, dil gelişimini hızlandırır (Uzuner Yurt, 2016, 153).

Okul çağı çocukları için hazırlanan kitaplar, bu döneme yönelik hazırlanan kitapların %25'lik kısmını metin oluştururken geriye kalan kısım resimdir. Çocuğun kendi kendine okuduğunda anlayabileceği bu eserlerde yer alan kavramlar ve kullanılan dil çocuğun yaşantısına uygun olmalıdır (Yılar ve Celepoğllu, 2013, 46).

Sonuç olarak çocuk edebiyatı kavramı içerisinde değerlendirdiğimiz eserler; çocuklara binlerce yıllık tarihî geçmişi olan Türk kültürünün klâsik olarak nitelendirebileceğimiz sözlü ve yazılı edebî türlerini öğretmeli, Türk dilini

sevdirmeli, kurallarını sezdirmeli, onları Türkçeyi özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmelidir (Temizyürek, 2003, 166).

2.2. Çocuk Kitaplarının Biçimsel Özellikleri

Çocuk kitaplarında bulunması gereken biçimsel özellikler; kapak, resimleme, kâğıt, boyut, ciltleme, sayfa düzeni, yazı tasarımıdır.

Çocukları kendine çeken, kitabı sevimli kılan bir unsur olması açısından kitabın kapağı büyük önem taşır. Kitap kapağı hazırlamak kolay bir iş değildir. Bir sanatçı duyarlılığı ve yaratıcılık yeteneği gerektirir (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016, 28). Kapağın üstündeki resim çok önemlidir. Çocuk kitabın içeriğini bilmeden bu resim sayesinde kitap hakkında ilk olarak fikir edinecektir. Bu sebeple kapak resmi içeriği özetleyecek mahiyette olmalıdır (Sınar Çılgın, 2007, 79).

Çocuk kitaplarındaki kapak resimleri estetik değerinin yanında; canlı, kitap konusuyla ilgili ve çocuğa okumaya çağırıcı biçimde olmalıdır. Kapak kâğıdı sağlam ve kaliteli olmalıdır. Sağlam, çocuğun hoşuna giden çekici bir kapak ve cilt, eserin okunma ve uzun süre saklanma şansını da artırır (Sever, 1997, 14).

> "Kapak bir yandan kitabın konusuyla ilişkili olmalı, diğer yandan alıcısını düşündürmeli, onunla duyuşsal bir bağ kurmalıdır. Bir dizinin kapağı hazırlanırken de kapaklar arasında bir ilişki, renk uyumu, zengin ve etkileyici çağrışımlar olmalı, kapağın oluşturacağı düşünce de önceden tasarlanabilmelidir." (Güleryüz, 2003, 164).

Resimlerin usta bir çizer tarafından yapılması gerekmektedir. Bu çizer, çocuğun gelişim özelliklerine uygun hareket etmelidir. Resimler sanatsal kaygı taşımalı, çocukların gerçek yaşamla bağ kurabilmesini sağlayarak, hayal gücü oluşumunu destekleyici olmalıdır (Arıcı, 2016, 51). Resimlerin mutlaka renkli olmaları da gerekmez. İyi çizilmiş olmak kaydıyla siyah beyaz bir resim bile çocuğa estetik zevk verebilir (Sınar Çılgın, 2007, 78). Resimlemelerin metnin içeriği ile çelişmemesi, olumsuz anlamlandırmalara meyil vermemesi önemlidir. Özellikle hikâyenin kötü, çirkin ya da karmaşık karakterize edilmiş kahramanı çocuğun kitaba olan ilgisini zayıflatabilir (Kara, 2012, 229).

Çocuk kitaplarında yer alan resimler süsleyici, yorumlayıcı ve tamamlayıcı olarak üç başlık altında incelenir. Kıbrıs (2016) şu şekilde açıklamıştır:

> "Süsleyici resimlerde bir konunun açıklanmasından çok o metni daha güzel bir biçimde sunma isteği ön plandadır. Yorumlayıcı resimlerdeyse resimler metnin daha derinlemesine

anlaşılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olmak kaygısı ön plandadır. Tamamlayıcı resimler de, metinde işlenen konunun daha iyi anlaşılmasına ve daha belirgin duruma gelmesine yardımcı olur."

Çocuk kitaplarında yaş düzeyi arttıkça kitaplarda yer alan resim oranı azalmaktadır. Karatay (2016) yaş düzeylerine göre metin- resim oranlarını şu şekilde vermiştir:

"Okul öncesi çocuklar için hazırlanan kitaplarda resimler, metne göre daha fazla yer tutar, kitaplar 3/2 hatta 4/3 oranında resme sahiptir. Yaş düzeylerine göre metin- resim oranları şu şekildedir: 2-7 yaş için ¼ 'ü yazı, ¾ ' ü resim, 7-9 yaş için 2/4'ü yazı, 2/4'ü resim, 9-12 yaş ve üstü için ¾'ü yazı, ¼ ' ü resimdir."

Çocuk kitaplarında kullanılan kağıdın birinci hamur kağıttan olması gerekir. Ayrıca çocukların gözlerini yoracak şekilde parlak olmamalıdır. "Kullanılan kâğıdın ince olmaması, sayfalarını çevirme kolaylığının yanı sıra sayfalardaki renkli resimlerin daha net baskı vermesini, bir sayfadaki resmin arka sayfadaki resme gölge yapmamasını ve resmin daha iyi görülebilmesini sağlar." (Tür ve Turla, 2005, 35).

Çocuk kitaplarının dikdörtgen veya kare biçiminde; çocuğun seviyesine göre 16x23 cm büyüklüğünde olması normal sayılır. Ayrıca kitap kolay taşınabilir olmalıdır (Demircan, 2006, 14).

Kitapların üç türlü ciltlenme şekli vardır. Bunlardan birincisi sicimle ciltleme ince tel ya da iplikle dikilmesi; ikincisi tel zımba ile dikme; üçüncüsü kitap formlarının tutkallama tekniğiyle bir araya getirilerek ciltlenmesidir (Karatay,2016, 95). Okul öncesi çocukları için hazırlanan kitaplara daha fazla özen göstermek gerekir. Cilt kapağının kalın mukavva veya bezden olması, içeriğinde plastik kaplama bulunması kitabın yırtılmasını önler (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016, 27).

Kitaplardaki sayfa düzeni çocukların kolay okumasını sağlayıcı olmalıdır. Gerektiğinde sayfa kenarlarına not alabileceği boşlukların bulunması gerekir. Paragraflar 1. 2. ve 3. sınıflarda daha kısa, üç cümleyi geçmeyecek biçimde; 4. ve 5. sınıflardaysa daha uzun (6-7 cümle) olmalıdır (Kıbrıs, 2016, 40).

Çocuk kitaplarındaki harflerin büyüklükleri çocukların yaşları dikkate alınarak belirlenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın ders kitapları vb. yayınlar için belirlediği ölçüye göre; ilkokulun birinci sınıfta harfler 20-

24 punto, ikinci ve üçüncü sınıflarda 18-20 punto olmalı bunlardan daha küçük puntolar kullanılmamalıdır. 12 punto ise dördüncü ve beşinci sınıftan itibaren kullanılabilir. Daha büyük sınıflarda 10 punto tercih edilebilir ancak bunun altına düşülmemesi gerekir.

Gürel, Temizyürek ve Şahbaz ise (2016), birinci sınıf çocukları için 20-24, ikinci sınıf çocukları için 18, üçüncü sınıf çocukları için 16, dört ve beşinci sınıf çocukları için 12 punto kullanılması gerektiğini belirtir.

Bitişik yazının okunması diğer yazıya göre öğrenci için daha zordur. Bitişik yazı kullanıldığında harflerin boyutlarının diğer harflere göre daha büyük olması öğrencinin bu tür yazıları rahat okumasını sağlar (Uz Erşahin, 2009, 40).

2.3. Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri

İçerik özellikleri konu/tema, karakter/kahraman, ileti/ana fikir, olay örgüsü ve dil ve anlatım alt başlıklarıyla incelenmiştir.

Çocuk kitaplarında konu belirlenirken çocuğa görelik ilkesi dikkate alınmalıdır. Çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim özelliklerine uygun konuların seçilmesine dikkat edilmelidir. Konu seçiminde genel olarak bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa ilkelerinin dikkate alınması gerekir (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016, 33).

Çocuk yayınlarında konu seçimi çok önemlidir. Bu seçimde çocukların evrensel nitelik taşıyan ruhî özellikleri yanında millî kültür değerlerinin, içinde yaşadıkları toplumun benimsediği ahlâk kurallarının, gelenek ve göreneklerinin de göz önünde tutulması gerekir (Sınar Çılgın, 2007, 80).

Karatay (2016) çocukların gelişim düzeylerine bağlı olarak çocuk okuma ilgilerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Aşama (2-7 yaş) gelişim düzeyindeki çocuklar anne, kardeş, aile sevgisi, özellikle olağanüstü ve gizemli olaylar ve doğa olayları, hayvanlar, gezi;
2. Aşama (7-9 yaş) gelişim düzeyindeki çocuklar insan, doğa ve hayvan sevgisi, olağanüstü olay ve durumlar, gezi;
3. 3. Aşama (9-12 yaş) gelişim düzeyindeki çocuklar kahramanlık, macera, mizah-komiklik, gezi ve fantastik;

4. Aşama (12-15 yaş) gelişim düzeyindekiler ise sevgi, kahramanlık-tarih, gezi, bilim-kurgu, macera, mizah-komiklik, korku-gerilim konulu kitapları okumaktan hoşlanırlar.

Yapıtlarda yer alan kişiler (roman, öykü, masal vb.) masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeli ve az sayıda olmalı, daha çok çocuğun dünyasında yer alabilecek varlıklar arasından seçilmelidir (Kıbrıs, 2016, 42). Çocuklar için karakterler oluştururken ölçü yine çocuk olmalı, onun dünyasından yola çıkılarak gerçekçi, idealize edilmemiş, aşırılığa gidilmemiş ancak çocuğa evrensel, milli ve ahlaki normların aktarılmasında örnek teşkil edecek karakterler oluşturulmaya gayret edilmelidir (Karataş, 2014, 77).

Çocuklar her türlü olay örgüsünü severler, ancak en sevdikleri öyküleri tekrar tekrar duymak istemelerinin sebebi, karakter olarak anılan öykü kahramanlarına olan ilgileridir. Güçlü ve inanılır karakterler, okurları eseri tekrar tekrar okumaya çeken bir mıknatıs gibidir (Lukens, Smith ve Coffel, 2018, 54).

Ana fikir, bir eserin varoluş sebebidir. Çünkü yazar gözlemleri, deneyimleri ve edindiği bilgiler sonucu önemsediği bir duygu ve düşünceyi aktarma ihtiyacı ile eserini oluşturur (Yalçın ve Aytaş, 2017, 85). Yazılmış olan kitapta ana düşünce ve ana duygu, hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde, açık ve anlaşılır olmalıdır. Yazarın; okurlarına ne gibi düşünce, duygu ve görüşleri kazandırmak istediğinin bilincinde olması gerekir (Kıbrıs, 2016, 41).

Genel olarak ana düşünce metinde beş şekilde işlenebilir: Metnin başında, ortasında, sonunda, hem başında hem sonunda ve doğrudan verilmeden metnin tamamında bulunur ve okuyucunun bilişsel gelişim düzeyine bağlı olarak metinden çıkarılır (Karatay, 2016, 111).

Çocuklar için hazırlanan kitaplarda giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir plan hazırlanmalıdır. Çocukların ilgi, ihtiyaç, yaş, gelişim özellikleri ve sınıf düzeyleri dikkate alınarak çatışma durumlarına da yer verilmelidir.

Sever (2008, 128), çocuk kitaplarında görülebilecek dört çeşit çatışma şekli belirtmiştir:

- Kişi - kişi çatışması,
- Kişinin kendisiyle olan çatışması,

- Kişi - doğa çatışması,
- Kişi - toplum çatışması.

Çocuklar iyi bir planı olan bir kitap isterler: Hareket, heyecan, biraz merak, ilgiyi devam ettirecek kadar çatışma. İyi bir olay örgüsü çocukların kendilerini de o olayın içinde hissetmelerine, olaylar meydana gelirken heyecanın en yüksek derecesinin farkına varmalarına ve mutlu sona izin verir (Sınar Çılgın, 2007, 82).

Çocuk kitaplarının dil ve anlatımı sade, kavramlar açık olmalıdır. Anlatımlarda çocukların anlayış seviyelerine, yaş ve yaşam düzeylerine uygun kavramlar kullanılmalıdır. Anlatımda yakından uzağa, somuttan soyuta ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır (Arıcı, 2016, 48).

Cümleler kısa, gereksiz sözcüklerden arındırılmış olmalıdır. Bir cümlede bir yargı işlenmeli, cümle tek yüklemli, tek özneli olmalıdır (Kıbrıs, 2016, 42).

Çocuk kitapları yazım kurallarına ve ana dili kaidelerine sıkı sıkıya bağlı olmalıdır. İleri yaşlarda ana dilinin temel prensiplerinin sağlam yerleştirilmesi için bu şarttır (Yalçın ve Aytaş, 2017, 93). Yöresel ağızlara, yöresel deyimlere yer vermek okuduğunu anlama güçlüğü doğurabileceği için yer verilmemelidir.

Kitaplarda çocukların anlamını bilmediği kelimelere de yer verilmelidir. Çocuğa öğretilmek istenen yeni kelimeler kitapta birkaç kez kullanılmalıdır. Bu yöntemle çocuk bağlamdan yola çıkarak kelimenin anlamını çıkarabilmelidir. Soyut kelimelere yer verilmemeli çocuklara anlatılabilecek somut kelimeler kullanılmalıdır.

Metinlerde kurulacak cümlelerle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun kitap inceleme ve değerlendirme ölçütlerine göre:

1. sınıflarda altı- yedi sözcük,
2. sınıflarda sekiz- dokuz sözcük,
3. sınıflarda on sözcük,
4. sınıflarda on iki sözcük,
5. sınıflarda on dörtten oluşan cümleler kurulabilir.

2.4. Aile ve Aile Tipleri

Aile, TDK Sözlük'te (2005) "Evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik." şeklinde tanımlanmaktadır. Aile, içinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, beğenilerini, inançlarını, önyargılarını, kısacası ekinini (kültürünü) yansıtır (Yörükoğlu, 2012, 125). Aile toplumda, sevgi ve güvenliğin doğal kaynağıdır. Çocuk küçük yaştan itibaren sevgi ve şefkate muhtaçtır. Bu ihtiyacın karşılıksız en iyi doyurulduğu yer ailedir (Kır, 2011, 399).

Aile ve çocuk eğitiminde kurumlaşma hiç şüphesiz o toplumun uygarlık düzeyini de gösterir. Geleneksel toplumun çocuğu anaokulunda değil, mahallelerde akraba ve komşular arasında toplumsallaşır (Aksoy, 2011,19). Çocuklar sağlıklı toplum, aile ve birey sarmalının merkezinde bulunmaktadır. Aile içerisinde duygusal ve toplumsal olarak sağlıklı bir şekilde yetiştirilmiş çocuklar toplumun teminatı olmaktadır (Turğut, 2016, 28). Bu bakımdan, aile en etkili eğitim kurumu olarak çalışır. Kişilik aile ortamında gelişir. Çocuğun toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetişmesi, önce aile çevresinde sağlanır (Yörükoğlu, 2012, s.126).

Çocuğun yetişmesinde rol alan üç öğe vardır: sevgi, eğitim ve özgürlük. Bu üç öğe bir arada olduğu zaman çocuğun kişiliği istenilen şekilde gelişir. Bu üç öğenin oluşturduğu temele oturmamış bir eğitim amacına tam olarak ulaşamaz (Akın, 2009, 429). Çocuk, erken çağlarda, farklı alışkanlıkları, yetenekleri, düşünceleri olan çeşitli yaşlarda ve değişik cinsiyetteki kişilerle birlikte yaşamaya alışır. Çocuğun çevresini akrabalar, komşular, ev halkı ve oyun arkadaşları sarar (Wechselberg ve Puyn, 1999, 15). Aile üyelerinin, aile içinde oynayacakları rollerle yüklenecekleri görev ve sorumluluklar, bir toplumdan diğerine, aynı toplumda bir tabakadan diğerine farklılık gösterir (Özgüven, 2010, 2). Aile görgüsü olarak adlandırılan bu durum sürekli etkileşim, bir arada olma sonucu, aile bireylerinin bazı noktalarda kişisel davranışlarını ailedeki diğer bireylerinkiyle karşılaştırmalarından ileri gelmektedir (Güler ve Ulutak, 1992, 53).

Ailenin gelişiminde en başından beri geçimi sağlama görevi erkeğe verilirken kadına çocuk yetiştirme ve erkeğe yardımcı olma rolleri uygun görülmüştür. Geleneksel Türk aile yapısında bir kişi egemenliği söz konusudur ve egemen olan

kişi çoğu kez babadır. Bu yapı, babanın "ailenin reisi" olduğu biçiminde yasalara da yansımıştır (Özgüven, 201, 248). Cumhuriyet dönemiyle, 1926 Medeni Kanunu'nun kabulü kadının statüsünü yükseltmiş ve erkekle eş değer bir kimlik kazanmasını sağlamıştır (Türkdoğan, 2009, 58).

19. yüzyıla baktığımızda Batı'nın da etkisiyle Türk aile yapısında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Toplumda gerçekleşen bu değişiklikler edebiyat alanında da kendini göstermiştir. Bu dönemde kaleme alınan romanlarda bu değişimden duyulan rahatsızlık örneklerle okura sunulmuştur. Aşk-ı Memnu, Araba Sevdası, Felatun Bey'le Rakım Efendi gibi romanların kahramanları üzerinden toplumun değişimi dile getirilmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde 19. yüzyılın Batı etkisinin görüldüğü, Eski Türk ailesinin özellikleri ve İslami özellikler de taşıyan karma bir aile yapısının ortaya çıktığı görülmektedir.

Cumhuriyet sonrası sanayileşme ile birlikte toplumsal yapıda da bir hareketlilik başlamıştır. Nüfus hareketliliklerinin görülmesi, sanayileşme, kırsal bölgelerden kentlere göçler, eğitim durumunun iyileşmesi, kadının iş hayatında daha çok yer almasıyla geniş aileden, çekirdek aile hatta tek ebeveynli aile gibi çeşitli aile tipleri görülmeye başlamıştır.

2.4.1. Geniş Aile

Büyük aile, geleneksel aile, köy ailesi gibi de ifade edilmektedir. Çekirdek ailenin evlenmiş çocukları ve onların kendi aileleri de bir arada bulunur. Geleneksel bir aile tipi olan "geniş aile" özellikle az gelişmiş ülke yörelerin kırsal kesimlerinde daha yaygın bulunmaktadır. Geniş aile bir kuşağın bir arada, çoğu kez aynı çatı altında yakın ilişkiler ve beraberlik içinde yürüttükleri bir yaşam biçimidir (Özgüven, 2010, 10). Kırsal alanda yaşayan, tarımla geçimini sağlayan, akrabalık bağları kuvvetli, aile adının önem ifade ettiği, erkeklerin karar almada ön planda olduğu, yaşlı erkeğin ya da erkeklerin aile sorumluluklarını üstlendiği, geleneklere bağlı bir aile tipidir (Gökçe, 2012, 53).

2.4.2. Çekirdek Aile

Sanayileşmenin artması ile toprağa bağlı üretimin buna bağlı olarak da iş gücünün azalmasıyla köyden kente göçlerin artması sonucu ortaya çıkan aile tipidir. Kent yaşamında geleneksel aile yapısının sürdürülmesi olanaklı olmayan birtakım sosyal ve ekonomik etkenler altında aile ölçüsü daralarak "çekirdek" aileye

dönüşmüş ve yaygınlaşmıştır (Özgüven, 201, 12). Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bu aile tipi toplumun en küçük yapı taşını oluşturur.

2.4.3. Geçiş Ailesi

"Geçiş ailesi" ülkemizde olduğu gibi, toprağa bağlı üretimden endüstrileşmiş üretime geçişin başladığı ve hızla geliştiği toplumlarda rastlanan bir aile tipidir (Özgüven, 201, 14). Bu aile bir taraftan kır ailesinin alışkanlıkları, tutumları ve değer yargılarıyla çevrili diğer taraftan kent yaşantısının etkisinde kalan bir aile tipidir. Ne tam anlamıyla kır ailesinin ne de kent ailesinin özelliklerini taşır (Gökçe, 2012, 55).

2.4.4. Parçalanmış Aile

Parçalanmış aile, ülkemizde sanayileşme sonrası yurt içinde köyden kentlere çalışmak için göçlerin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllarda yurt dışına yapılan işçi göçlerinin artması ile yaygınlaşmıştır. Bu tür ailelerdeki meslek grupları, yurt dışında ve yurt içinde farklılaşmaktadır. Yurt dışında daha çok işçi kesiminde yaygındır. Oysaki yurt içinde daha çok bürokratik kesimde görülür. Yani memuriyet, öğretim üyeliği, işletme sahipliği, ticaret v gibi kesimlerde görülmektedir (Tezcan, 2000, 168). Adak (2005) parçalanmış aileyi, ölüm, boşanma, ayrılık ya da terk gibi nedenlerle aile bütünlüğünün bozularak anne babadan birinin ya da her ikisinin birden olmaması durumu olarak açıklamıştır.

2.5. Aile İçi İletişim ve Çatışmalar

Aile üyeleri aile içi ilişkiler kapsamında temel ve değişmez olan barınma, koruma, yiyecek temin etme gibi belli görevleri içeren rolleri gerçekleştirmekle yükümlüdürler (Çabuk Kaya, 2012, 120). Çocuklar insan ilişkilerinde karşılarına çıkabilecek her durumla öncelikle aile içinde karşılaşır. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde öğrenir. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da evde öğrenir (Yörükoğlu, 2012, 126). Bu gibi durumlara ailenin ve aile içinde yer alan bireylerin verecekleri tepkiler, sorunlara buldukları çözümler farklılık gösterebilir. Kişiler arası iletişim sürecinde temel ilke insanları kendilerine özgü niteliklerle kabul edebilmektir. Kabul karşıdaki kişiye verilen değerin bir göstergesidir (Temiz, 2014, 37).

Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiler ve bu çerçevede çatışmalı sorunlar yaşa, cinsiyete göre değişmektedir (Aydın, 2016, 181). Aile içi çatışmaların sıklıkla yaşadığı dönem ergenlik dönemidir. Ergenler, bu dönemde ailesinde gördüğü geleneksel davranış biçimlerini, "arkadaş grubu" ve yakın çevrenin farklı davranış biçimleriyle uzlaştırmaya ve uyarlamaya çalışmaktadırlar. Zamanla, kuşaklar arasındaki, duyuş düşünüş ve davranış tercihleri "farklılaşmaya" başlar (Özgüven, 2010, 268). Ebeveyn ve çocuklar arasında yaşanan çatışmaların çoğu, çocukla bir yetişkinmiş gibi konuşulmaktan kaynaklanmaktadır. Anne-baba, olumsuz duygularını çocuklarına genellikle "sen-dili" mesajlarıyla iletmektedirler (Meriç, 2017, 22). Bu durum da ebeveyn ve çocuk arasında çatışmaların başlamasına yol açar.

Ebeveynler arası ilişkiler ve çatışmalar ele alındığında iki farklı kültürde yetişmiş insanın bir araya gelerek oluşturduğu aile kurumunda çatışmalar birçok nedenden kaynaklanabilir. Çocuklar üzerinde alınan kararlar, aile içi konulan kurallara uyma-uymama, kuralların kim tarafından konulması gerektiği gibi durumlar ebeveynler arası çatışmalara sebep olabilmektedir.

Kardeşler arası çatışmalar, çocukların ebeveynleri veya çevrelerinde bulunan insanlar tarafından kıyaslanması, cinsiyetlerine göre aile içinde farklı görevler üstlenmeleri ve bu durumun doğurduğu olaylara verilen tepkiler de kardeşler arası çatışmalara sebeptir.

Ailedeki diğer bireylerle çatışmalar ise daha çok geniş aile tipinde karşımıza çıkmaktadır. Anne-babanın ve çocukların yaşamlarına diğer aile üyelerinin müdahalesi sonucu verdikleri tepkiler ve zincirleme olaylar sonucu ortaya çıkan çatışmalardır.

İnsan ilişkilerinde davranışlar özümseme, uyarlama, işbirliği, rekabet, karşıtlık ve çatışma olmak üzere altı davranış örüntüsüyle ele alınmaktadır. Aile içi iletişim ve çatışmaları bu altı davranış örüntüsünü dikkate alarak ***ebeveynler ve çocuk arasındaki çatışmalar, ebeveynler arası çatışmalar, kardeşler arasındaki çatışmalar*** *ve* ***ailedeki diğer bireylerle olan çatışmalar*** olarak ele alınacaktır.

2.6. Anne-Baba Tutumları

Anne-babanın çocukla kurdukları iletişim ve disiplin anlayışı çocuğun eğitiminde çok önemlidir. Anne-babanın önce çocuğun gelişim özelliklerini bilmesi ve bu özellikleri dikkate alarak bir disiplin anlayışı benimsemesi gerekmektedir.

Anne-baba, öncelikle çocuğunu bağımsız bir birey olarak kabul eden ona sevgi ile yaklaşan ve olumlu ilişki kurmaya çalışan kişiler olmalıdır (Yavuzer, 2012, 126). Çocuk kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yöneten bir birey olabilmeyi ailesinden öğrenir. Çocuk anne-babayı bir "model" olarak alır. Onların davranışlarını yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenir (Özgüven, 2010, 209).

2.6.1. Demokratik (Destekleyici) Tutum

Bu tutumda çocuk bir birey olarak kabul edilir. Aile içi ve çocuğa özgü kararlarda onun fikirleri alınır. Çocuğun duygu ve düşüncelerine değer verilir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016, 571). Yaşına göre çocuğu kendisi ile ilgili kararlar almaya teşvik eder, çocuğun görüşlerine değer verir, karşılıklı sözel etkileşime olanak sağlar, çocuğuna rehber olmaya çalışır ve onu destekler (Özgüven, 2010, 212). İstek ve görüşlerini açık ve anlaşılır bir şekilde dile getiren ebeveyn, çocukla sıcak bir iletişim içindedir (Yavuzer, 2012, 121). Bu tür aileler çocuklarının kendilerini gerçekleştirmesine izin verirler. Bunu yaparken her bireyin kendine has ve biricik olduğunu unutmaz ve göz ardı etmezler. Bu bakımdan çocuk anne babasından yeterince hoşgörü görmektedir (Kaya, 2010, 33).

2.6.2. Otoriter (Baskıcı) Tutum

Otoriter davranan ana ve baba için esas olan çocuklarının onlara itaat etmesidir. Burada çocuğun isteklerinin bir önemi yoktur. Anne ve baba çocuğu dinlemezler ve onu anlamaya çalışmazlar bunun yerine ise onu eleştirir ve baskı yolu ile kontrole çalışırlar (Kaya, 2010, 29). Baskıcı ve itaat odaklı bu tür ebeveyn tutumunda, ana-babanın, kısıtlayıcı ve cezalandırıcı bir yol izlediği, çocuklarını kendi kurallarına uymaları ve saygılı olmaları konusunda uyardıkları görülür (Yavuzer, 2012, 120).

Çocuk sürekli bir denetim altındadır. En küçük yanılgıları ve yaramazlıkları gözden kaçmaz; hemen üstünde durulur ve düzeltme yoluna gidilir (Yörükoğlu, 2012, 199). Otoriter aile ortamında yetişen çocuklar kaygılı bir belirsizlik içinde, ya

aşırı isyankâr veya aşırı boyun eğici bir tip olarak ortaya çıkar (Özgüven, 2010, 212).

2.6.3. Koruyucu (Kollayıcı) Tutum

Anne-çocuk ilişkisinde ortaya çıkan, koruyucu tutuma, annenin kendi duygusal yalnızlığı da neden olabilmektedir (Yörükoğlu, 2012, 213). Koruyucu aile tutumunda anne-baba çocuğun yapabileceği her şeyi kendileri üstlenir. Çocuğun gelişim özellikleri dikkate almaz ve bireysel- bağımsız yaşantısına izin vermezler.

Büyümesine izin verilmeyen bu aşırı korumacı ortamda çocuğun, " toplumsal gelişimi" engellenmiş olur. Bu da onun arkadaş ilişkilerini olumsuz etkileyebilir ve arkadaşları tarafından dışlanmasına neden olabilir (Yavuzer, 2012, 122-123). Çocuk kendine has bir davranma ve karar alma biçimi geliştiremez. Bunun yerine ana ve babasının ona dikte ettirmesini bekler. Çocuk ileriki yaşlarına geldiğinde bile sorumluluk almaktan kaçınır ya da sorumluluk alamaz (Durmuş, 2006, 33).

2.6.4. Hoşgörülü (Gevşek) Tutum

Çocuklardan yaşına, gelişimine uygun ve olgun bir davranış talebinde bulunulmaz, toplumsal kurallara ve değerlere pek önem verilmez ve bunlar çocuklara öğretilmez (Özgüven, 2010, 216). Böyle bir ortamda, sosyal gelişim yetersizdir. Benlik kontrolü düşüktür (Yavuzer, 2012, 122).

Çocuğa sayısız haklar tanınmıştır, ancak nerede duracağı belirlenmemiştir. Neyin doğru, neyin yanlış olduğu öğretilse bile uygulama ve denetleme düzensizdir. Başka bir deyişle davranışlara sınır çekilmez (Yörükoğlu, 2012, 200).

2.6.5. İlgisiz Tutum

Çocukların davranışları sınırlandırılmaz. Çocuklar kendi hallerine bırakılmıştır. Anne- baba umursamaz bir tutum içindedir. Çocuk, ilgi ve sevgiden yoksundur (Kaya, 1997, 201). İlgisiz anne-babalar çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmazlar, onlar için gerekli destek ve çabayı göstermezler, elden geldiği kadar çocuklarla az ilişki kurarlar, kendilerinden uzak tutarlar, yapacakları işler için çocukları engel olarak algılarlar (Özgüven, 2010, 215).

2.6.6. Tutarsız (Dengesiz) Tutum

Bu tutum ana-baba arasındaki görüş ayrılığından ileri gelebileceği gibi, anne veya babanın gösterdiği değişken davranış şekillerinde de görülebilir. Örneğin, ana babadan biri hoşgörülü ve demokratik bir tutum izlerken, diğeri otoriter ve baskıcı bir tutum izleyebilir (Dinç, 2007, 28). Tutarsızlık, tek tek annenin ya da babanın, bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi; ana ve babanın birbirine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da doğabilir (Yörükoğlu, 2012, 200).

Anne-babanın tutarlı ve dengeli bir tutum sergilememeleri çocuğun ve gencin bocalamasına ve davranışlarında karasızlığa yol açar. Çocuk "doğru davranışın" ne olduğunu açık seçik öğrenemez (Özgüven, 2010, 217).

2.7. Otoriteye Göre Aile Tipleri

Otoriteye göre yapılan aile sınıflandırmalarında önemli nokta erkin yani idari gücün kimde olduğudur. Erk sahibi kişi aileyi temsil etmektedir.

2.7.1. Ana Ailesi

Ana-erkil (maderşahi) aile kadının ve onun soyunun egemenliği üzerine kurulur. Kadının kız kardeşleri, erkek kardeşleri, dayıları, teyze ve yeğenleri aileye dâhil sayılır. Koca ise kendi ailesi ile yaşamaya devam eder; zaman zaman eşinin ailesini ziyaret eder (Cansel'den akt. Gökçen, 2019, 95).

2.7.2. Baba (Ataerkil) Ailesi

Baba-erkil (pederşâhi) aile de denir. Otoritenin sahibi babadır. Aile ile ilgili her türlü kararı alan kişidir. Babanın ölümünden sonra yerine ailedeki en büyük erkek geçer. En yaygın erkek ailesi tipidir.

2.7.3. Bölünmez Asaba

Asaba büyük baba demektir. Kan bağı önemlidir. Baba tarafı akrabaları ve gelinler bulunur. Ebeveynlerin çocukları üzerinde herhangi bir hakkı yoktur. Bütün maddi-manevi haklar asabaya yani dedeye aittir.

2.8. Çocuk Kitaplarında Ailenin Yer Alış Biçimleri

Alan yazın taraması sonucunda Osmanlı'da Çocuk Eğitimi, Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak, Ana-Baba ve Çocuk, Geliştiren Anne-Baba ve

Çocukların Eğitimi / Vezaif-i Ebeveyn kitaplarından hareketle bu kitaplarda yer alan müşterek on özellik belirlenmiştir. Bu özellikler şu şekildedir:

2.8.1. Ahlak

Ahlak eğitiminin esasını ahlak kurallarını öğretmek oluşturmaktadır. Ahlak eğitiminin amacı, bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korunak ve kurtarmak, bunun yanında iyi ahlakla donatmak ve devamını sağlamaktır (Aydın, 2003, 126).

> "Uyulması gereken kurallar, edinilmesi gereken alışkanlıklar ve kaçınılması gereken davranışların neler olduğunun çocuğa teker teker sayılarak öğretilmesi önemli bir ahlak eğitimi eylemi olarak görülmüş, özendirilen erdemler çeşitli hikaye, masal ve şiirler yoluyla övülmüş ve bu erdemlerin çocuklara içten gelen bir arzuyla benimsetilmesi hedeflenmiştir" (Gurbetoğlu, 2007, 98).

Ahlaklılık, toplumun değerlerinin birey tarafından içselleştirilmesidir. 44 "Ahlak" kavramı, toplumsal değerlerin birey tarafından yeniden oluşturulması şeklinde anlaşılmaktadır. Ahlâkî bilinç ve ahlâkî davranış, bireyin toplumla karşılıklı etkileşimi süreci içinde gelişir (Gürses ve Kılavuz, 2016, 114).

Aile çocuğun vicdanını güçlendirmelidir. Bunun için çocuğa, özdenetim alışkanlığı kazandırılmalıdır. Özdenetim eğitiminde birinci temel yaklaşım "çocuğa ne yapıp yapmayacağını açıklamak, ona yol göstermek"tir (Aydın, 2003, 149). Huyları ihmal edilip eğitilerek düzeltilmeyen her insan, bu hâl üzerine büyür, ömrü boyunca çocukluktaki durumunu korur, yaratılışına uygun olan yolu izler (İbn Miskeveyh, 2018, 55). Bunun için çocuklara iyi ve doğru davranışı niçin yapması gerektiği, kötü ve yanlış davranıştan niçin kaçınması gerektiği açıklanmalıdır. Böylece çocuğun iyi-kötü, doğru- yanlış ayrımını kavraması beklenir.

2.8.2. Sanat

Çocuklarda yaratıcı çalışma için özel bir uyarıma gereksinme yoktur. Her çocuk herhangi bir engelleme olmaksızın, kendisinde var olan derin yaratıcılık dürtülerini kullanabilir. Bu, onun kendine özgü bir ifade şeklidir (Yavuzer, 2018, 161). Güzel sanatların hepsi birer eğlence değerinde olup ancak onlar vakit, durum ve mevkiye göre itidal sınırları içinde kullanılmalıdır. Bu dereceden fazlası zararlı olabilir (Muallim Naci, 2017, 35).

2.8.3. Dil becerileri

Dil öğrenimi anne karnında başlamaktadır. Anne karnındayken sesleri dinleyen ve bu sesleri tanıyarak doğan bebekler annesinin sesini ayırt edebilir. Bu ayrıcalıktan faydalanarak annelerin ilk aylardan itibaren bebeklerine ninniler söyleyip masallar anlatması bebeklerin kelime hazinelerini artırdığı gibi hayal dünyalarını da genişletecektir.

Bu dönemlerde çocuklara ninniler ve masallarla onların kelimelerin melodik ve ritimsel yapılarını keşfetmesi ve kelimeleri ses yoluyla tanıması sağlanıp kelime birikimi sunulabilir. Yine tekerlemeler hemen her çocuğun ilgisini çeker. Daha sonra çocukların evde erkenden deyim, atasözü, özlü söz, ikilemeler, taklitler benzetmeler, dua ve beddualar gibi çeşitli zengin sözlerle karşılaşması sağlanır (Arıcı, 2016, 73).

2.8.4. Değerler

Değerler bilgi değildir; "değerler", büyük resim içinde olaylar, nesneler, kavramlar arasında nasıl ilişki kurulacağını belirten inançlardır (Cüceloğlu, 2019, 160). Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır (MEB, 2019, 4). Değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve korunması millî eğitimin temel amaçları arasındadır. Geleceğe güvenle bakabilmek, millî ve evrensel değerlere sahip bir nesil yetiştirmek için değerler eğitimine önem verilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2016,735).

Her ailenin kendi içinde oluşturduğu ve bağlı kaldığı birtakım değerler vardır. Ebeveynler bu değerlerin aktarılmasında ve bu değerlere bağlılığın oluşmasında sorumluluk sahibidir. Ailenin sahip olması gereken değerler dürüstlük, sevgi, saygı, empati, barış, yardımseverlik, sorumluluk, nezaket, adalet, hoşgörü şeklinde sıralanabilir. Edebî metinler, sanat zevki ve anlayışıyla kültür değerlerini hayatın gerçekliğinden hareketle somutlaştırır. Bunlar, insanın estetik zevkinin gelişmesine ve mensubu bulunduğu toplumun değerlerini benimsemesine hizmet eder (Kurudayıoğlu ve Çakıcı, 2013, 48).

2.8.5. Oyun ve spor

İnsanların tek başlarına ya da birlikte eğlenmek ve vakit geçirmek için düzenledikleri, belli kuralları olan etkinliklere oyun denir (Bener, 2016, 11).

Çocuklar oyun oynayarak hem eğlenceli vakit geçirir hem de oynadıkları oyunlar doğrultusunda gelişimleri desteklenir. Çocuk, iyiliği ve kötülüğü birbirinden ayıramayan, her anını oynayarak geçirmek isteyen bir varlıktan başka bir şey değildir (Aşık Paşa, 2000, 64).

Oyun yoluyla çocuk en derin duygu ve ihtiyaçlarını ifade olanağı bulmakta ve duygusal sorunlarını kendi kendine çözümlemektedir. Çocuk bebekleriyle evcilik oynarken, evin çeşitli bireylerine karşı olan duygularını, bu yolla açığa vurabilmektedir (Yavuzer, 2018, 171). Toplumdaki bireylerin oyuna yönelik tanımlamaları; oynadıkları oyunların niteliği ve oyunun değerini koruyup korumadığı konusunda önemli ipuçları vermektedir (Tuğrul, Ertürk, Özen Altınkaynak, Güneş, 2014, 3).

Çocukların beden eğitimi ve spor aktivitelerine katılımı, büyük ölçüde anne-babalarının konuya olan bakış açısıyla ilgilidir. Ailelerin bu konudaki yaklaşımı, çocuklarının bu aktivitelere katılıp katılmamaları noktasında neredeyse en belirleyici unsurdur (Güven ve Öncü, 2006, 82). Sporun bedeni; ruhi gelişimi sağladığı göz ardı edilmemeli hatta ailelerin görevleri arasında çocuklarını kız erkek ayırımı yapmadan kabiliyetleri doğrultusunda spora yönlendirmek olmalıdır (Hergüner, 1991, 88).

2.8.6. Din

Çocuklar dinle ilgili ilk bilgilerini, ilk dualarını, doğru ve yanlış kabul edilen davranışlarını annelerinden öğrenir. Onlara muhtemelen meleklerin, olağanüstü varlıkların bir parçası olduğu eğlenceli hikâyeler anlatılmaktaydı (Araz, 2013, 102-103). Çocuğun içinde yaşadığı çevrenin özellikleri, dini duygunun erken veya geç yaşlarda uyanmasını etkilemektedir (Yavuz, 1987, 44). Taklit döneminde çocuk, aile bireylerinde gördüğü ibadetlere, dini motifli her türlü davranışlara içten gelen duygularla yönelir ve onların dini yaşantılarından aldığı örnekleri özümseyerek uygulamak ister (Koç, 2008, 59). Çocuklar anne ve babalarının dinî söz, tavır ve davranışlarından algıladıklarını kendi tecrübeleri, kabiliyetleri ve kişisel düşünme ve tepkileri ölçüsünde işleyerek kendilerine has bir dini şahsiyet gerçekleştireceklerdir (Aydın, 1996, 219).

Çocuklara soyut kavramları anlayacakları yaşa gelinceye kadar, din ile ilgili inançlar, duygu boyutları ile sunulmalıdır. Diğer duygu ve düşüncelerin eğitiminde

olduğu gibi, dini duygu ve düşüncelerin eğitiminde de çocukları yetiştirenlerin yaklaşım ve tutumları oldukça önemlidir (Şimşek, 2004, 220).

Sonuç olarak, çocukluk döneminde verilen din eğitiminin, bireyin gerek kişilik ve karakter gelişimine gerekse hayatı anlamlandırma, olumlu düşünme, zorlukların üstesinden gelebilme gibi hususlarda bireyin gelişimine katkı sağladığı görülmektedir (Yazıbaşı, 2017, 323).

2.8.7. Gelenek ve görenekler

Bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıntıları, miraslar, alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar hep bu gelenekler içinde yer alırlar. Gelenekler geniş anlamıyla bir kuşaktan ötekine geçerken bilgi, tasarım, inanç, yaşantı biçim daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür (Türkiye Kültür Portalı, 2013). Gelenek ve görenekler bir toplumun hafızasını, şahsiyetini, kültürel zenginliğini, hayata bakışını yansıtmaktadır (Göksel, 2019, 11).

Kültürel değerler, edebî ürünler aracılığıyla nesilden nesile aktarılırken edebiyat eğitimi de aynı zamanda kültürel değerlerin sürekliliğini sağlayacak öğrencilere kültür bilinci kazandıracaktır (Güzel, 2006, 96). Aile toplumun temel taşı olarak görülmektedir. Toplumdaki değerleri bireylere aktarırken kültürü oluşturan gelenek ve göreneklerin de nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Zengin olan Türk kültürü büyüklerin elinin öpülmesi, kız isteme, düğün, nişan, asker uğurlama, doğum, ölüm, misafir uğurlama, batıl inançlar gibi birçok gelenek ve göreneğe sahiptir.

2.8.8. Okuma zevki ve kültürü

Okuma eylemi insanın zihnini her zaman taze ve diri tutar, daha kolay düşünmesini, yazmasının sağlar. Okuma diğer becerilere erişmek için bir anahtardır. Konuşma ve yazma becerisinde başarılı olmak için okumayı anahtar olarak kullanmak gerekir (Er ve Arıcı, 2018, 2). Çocuklukta, dinleme, okuma, yazma, düşünme ve eleştiri kültürü edinme süreçlerinde en etkili uyaran dil, edebiyat, sanat ve estetik değeri taşıyan çocuk kitaplarıdır (Şirin, 2019, 109).

Bireylerin, herhangi bir alanda başarılı olmasında, kendisini gerçekleştirmesinde, dünyayı algılamasında, olaylar arasında ilişkiler kurmasında, olaylara farklı bir pencereden bakmasında etkili olan ve hayat boyu öğrenmenin altında yatan temel

faktör okumadır (Öztürk ve Aydemir, 2013, 1106). Ailelerin oluşturacağı özel kitaplıklarla okul ve sınıf kitaplıkları çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmada önemli rol oynar (Şimşek, 2005, 23). Muallim Naci (2007) çocuklara özel olarak hazırlanacak kütüphanelerde bulunması gereken eserleri şu şekilde ifade etmiştir:

> "Bir kütüphanede bulunması önemli olan kitapların başlıcaları lügat, tarih, coğrafya, şiir ve edebi yazılar; kadim ve halis edipler, filozoflar ve şairlerin en güzel eserlerinden seçerek onların en seçkin eserleriyle diğer bazı ilim ve fenlere ait güzel eserler gibi dini, edebi ve ahlaki kitaplar alıp bunları bulundurmak ve kütüphaneyi böyle güzel kitaplarla donatmak lazımdır".

Aileler çocuklarına kitap seçerken onların ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeylerine uygun kitapları seçmeli ve çocuklarına dayatma yoluyla kitap okutmamalıdır. Çocuğun da bir birey olduğu unutulmadan okumak istediği kitabı kendisinin seçmesine olanak sağlanmalıdır.

Çocuğa kitabı elinde tutabileceği yaştan itibaren bu fırsatı veren ve çocuğun yanında kitap okuyarak olumlu bir model oluşturan anne ve baba, okuma ilgisinin gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunur (Yavuzer, 2018, 158).

2.8.9. Çocuğun terbiyesi ve disiplini

Çocukların erken çocukluktaki eğitimi, öncelikli olarak annelerinin sorumluluğundaydı. Sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak varlıklı ailelerde sütanneler ve dadılar da devreye girmekteydi (Araz, 2013, 103). Çocuklar yetiştirilirken yedisinde neyse yetmişinde de odur, düşüncesiyle küçükken öğrendikleri davranışların yaşları ilerledikçe kişiliklerini de etkileyeceği düşünülerek dikkat ediliyordu. Halkı eğitme amacıyla eserler veren Ahmet Mithat Efendi , Peder Olmak Sanatı adlı eserinde babanın aileye şan ve şeref katarak aileyi gelecek nesillere aktarılmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Hem erkek hem de kız çocuklarına eşit eğitim ve terbiye verilerek yetiştirilmesinin babalarının toplumdaki saygınlığının artıracağı belirtilmiştir (Ahmet Mithat Efendi, 2013, 16-17).

Onları küçüklüklerinde kendi heva ve heveslerine, değişken tabiatlarına bırakmayıp, her istediklerine kulak asmayıp daima meşru ve münasip olanlarını yerine getirip uygun olmayanlarını yapmaktan kaçınmalı ve çocuklar feleğin sıcak ve soğukluğuna alıştırılmalıdır (Muallim Naci, 2017, 45).

2.8.10. Doğa ve hayvan bilinci

İnsanın dışında oluşan, herhangi bir insan müdahalesi olmaksızın ortaya çıkan, gelişen her şey, örneğin; toprak, toprak altı zenginlikler, su, hava, bitkiler, hayvanlar doğayı oluşturmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2002, 36).

Bireyin doğa ve doğa unsurlarıyla ilgili düşünce, tutum ve davranışları; doğa unsurları ile farkındalık ve etkileşim biçimleri; toplumsal ve doğal çevreyi algılama, hissetme, anlama ve bilme yetisi; çevre ile ilişkilerini yönlendiren değerler, ahlak normları, bilgi ve algılama düzeyi onun çevre bilinci düzeyini yansıtmaktadır (Atasoy, 2006, 225).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yöntem bölümünde sırasıyla araştırmanın deseni, inceleme nesnesi, veri toplama aracı, verilerin analizi ve araştırmanın güvenilirliği hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma "nitel desende yapılandırılmış bir durum çalışması"dır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 41). Nitel araştırmalar problemi oluşturan değişkenleri bütüncül yaklaşımla ortaya çıkarmaya çalışır.

"Durum çalışması, bir durum hakkında detaylı betimlemeler yapmak ve o durumu var olduğu şekliyle anlamak için kullanılır." (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve diğerleri, 2016, 264). Daha önce hiç kimsenin çalışmadığı veya ulaşmadığı durumlar bütüncül tek durum deseni kullanılarak çalışılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 301). Bu doğrultuda tek durum niteliğindeki "Türk çocuk edebiyatında üç kuşakta aile kavramı" , tek analiz birimi niteliği gösteren "aile" kavramı üzerinden derinlemesine incelenmiştir.

3.2. İnceleme Nesnesi

Araştırmanın inceleme nesnesi, amaçlı örnekleme tekniği olan ölçüt örneklemedir. Ölçüt örnekleme; "Örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasıdır" (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve diğerleri, 2016, 92). Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 122). İnceleme nesnesi aşağıdaki ölçütlere göre seçilmiştir:

- İncelenme nesnesi, 1970 öncesi, 1970-2000 yılları arası ve 2000 sonrası yazılmış olan Türk çocuk edebiyatı romanları içinden seçilmiştir.

- İncelenecek çocuk romanlarının yayınevlerinin bünyesinde baskısının olması ve yayınevleri tarafından satışının devam etmesi gerekmektedir.
- İnceleme nesnesi, Türk çocuk romanları içinde eser içeriğinde aile kavramına yer vermiş olan romanlardan seçilmiştir.

İnceleme nesnesinin yukarıdaki nitelikleri taşıyan çocuk romanlarından seçilmesinin sebebi şunlardır:

- Bu araştırmada Türk çocuk edebiyatı eserlerinde aile tipleri, ,aile içi çatışmalar, ebeveyn tutumları ve ailenin çocuğa sunduğu özellikler incelenecektir.
- Bu ölçütler ile Türk çocuk edebiyatının 1970 öncesi, 1970-2000 arası ve 2000 sonrası dönemlerinde çocuk romanlarında ailenin ne şekilde ele alındığı incelenecektir. Türk çocuk edebiyatı romanları bu bağlamda araştırmanın konusu ile ilişkilenmektedir.
- Gerçek hayat deneyimleri sunması ve çocukların topluma uyum sağlamasına yardımcı olması sebebiyle tür olarak romanlar seçilmiştir.
- Yayınevlerinin bünyesinde baskılarının devam edip satış yapılması ile hala çocukların erişimine uygun olmaları hem kitaplara erişimi kolaylaştırmakta hem de güvenilirliği artırmaktadır.

Yukarıdaki ölçütlerin ışığında 1970 öncesi, 1970-2000 arası ve 2000 sonrası her dönem için beşer kitap satın alma yöntemi ile temin edilmiş ve toplamda on beş kitap incelenmiştir.

Araştırmada incelenen kitaplar şunlardır:

Tablo 1: Çalışmada incelenen kitaplar

No	Kitabın Adı	Yazarı	Yayınevi	Yayın Yılı
1	Ömer'in Çocukluğu	Muallim Naci	Karbon Kitaplar	1890
2	Bağrı Yanık Ömer	Mahmut Esat Yesari	Evrensel İletişim Yayınları	1930
3	87 Oğuz	Rakım-Nimet Çalapala	Bilge Kültür Sanat	1933
4	Türk İkizleri	Cahit Uçuk	Bilge Kültür Sanat	1937
5	Bir Gün Büyüyeceksin	Mehmet Seyda	Bilge Kültür Sanat	1966
6	Dört Kardeştiler	Gülten Dayıoğlu	Altın Kitaplar	1971
7	Hoşça Kal Küçük	Tarık Dursun K.	Can Yayınları	1979
8	Öksüz Civciv	Rıfat Ilgaz	Çınar Yayınları	1979
9	Patenli Kız	Zeynep Cemali	Günışığı Kitaplığı	1999
10	Uçtu Uçtu Ali Uçtu	Muzaffer İzgü	Bilgi Yayınevi	2000
11	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	Sevim Ak	Can Yayınları	2002
12	İşte O Çocuk	Hidayet Karakuş	Bilgi Yayınevi	2004
13	Yankılı Kayalar	Ahmet Yılmaz Boyunağa	Timaş Yayınları	2005
14	Bana Derler Küp Cadısı	Nur İçözü	Altın Kitaplar	2007
15	Havva ve Kaplumbağa	Behiç Ak	Günışığı Kitaplığı	2010

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu aşamada doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 189). Araştırmaya başlamadan önce araştırmacı tarafından araştırmada kullanılacak olan ölçütler alan yazın taraması sonucunda Osmanlı'da Çocuk Eğitimi, Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak, Ana-Baba ve Çocuk, Geliştiren Anne-Baba ve Çocukların Eğitimi / Vezaif-i Ebeveyn kitaplarından hareketle bu kitaplarda yer alan müşterek on özellik belirlenerek oluşturulmuştur. Oluşturulan ölçütler alan uzmanlarının görüşü alınarak düzenlenmiştir.

Aile tipleri, ebeveyn tutumları, aile içi çatışmalar ve ailenin çocuğa sunduğu özellikler doküman analizinde kullanılan kategorileri oluşturmaktadır. Bu kategoriler aracılığıyla, Türk çocuk edebiyatında üç kuşakta (1970 öncesi, 1970-2000 arası ve 2000 sonrası) aile kavramı ile ilgili ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Kuşak, önemli olayların, toplumsal eğilimlerin, teknolojik gelişmelerin, insan hayatını etkileyen büyük değişimlerin görüldüğü ve o döneme ait insanların aynı davranışları sergilediği yıllardır.

Türkiye'de ve dünyada meydana gelen her türlü teknolojik, ekonomik ve siyasi değişim aile yapısını etkilemiş ve birtakım değişimlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Teknolojik değişimler televizyonun, bilgisayar ve internetin evlerimize girmesi hatta hayatımızın merkezi haline gelmesidir. Bunların yanında kadının iş hayatına adım atması, ekonomik özgürlüğüne kavuşması ve yurt dışına yapılan işçi göçleri de aile yapısını etkileyen değişime uğratan olay ve durumları oluşturmaktadır.

1970'li yıllardan sonra aile ortamına televizyonun girmesi, kadının yavaş yavaş iş hayatına adım atması, yurt dışına işçi göçlerinin başlaması sebebiyle 1970 yılı sınır kabul edilmiştir. 2000'ler milenyum çağında bilgisayar, akıllı telefon, tabletler ve sosyal medya ile teknolojinin etkisi her alanda hissedilmeye başlamıştır. Bu değişim toplumun her kesiminde görüldüğü gibi aileye de yansımıştır. Bu sebeple ikinci sınır olarak 2000 yılı seçilmiştir. Bu iki sınırın arasında da geçiş dönemi olarak 1970-2000 yılı araştırılmıştır.

Türk çocuk edebiyatı eserlerinde ailenin sunuluş biçimiyle ilgili ayrıntılı bir inceleme yapmak için aile tipleri, ebeveyn tutumları, aile içi çatışmalar ve ailenin çocuğa sunduğu özellikler adıyla 4 ana grup oluşturulmuştur.

Çekirdek aile, geniş aile, geçiş ailesi, parçalanmış aile, aile tiplerinin alt grubunu oluşturmuştur. Demokratik (destekleyici) tutum, otoriter (baskıcı) tutum, koruyucu (kollayıcı) tutum, hoşgörülü (gevşek) tutum, ilgisiz tutum, tutarsız (dengesiz) tutum ebeveyn tutumlarının alt grubunu oluşturmuştur.

Ebeveyn-çocuk çatışması, ebeveynler arası çatışma, kardeşler arası çatışma ve diğer aile üyeleri arasında çatışma ise aile içi çatışmaların alt grubunu oluşturmaktadır. Ahlak, sanat, dil becerileri, değerler, oyun ve spor, din, gelenek ve görenekler, okuma zevki ve kültürü, çocuğun terbiyesi ve disiplini, doğa ve hayvan

bilinci de ailenin çocuğa sunduğu özellikler alt grubunu oluşturmak üzere toplam 24 alt grup oluşturulmuştur. Oluşturulan tüm alt gruplar alan uzmanlarının görüşüne sunularak gerekli düzenlemeler yapılmış ve son haline getirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi iki aşamada gerçekleşmiştir:

İlk aşamada incelenen 15 çocuk eserindeki aile kavramları ve ailenin çocuğa sunduğu özellikler içerik analizi kullanılarak tespit edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 242).

Bunun için tümevarımcı analize başvurulur. Tümevarımcı analiz, kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 242). İçerik analizi kullanılarak elde edilen veriler kodlanarak aile kavramı ve ailenin çocuğa sunduğu özellikler ile ilgili kavramlara ulaşılmıştır. Bu veriler belirli kategorilerde sınıflandırılmıştır.

İkinci aşamada içerik analizi ile belirli kategorilerde sınıflandırılan veriler, betimsel analiz kullanılarak belirlenen kategorilere göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 240).

3.5. Araştırmanın Güvenirliği

Materyaller ve veri toplama araçları alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur.

İlk olarak 30 eser belirlenmiştir. Alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak gerekli yeterliliğe uygun olmayan eserler çıkarılmıştır. Aile kavramı ve ailenin çocuğa sunduğu özelliklere yer veren 15 eser belirlenmiştir.

Araştırmada güvenilirliği sağlamak adına aile kavramı ve ailenin çocuğa sunduğu özelliklerin bulunduğu eserler tekrar tekrar okunmuş hiçbir özelliğin gözden kaçmamasına özen gösterilmiştir.

Araştırma için belirlenen kategoriler uzman görüşüne sunulmuş. Dönütler dikkate alınarak gerekli düzenlemeler yapılmış ve kategoriler organize edilmiştir.

İlk olarak 1970 öncesi, 1970-2000 arası ve 2000 sonrası dönemlere ait birer kitap organize edilen kategoriler dâhilinde incelenerek uzman görüşüne sunulmuştur. Alınan görüşler dikkate alınarak diğer 12 kitap da incelenmiştir.

Kitapların belirlenme sürecinde, incelenecek kategorilerin oluşmasında, elde edilen verilerin çözümlenmesinde uzmana başvurulması ve dönütlerden yararlanılması bu çalışmanın güvenilirliğini artırmaktadır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma soruları doğrultusunda ulaşılan bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. "Ömer'in Çocukluğu" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Ömer' in Çocukluğu

Yazarı : Muallim Naci

Yayın tarihi : 1890

ISBN : 978-605-7889-32-4

Baskı sayısı : 1

Sayfa sayısı : 46

Yayınevi : Karbon Kitaplar

Yayın yeri : İstanbul

Karakterler:

Ali, Fatımet-üz Zehra, Mehmet, Ömer, Ahmet Ağa, Behçet Bey, Mehmet Tahir, Nail, Makbule Hanım, Cevriye, Halil Efendi, Salih Ağa, Tahir, Mehmet, Ömer Ağa, Süleyman Efendi.

Kitabın özeti:

Eser, Muallim Naci'nin sekiz yaşına kadar olan anılarından oluşmaktadır.

Ömer, mektepten çıkar, eve doğru giderken bir köpeğin saldırısına uğrar. Kendisine zarar gelmez ancak en sevdiği hırkası kullanılamaz duruma gelir. Ömer bu olayı görüp de yardımına gelmeyen adamı da bu olayı da asla unutmaz. Yine bir gün Saraçhane'de gezerken bu kez yük hayvanları tarafından sıkıştırılır. Bu kez olayı gören bir adam ona yardım eder. O adamın iyiliğini de her zaman kalbinde hisseder. Babaannesinden kalan değnek ile eve gelen misafir çocuğunun kafasına vurup onu yaraladıktan sonra annesinden yediği azardan çok babaannesinin yadigârının sobada yakılmasına sebebiyet vermek onu yaralar. Mektepte çocukları cezalandırma yöntemi

olarak kullanılan falakadan çok korkan Ömer, abisinin ona anlattığı amca maceraları ile bu korkusunun üstesinden gelmeye çalışır. Ancak Ömer bir gün mektebe gitmez. Ertesi gün bu sebeple falakaya yatırılacağını düşünür. O gün de gitmek istemez. Bu korkusunu anlayan babası Ömer'i o gün mektebe kendi bırakır ve hoca ile konuşur. Ömer o gün falakaya yatırılmaz. Mektep dışında abisinin ona öğretmenlik yapması ile derslerinde daha da başarılı olur. Varnalı olan annesi memleketine ziyarete giderken Ömer'i de götürür. Varna'yı çok seven Ömer, orada bir sürü macera yaşar. Kısa süre sonra babası rahatsızlanır ve nereye gömülmek istediğini vasiyet ettiği günün ertesi vefat eder. Ömründe böyle bir acıyı bir daha yaşamadığını söyleyen Ömer ve ailesi bu olaydan bir sene sonra dayılarının yanına Varna' ya yerleşir. Dayılarının vefatından sonra tekrar İstanbul' a dönerler.

Tablo 2: "Ömer' in Çocukluğu" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	Koruyucu (kollayıcı) tutum
Değerler	Otoriter (baskıcı) tutum
Gelenek ve görenekler	Dil becerileri
Çocuğun terbiyesi ve disiplini	Doğa ve hayvan bilinci
Din	Okuma zevki ve kültürü

"Ömer' in Çocukluğu" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Aile, baba Ali, anne Fatımet-üz-Zehra, büyük oğul Mehmet ve küçük oğul Ömer' den oluşan *çekirdek aile*dir. Ömer sekiz yaşlarındayken babası vefat etmiştir.

Pederin kırk altın yaşında olduğu halde irtihalinde ben tahminen sekiz yaşındaydım. (ÖÇ: 9)

Ömer'in bir köpek tarafından saldırıya uğradığı gün eve geldiğinde annesinin çocuğundaki tuhaflığı anlayıp hemen onunla ilgilenmesi annenin çocuklarına karşı *koruyucu(kollayıcı) tutum*u benimsediğini gösterir.

- *Sana ne oldu oğlum! Ne ağlıyorsun. Hırkanı niye çıkardın? Vah vah! Nedir bakayım söyle! Diye izharı-ı teessür etmeye başladı. Hırkayı koltuğumun altından aldığı sırada dedim ki:*
- *Köşe başında kuyruksuz bir köpeğe rasgeldim de… Üzerime atıldı. (ÖÇ: 7)*

Ömer'in babasının tutumu ise *otoriter (baskıcı) tutum*dur. Ailesine karşı sevgi doludur. Çocuklarını hiçbir suretle şımartmamış, şiddet uygulamamıştır. Ancak heybetinin etkisinden dolayı aile üyeleri ona karşı sonsuz saygı duymakta ve sözünden çıkmamaktadır.

Meselâ, kendisinin izni olmaksızın komşuya gitmek mümkün değildir… (ÖÇ: 11)

Darda olana yardım elini uzatmak, düşkünü kaldırmak, birlik beraberlik bizim kültürümüzde geçmişten günümüze varlığını sürdürmektedir. Ömer' in babası da yardıma muhtaç olana iki eli kanda dahi olsa koşmaktadır. Bu da hem *değer* hem de *gelenek ve göreneklerimiz* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geceleri lüzum olmadıkça bir yerde yangın olsa, o tarafta bildiği var ise mesafe ne kadar uzak olursa olsun derhal giyinir çıkar, imdada koşar. Bu hareket yiğitler beyninde öteden beri âdetmiş. (ÖÇ: 11)

Bir gün yine hayvanlar tarafından sıkıştırılan Ömer, bu kez bir büyük tarafından korunmuştur. Hala aklına geldikçe o kişiye minnet duyması *değer*dir.

"Korkma oğlum!" diyerek vücudunu bana siper etti. Hayvanlar geçtikten sonra tebessüm ederek "Haydi, şimdi git oğlum! dedi.

"İhtimal ki o zat vefat etmiştir, fakat iyiliği benim gönlümde yaşıyor." (ÖÇ: 8)

Ömer mektebe gitmediği günün ertesinde hocadan dayak yiyeceğini düşünerek korkar. Bu korkusu sebebiyle mektebe gitmek istemez. Bunun üzerine babası onu mektebe götürür ve hocasının elini öptürür. Ömer' in hocasının elini öpmesi büyüklerimize duyduğumuz saygı ve sevgiyi gösterme şeklimizdir. Bu sebeple hem *değer* hem de *gelenek ve göreneklerimizi* oluşturulmuştur.

Peder beni kucağından indirdi. Hoca Efendinin elini öptükten sonra yerime gittim, minderime oturdum. (ÖÇ: 23)

Ömer'in ninesinden kalan sopa ile misafirin oğlunun kafasına vurması üzerine annesinin ona verdiği tepki ve sopanın akıbeti *çocuğun terbiyesi ve disiplinidi*r.

"Valide beni iyice azarladıktan sonra şiddetle kolumdan tutarak aşağı doğru çekti götürdü. Galiba kulağımı da çekti. Ben de ağlamaya başladım." (ÖÇ: 15)

Nihayet asanın kırılıp ateşe atılmış olduğunu öğrendim. Öyle bir yadigâr bu suretle vekûd-u nâr oldu. (ÖÇ: 15)

Feyziye Mektebi'nde hoca efendinin çocukları terbiye etmek için kullandığı falakalarda *çocuğun terbiyesi ve disiplini*dir.

Hoca Efendinin önünde ileriye doğru uzatılmış olan iki-ü. Arşın tulündeki sopalar, başı ucundan asılı olan kayışlı falakalar dehşetliydi. Bu falakaların bir de zincirlisi vardı! (ÖÇ: 22)

Ömer'in dayısının Varna' dan hediye olarak yolladığı oğlak ile arkadaşlıkları *doğa ve hayvan bilinci*ne örnektir.

Oğlak kadar sebük-ruh mahlûk pek az bulunur. Duruşu, bakışı bir hoşuma gitti ki tarif edemem. Hemen ben de yanına yatarak tekrar okşamaya başladım. Bu manzara-i masumane göz önünden gider şeylerden mi? (ÖÇ: 16)

Ömer'in Feyziye Mektebi'nde hatim etmesi, ailenin erkeklerinin aynı mektepte okudukları Mushaf-ı Şerif' in evde olması gibi detayların verilmesi ile *dini özelliklere* yer verilmiştir.

Münhedim deve hanına kârib soldan bir taş mektep görülür. İşte o! Ona "Feyziye Mektebi" derlermiş . ben orada hatm-i Kur'an ettim. Peder ile birader de orada okumuşlar. Pederin, biraderin, benim mektepte okuduğumuz yazma Mushaf-ı Şerif hala nezdimizde mahfuzdur. (ÖÇ: 20)

Babasının bazı geceler Ömer'i yanına çağırıp Kur'an okutturması *dini özellik*tir. Kur'an-ı Kerim' i saygımızdan dolayı öpüp başımızın üzerine koymamız ise değerdir.

- *Mushaf-ı Şerif' i al da buraya getir, dedi. Aldım, öpüp başıma koyduktan sonra mahfazasından çıkardım, yanına götürdüm. Kendisi de kemal-i ta'zim ile aldı, öptü, başına koydu. (ÖÇ: 31)*

Kurban Bayramı geldiğinde Ömer'in babasının bayram namazından sonra eşi ve kendisi için alınan kurbanlardan birini kurban etmesi de *dini özellik*tir.

Peder bir İyd-i Adhâ' nın ilk günü sabahleyin namazdan avdetinde kendisiyle valide için amade bulunan iki kurbandan birini zebh etti. (ÖÇ: 41)

Babasının vefat etmeden bir gün önce Varna'dan gelen dayılarına nereye gömülmek istediğini açıklaması, cenazesinin kimler tarafından taşınmasını istediği gibi ayrıntıların verildiği bölüm de *dini özelliklere* girmektedir.

- *Ben vefat ettiğim gibi Edirnekapısı haricine götürün. Validem Fatma ile Validemin validesi ŞErife Zahide' nin kabirleri oradadır. Beni de onların yanına defnedin… Vücudum ağırcadıe. Götürenler zahmet çekerler. Kuvvetli arkadaşlarımdan (isimlerini tasrih ederek) ağaları çağırın. Onlar beni götürüverir. (ÖÇ: 42)*

Bir gece misafirliğe gelen babasının arkadaşının Ömer'e yazdığı bir satır yazı ile Ömer' in ömründe okuduğu ilk mısra ile tanışması *dil becerileri*dir.

Yâ huliyyel bâl, kad belbelet bilbâli bâl.

Bunu benim okuyamayacağımı bildiği için birkaç kere de okudu. Âhenk-i inşadı hoşuma gitt. İhtimal ki ömrümden birinci defa olarak işittiğim mısra budur. (ÖÇ: 21)

Ömer'in evde bulduğu Türkçe basma kitabı okuması *okuma zevki ve kültürü*nü oluştururken kitaptaki İbrahim Ethem ile oğlunun karşılıklı yazdıkları şiirleri hatırında tutması da *dil becerileri*dir.

İbrahim Ethem lisanından söylenilen parçadan yalnız şu beyit hatırımda kalmış:

Beni dervişlere sorun

Ne yerde olduğum bildin

Oğlu tarafından yazılan parçadan ise galiba dört mısrada bir tekerrür etmekte olan:

Odun çeken babacığım

Mısrasından başka bir şey der- hatır edemiyorum. (ÖÇ: 31)

Eserde *oyun ve spor, ahlak ve sanat* özelliklerine yer verilmemiştir.

4.2. “Bağrı Yanık Ömer” kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Bağrı Yanık Ömer

Yazarı : Mahmut Esat Yesari

Yayın tarihi : 1930

ISBN : 978-605-5247-93-5

Baskı sayısı : 1

Sayfa sayısı : 174

Yayınevi : Evrensel İletişim Yayınları

Yayın yeri : Ankara

Karakterler:

Ömer, Emine, Bakır Efe, Ayşe, Süleyman, Raziye, Zehra, Naile, Zeynep, Gülsüm, Hatice, Hacı Hafız, Durmuş, İsmail, Satılmış, Kadı Habip Molla, Mehmet Efe, Eda, Ali Efe, Kemendirli Halil, Hacer, Tok Oruç, Fatma, Halil Ağa, Ahmet Efe, Satılmış.

Kitabın özeti:

Eser, yaşlı bir köylünün oradan geçmekte olan bir yolcuya Bağrı Yanık Ömer’in hikâyesini anlatması ile başlar.

Varlıklı bir ağa olan Bakır Efe, yine kendi gibi varlıklı bir aileden gelen Emine ile evlenir. Bu evlilikten ikisinin de üzerine titrediği, çok sevdikleri oğulları Ömer dünyaya gelir. Ancak zaman içinde Bakır Efe ve Emine birbirlerine tahammül edemeyen, sürekli kavga eden bir çift haline gelmiştir. Bu kavgaların tanığı olan Ömer, kavga edeceklerini anladığında engel olmaya çalışsa da elinden bir şey gelmez. Yaşananlardan duyduğu acı ve hüznü içine atar. Anne babası her ne kadar birbirini sevmese ve anlaşamasa da Ömer için çırpınmaktadırlar. Bu işin böyle sürüp gitmeyeceğini anlayan Bakır Efe, hem Ömer’ i alabileceği hem de Emine ile ortak olan mallarını kurtarabileceği şekilde boşanmak için bir plan yapar. Emine’ nin hâl ve hareketlerine karışmamaya, onunla kavga etmemeye başlar. Emine bu duruma anlam veremese de Bakır Efe’nin kızacağı kadınlarla görüşüp gününü gün eder. Bir akşam Bakır Efe, Emine ile konuşup onu ağabeylerinin evine gönderir. Ömer’ i de alıp başka bir eve gider. O zamanki kanunlara göre boşanma durumunda çocuk yedi

yaşına kadar annede kalmaktadır. Bu iki seneyi bir şekilde çocuğundan ayrı geçirmemeye kararlı olan Bakır Efe ile ne olursa olsun çocuğunu almak isteyen Emine arasında mücadele başlar. Kadı her iki tarafla da birtakım sıkıntılar yaşamıştır. O yüzden kadı da süreci uzattıkça uzatır. İki senenin sonunda Ömer artık yedi yaşını geçtiği için annesine gidemez. Babası ile yaşamaya devam eder. Bakır Efe ayrılıktan sonra bazı mallarını kaybetmiştir. Bu yüzden varlıklı bir ağanın kızı ile evlenip tekrar güçlenmek istemektedir. Bu yüzden Halil Ağa'nın kızı Fatma ile evlenir. Bu durum annesine özlem duyan Ömer' i mutlu etmese de elinden hiçbir şey gelmez. Emine' de ağabeyleri tarafında varlıklı bir ağa olan Ahmet Efe ile evlendirilir. Evlendikten sonra oğluna yakın olmak için Bakır Efe'nin evinin yakınındaki bir eve taşınan Emine artık oğlunu görebiliyordur. Annesine gittiğinde orada el üstünde tutulduğunu düşünen babası ile babasına gittiğinde el üstünde tutulduğunu düşünen annesi arasında kalır. Ama her ikisini de görebildiği için bu durumu sorun etmeyen Ömer, her iki taraftan da birer kardeş sahibi olur. Kardeşleri olduktan sonra üvey anne ve üvey babası için Ömer rahatsızlık vermeye başlar. Annesine gitse üvey babası, babasına gitse üvey annesi onu hor görür. Yine bir gün iki yerden de kovulunca bir yandan açlık ve susuzluk bir yandan da anne ve babasına olan hasreti ile bağrı yanan Ömer, kendini Kızılpınar'a bırakır.

Tablo 3: "Bağrı Yanık Ömer" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	Parçalanmış aile
Ebeveynler arası çatışma	Koruyucu (kollayıcı) tutum
Dil becerileri	Gelenek ve görenekler
Doğa ve hayvan bilinci	Din

"Bağrı Yanık Ömer" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Ömer, annesi Emine ve babası Bakır Efe ile *çekirdek aileyi* oluşturmaktadır. İlerleyen zamanlarda anne ve babası ayrılacak her ikisi de farklı insanlarla tekrar evlenerek *parçalanmış aile* örneğini oluşturacaktır.

Bakır Efe ile Emine, her ne kadar eş olarak anlaşamasalar da ebeveyn olarak Ömer' in üzerine titremekte onu üzmemek için çabalamaktadırlar. Bu halleriyle çocuklarına karşı *koruyucu (kollayıcı) tutum* sergilemektedirler.

Ömer' i uyandırmaktan korkardı. Ömer, diye içi titrerdi Efe'nin. (BYÖ: 19)

(Bakır Efe'nin) Gözleri yalnız Ömer' e tatlı tatlı bakıyordu. (BYÖ: 19)

Emine, Ömer' i ne kadar seviyorsa Bakır Efe de oğluna o kadar bağlı idi. Çocuğu ise ikisine de çok düşkündü. (BYÖ: 20)

Bakır Efe ve Emine, Ömer'in doğumundan sonra birbirlerine tahammülü olmayan ve sürekli kavga eden bir çift olmuştur. Eserde sürekli *ebeveynler arası çatışma* yaşanmaktadır.

Bakır Efe yumruklarını sıktı. Karısına öfkeyle baktı ve sonra bir şey söylemeden homurdana homurdana gerisin geri dışarı çıktı. (BYÖ: 18)

Hiç olmayacak şeyler için ateş püskürüyordu. Kanlı gözlerini devirerek bağırıyor, taşıp köpürüyordu. (BYÖ: 19)

Emine saygısız tavırlı, Bakır Efe ise huysuz karakterdeydi. Her geçen gün birinin huysuzluğu, diğerinin de titizliği artıyordu. (BYÖ: 20)

Bakır Efe'nin Emine'yi ağabeylerinin evine yolladığı gece Ömer' i de alıp Bozpınar' a giderken yolda Ömer' i avutmak için masallar anlatması *dil becerileri*dir.

Ömer uyumuyordu. Bakır Efe onu, Bozpınar'a kadar masallarla avutmaya çabaladı. Ömer, avunmuş göründü. (BYÖ: 61)

Eserin başında yaşlı köylünün yolcuya yolda gelirken söylediği türkünün bir destan olduğunu söylemesi hem *dil becerileri* hem de *gelenek ve göreneklerimizdir.*

- *Az önce tutturduğum türkü yok mu? işte o türkü koca bir destandır ağam… Ömer'in destanı… Bu havayı kimin çıkardığı bilinmez. Yalnız elden ele, dilden dile dolaşır. (BYÖ: 14)*

Sarı Süleyman ve Hacı Hafız'ın Bakır Efe ile konuşurken atasözleri kullanmaları *dil becerileri*ni oluşturmaktadır.

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi var. Sırası düştü mü bak ben dünyada, hak yemem, düşmanıma bile davayı kazandırırm, demek için… (BYÖ: 67)

İyisi mi tatlıya bağlamalı… Kol kırılır yen içinde kalır. (BYÖ: 86)

Söğütçük'te Ömer'in başından geçen olayların destanlaşması sonucu kültürel anlamlar yüklenerek *gelenek ve görenekler* oluşturmuştur. Bu kültürel anlamları oluştururken dini ögelerle de desteklenmesi sonucu *dini özellikler* de oluşmuştur.

- *Söğütçük'e eskiden daha fazla değer verirlermiş. Evlenmek isteyen delikanlılar, söğüdün gölgesinde iki rekat namaz kılarlar, üç İhlas, bir Fatiha okuyarak üç avuç su içmezlerse kimse onlara kız vermezmiş." (BYÖ: 15)*

"Kara yazgılı insanlar da buraya gelirler. Söğütten kırk bir yaprak koparıp suya atarlar. Akar su, bütün dilekleri alıp Allah' a götürür. (BYÖ: 16)

Hacı Hafız'ın Ömer' i ararken onu yan koruda yeni doğum yapmış yavrularını emziren bir köpeğin yanında bulması *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Ömer, yan koruda yavrulayan Sazlıklı çobanın sarı köpeğini dizine yatırmış, başının sarı parlak tüylerini okşuyordu. (BYÖ: 97)

Ömer' in annesini Hacı Hafız ile uzaktan göreceği günün sabahında Gülsüm' ün sabah erkenden namaza kalkıp sonrasında tespih çekmesi *dini özellik*lerdir.

Uyandığı zaman Gülsüm abla, namazını kılmış, seccadeyi katlayarak minderin yanına koymuş, tespih çekerek pencereden avluyu seyrediyordu. (BYÖ: 121)

Eserde *ahlak, sanat, oyun ve spor, okuma zevki ve kültürü, çocuğun terbiyesi ve disiplin*ine yer verilmemiştir.

4.3. "87 Oğuz" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : 87 Oğuz

Yazarı : Rakım-Nimet Çalapala

Yayın tarihi : 1933

ISBN : 978-975-6316-89-6

Baskı sayısı : 51

Sayfa sayısı : 140

Yayınevi : Bilge Kültür Sanat

Yayın yeri : İstanbul

Karakterler:

Hanife Hanım, Hamdi Bey, Oğuz, Fatma, Fatin, Cemile, Gül, Nezihe Hanım, Necdet, Lâle, Hikmet, Necibe, Fikret, Zehra, Burhan, Mehmet Ağabey, Selim, Nilüfer, Belkıs, Güler Hanım, Şükran, Ekrem, Keriman, Zehra.

Kitabın özeti:

Oğuz, bu sene dördüncü sınıf olacağı için çok sevinçlidir. Artık büyümüştür ve çalar saatini geceden kurmuştur. Ancak sabah çalar saatin sesini annesi duyar ve Oğuz'u uyandırır. Çalar saatin sesine uyanamadığını görünce şaşıran Oğuz, hemen hazırlanmaya başlar ve ailesi ile kahvaltı yaptıktan sonra okula koşar. Okul başladıktan on beş gün sonra okula kibar, şık giyimli bir kadın ve yanında en az onun kadar şık bir çocuk gelir bu çocuğun adı Selim'dir ve artık Oğuz ile aynı sınıfta okuyacaktır. Selim ile kendi arasında hiçbir benzerlik kuramayan Oğuz, Selim'den hoşlanmamaktadır. Nezihe Hanım, Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla sınıftaki öğrencileri okul dışında gezilere götürür. Havalar soğuyup da kış geldiğinde Selim hasta olur diye okula yollanmazken Oğuz üstü başı kışa uygun olmasa bile okula gelmeye devam eder. Nezihe Hanım, sınıftaki öğrencileri ile bir program hazırlar ve bu program velilere sunulur. Velilere kısa bir konuşma da yapan Nezihe Hanım, okula gelip öğrencilerinin durumlarını sormaları gerektiğini nazik bir dille velilere açıklar. Programda çok başarılı olan Oğuz, onu izlemeye gelen anne ve babasını da görünce çok mutlu olur. Birkaç gün sonra okula kötü bir haber gelir. Selim' in babası borçları yüzünden intihar etmiştir. Selim' in bundan şimdilik haberi yoktur. Herkes Selim' e üzülür ama en çok Oğuz. Selim okula geldiğinde Oğuz artık Selim' e bambaşka davranmaya başlamıştır. Eksik olduğu dersleriyle ilgili onu çalıştırmakta teneffüslerde onunla oynamaktadır. Selim ile arkadaş olmak onun görünümüne de dikkat etmesine sebep olmuştur. Artık daha temiz ve düzenli bir öğrenci olan Oğuz'daki bu değişim anne ve babasını da etkilemiş onlar da çocuklarıyla daha ilgili birer ebeveyn olmuştur. Sene sonu geldiğinde sınıf birinci Oğuz olurken Selim' de Oğuz sayesinde sınıfını iyi bir derece ile geçmiştir.

Tablo 4: "87 Oğuz" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	İlgisiz tutum
Ebeveynler arası çatışma	Koruyucu (kollayıcı) tutum
Dil becerileri	Demokratik (destekleyici) tutum
Okuma zevki ve kültürü	Gelenek ve görenekler
Değerler	Sanat

“87 Oğuz” kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Oğuz, yaşlı annesi ve babası ile *çekirdek aile*yi oluşturmaktadır. Çocuklarına gerekli desteği ve ilgiyi göstermeyen, yeterli zamanı ayırmayan, oldukça yaşlı anne babaya sahip Oğuz’a karşı ebeveynleri *ilgisiz tutum* göstermektedirler.

Anası, babası hem yaşlı hem fakirdi. Ona pek iyi bakamıyorlardı. İyi bir terbiye almamıştı. (SYO: 13)

Annesi onu mektebe götürüp getirmek değil… Akşamları işte böyle kapıyı açmak için bile evde bulunmazdı. (SYO: 31)

Selim’in ebeveynleri ise aşırı korumacı, bağımsız ve bireysel yaşamasına izin vermeyen tavırları, Selim’in her gün okula hizmetli ile gelmesi, annesinin sık sık okula gelip bilgi alması ile *koruyucu (kollayıcı) tutum* sergilemektedir.

Selim’in annesi haftada, on günde bir mektebe geliyor, Nezihe Hanım’la konuşuyordu. Çocuğun derslerine çalışıp çalışmadığını, bu sene geçip geçemeyeceğini soruyordu. (SYO: 63)

Oğuz’un Selim ile arkadaş olduktan sonra geçirdiği değişim anne ve babasını da etkilemiştir. Onlarda çocukları ile ilgilenen onun sorunlarına çözümler üreten *demokratik (destekleyici) tutum*u benimseyen ebeveynler olmuşlardır.

İki ihtiyar, oğullarını dört gözle bekliyorlardı. Artık onlar da çocuklarının mektebiyle, okumasıyla, yaşamasıyla, her şeyiyle uğraşmanın lüzumunu anlamış, zevkini almışlardı. (SYO: 139)

Annesi, babasına kahve yaparken kahveyi taşırınca ikili arasında tartışma yaşanması *ebeveynler arası çatışma*ya örnektir.

Ateş sürülen cezve bu kısa uyuklamalar arasında birdenbire taştı. Bir kül bulutu odayı kapladı. Babası söylendi. Annesi:

- *Ne bağırıyorsun ayol, kahve taşması iyidir… Berekettir!.. diye cevap verdi. (SYO: 20)*

Okula gitmek için hazırlık yaparken Oğuz’un bir şarkı söylemeye başlaması *sanatsal özellik*tir.

Oğuz çantadan çıkan kitapları, defterleri ayıklamaya başlamıştı. Eskimiş ve paramparça olmuş sayfaları dört tarafına fırlatırken bir şarkı tutturmuştu:

Kalk artık sabah oldu

Her taraf sesle doldu

Güneş doğdu, ufuk aştı,

Mektep vakti yaklaştı. (SYO: 14)

Okul yolunda giderken işçi bir kızı görünce Oğuz' un aklına yine bir şarkı gelip onu söylemeye başlaması da *sanatsal özellik*tir.

Gene bir şarkı, birinci sınıfta öğrendiği bir şarkı aklına geldi. Başladı söylemeye:

Bir gün mektebe giderken

Her şeye dikkat ederken

Önce bir ihtiyarcık

Geçmişti yavaşçacık… (SYO: 18)

Nezihe Hanım'ın öğrencileri ile hazırladığı müsamere için öğrencilerin öğrendikleri dansları anlatmaları ve bu dansları müsamerede sunacak olmaları da *sanatsal özellik*tir.

- *Oğuz, bu seneki müsameremiz için öyle güzel danslar öğrendim ki görme… değil mi Cemile?!.. Turna oyunu, İskoç oyunu, ne güzel, ne güzel!.. (s.23)*

Hele 113 Gül'ün İskoç dansını oynayışı pek görülecek şeydi. O ortada oynarken öbürleri el çırparak Gül' e tempo tutuyorlardı. (SYO: 92)

Nezihe Hanım'ın öğrencilerini İstanbul'daki müzeleri gezmeye götürmesi *sanasalt özellik*tir.

Kânunuevvelde İstanbul müzesini gezmeye gittiler. (SYO: 79)

Nezihe Hanım ilk önce onlara Mısır'dan getirilmiş olan Dikilitaş'ı gösterdi. (SYO: 83)

Orada; eski Bizans'ın ve hemen bütün Avrupa' nın en yüksek mimarlık abidesi olan Ayasofya'nın yanında Türk'ün aferini yükselten Sultanahmet Camii'ni göğüsleri kabararak seyrettiler. (SYO: 83)

Adliye binasının önünden geçip Askeri Müze'ye gelmişlerdi. (SYO: 83)

Oğuz'un okula giderken sevdiği bir yürüyüş marşını söylemesi *dil becerileri*ndendir.

Bu sabah mektebe gelirken de çok sevdiği bir yürüyüş marşını boğazının bütün kuvvetiyle haykırıyordu:

Dağ başını duman almış.

Gümüş dere durmaz akar…

Güneş ufukta şimdi doğar

Yürüyelim arkadaşlar!.. (SYO: 56)

Müzeleri gezmeye gittikleri bir gün Taksim meydanındaki abidenin önünde Oğuz'un, kalabalıklara karşı şiir okuması *dil becerileri* olurken şiiri okuduğu bir romandan ezberlemiş olması ise *okuma zevki ve kültürü*dür. Okuduğu şiir vatanseverlik değerini kapsadığından *değer özelliğini* de oluşturmaktadır.

- *Neydi o okuduğun şeyin adı Oğuz?"*
- *"Bayrak diyor ki!"*
- *"Nerden ezberledin?"*
- *"Bir çocuk romanında buldum!"*
- *"Burada okumak için mi ezberlemiştin?"*
- *"Hayır. Ezberlemedimdi… Okumuştum. Öylece aklımda kalmış… Birdenbire canım onu okumak istedi. (SYO: 77)*

Nezihe Hanım'ın kıraat dersi ile ilgili verilen ayrıntılar *okuma zevki ve kültürü*nü oluşturmaktadır.

- *Her çocuk istediği bir kitaptan, beğendiği bir parçayı veya şiiri hazırlar, okur anlatırdı. Sonra arkadaşları o parça üzerinde sorular sormaya başlarlar ve okuyandan cevap isterlerdi. (SYO: 102)*

Selim'in babasının intiharından haberdar olan Oğuz'un arkadaşı Selim için üzülmesi ve onun yaşayacağı zorluklar için empati yapması *değer*dir.

Oğuz ağlıyordu!.. Bu ne mühim ve görülmemiş bir şeydi. Dört senedir onun bir damla gözyaşını görmeyen çocuklar gözlerine inanamıyor gibiydiler. (SYO: 102)

Eserde *ahlak, din, doğa ve hayvan bilinci, oyun ve spor, çocuğun terbiyesi ve disiplini özellikleri*ne yer verilmemiştir.

4.4. "Türk İkizleri" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Türk İkizleri

Yazarı : Cahit Uçuk

Yayın tarihi : 1937

ISBN : 978-975-8509-50-8

Baskı sayısı : 17

Sayfa sayısı : 265

Yayınevi : Bilge Kültür Sanat

Yayın yeri : İstanbul

Karakterler:

Fatma, Durak, Parlak, Hasan Onbaşı, Yaşar, Hasan Dayı, Abuğ Hasan, Tosun Ahmet, Recep Dayı, Durmuşların Hasan, Recepgilin Ahmet, Gülsüm kadının Fadime, Ayşe Nine, Gülsüm.

Kitabın özeti:

Eser Fatma Bibi'nin, ikiz çocukları Durak, Parlak ve hayvanları ile Yayla köyüne göç etmesi ile başlar. Sekiz yıl önce kocasını kaybeden Fatma bibi çocuklarına hem analık hem de babalık yapmaktadır. Durak ve Parlak da annelerine her konuda yardımcı olan çok akıllı ve becerikli çocuklardır. Yayla köyüne göçleri bitip evlerine yerleştikten sonra bir gece duydukları gürültü ile uyanırlar ve kümesten bir tavuklarının eksildiğini görürler. Durak ile Parlak hırsızı yakalamak için kümesin etrafına tuzak kurar. Tuzaklarına Abuğ Hasan düşer. Abuğ Hasan babalarını tanıyan onun askerlerinden biri çıkar. O günden sonra onlarla birlikte çalışıp yaşamaya başlar. Bir gün çocukları da yanına alan Abuğ Hasan köye dadanan ve komşunun hayvanlarını da çalan hırsızları korkutmaya ve çaldıkları hayvanları geri almaya karar verir. Çocuklarla birlikte hırsızların hayvanları sakladıkları Köseler Çiftliği'ni basarlar ve çalınan bütün hayvanları geri alırlar. Parlak, bir gün Abuğ Hasan'ı mektup okurken yakalar ve mektubun kimden geldiğini sorar. Abuğ Hasan önce söylemek istemez ama akşam olan biteni Parlak' a anlatır. Mektuba cevap yazarlar. Mektubun kimden geldiği ve içinde yazanlar ikisi arasında bir müddet sır olarak kalacaktır. Parlak' ın derede bakır tencereleri yıkadığı bir gün dereye sel gelir. Parlak

tencereleri kurtarmak isterken sele kapılır. Bütün köy seferber olarak Parlak' ı selden kurtarırlar. Güz mevsimi gelince yayladan kasabaya göç hazırlığına başlarlar. Kasabadaki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında bazı yarışmalar düzenlenir. Bu yarışmalara katılan Durak yetiştirdiği koçu ile birinci seçilirken, Parlak da kendi yaptığı seccade ile birinci olarak annelerini gururlandırırlar. Kış mevsiminin yaşandığı günlerden bir sabah Parlak keyifsiz bir şekilde uyanır. Fatma bibi ve Durak bu duruma bir anlam veremez. Abuğ Hasan rüyasında babasını gördüğü için etkilendiğini o yüzden böyle davrandığını söyler. Kızının bu durumuna üzülen Fatma bibi kızını doktora götürmeyi dahi düşünür. Sabahtan beri pencerenin önünde yol gözleyen Parlak, sonunda beklediği tekerlek seslerini duyunca kendini dışarı atar ve babası ile evin kapısına gelir. Gördüklerine inanamayan Fatma bibi ve Durak, Hasan Onbaşı'ya sarılarak onu içeri alır. Hasan Onbaşı başından geçenleri anlatır. Batan gemiden nasıl kurtulduğunu, hangi ülkelerde ne işlerde çalıştığı, en sonunda onlardan nasıl haber alabildiğini v anlatır. Abuğ Hasan ve Parlak da bildiklerini dört ay boyunca nasıl ve niçin sakladıklarını anlatırlar. Her şey açığa çıktığında sabah olmuştur.

Tablo 5: "Türk İkizleri" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Demokratik (destekleyici) tutum
Doğa ve hayvan	Gelenek ve görenekler
Çocuğun terbiyesi ve disiplini	Oyun ve spor
Değerler	Din
Okuma zevki ve kültürü	Sanat
Dil becerileri	

"Türk İkizleri" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Hasan Onbaşı'nın bindiği gemi sekiz yıl önce batınca çocukları ile bir başına kalan Fatma bibi *parçalanmış aile*ye örnektir.

Fatma bibi sekiz yıl önce kocasını kaybetmiş, ikizleriyle yalnız kalmıştı. (Tİ: 23)

Çocuklarıyla bir başına kalınca onlara hem analık hem de babalık yapan Fatma bibi çocuklarına karşı *demokratik (destekleyici) tutum* sergilemektedir. Onların dilek ve isteklerini dikkate almaktadır.

Fatma bibi, kızının keyfini kaçırmamak için, onun hatırını kıramadı:

- *Peki kızım, senin dediğin olsun!" (Tİ: 22)*
- *"Mademki istiyorsun, sizin küçükleri önümüze katıp tarlaya götürelim. Hoşuna gitti mi?*

  Parlak, sıçrayarak anasının yanağını öptü.
- *Sağ ol, çok yaşa anacığım…" (Tİ: 118)*
- *"Verir, niye vermesin? Anam, dünyanın en iyi analarından biridir. Hangi sözümüzü tutmaz, hangi dileğimizi yapmaz? O hasırı da aldık mı işimiz tamamdır. (Tİ: 125)*

Fatma bibi ve ikizlerin sahip oldukları hayvanlarına isimler vermeleri, onlarla sanki birer insanlarmış gibi sevip konuşmaları ve değer vermeleri *doğa ve hayvan bilinci*ni oluşturur.

- *Benim sevgili köpeğim biricik Ok'um… Seni harmanda Abuğ dayı ile bıraktığımızdan beri, geceleri sesini duymadığım için rahat uyuyamıyorum. Uyuyunca da seni rüyamda görüyorum… (Tİ: 120)*

Fatma bibi ve ikizler Yayla köyüne göç edip evlerine ulaştıklarında köydekilerin onlara hoş geldin ziyareti yapmaları *gelenek ve görenek*tir.

Sağdan soldan tanıdıkları sesleniyorlar.

-Hoş geldin Fatma bibi.

- Kız Parlak büyümüşsün…

-Hele bir yerleşin de, hoş geldine geleceğiz. (Tİ: 18)

Fatma bibi, çocuklar dışarıda oyun oynamaya gittiklerinde yemeğe geç kalmamalarını tembihler. Geç kaldıklarında da onları çağırıp sofraya oturturdu. Gün içinde yapacakları işleri tarif eder yardıma ihtiyaçları olduğunda yardım ederdi. Fatma bibi bu davranışları ile *çocukların terbiyesini ve disiplini*ni sağlamaktaydı.

- *Durak, Parlak!..*

  İkizler, sesi tanımışlardı. Anaları çağırıyordu. Durak'la Parlak, arkadaşlarından ayrılarak eve döndüler. Anaları Fatma bibi, kapının önünde duruyordu. Çocuklarının koşarak geldiğini görünce gülümsedi:

- *Çocuklar! Oyuna daldınız galiba? Yemek vakti geldi. Çorbanız kaynıyor, karnınız acıkmadı mı? (Tİ: 31)*

İkizler sabah okula gidiyor, öğleden sonra analarına tarlada yardım ediyor. Akşamları da arkadaşları ile oyunlar oynuyorlardı. Eserde çocukların oynadıkları oyunlar üzerinden *oyun ve spor*a yer verilmiştir. Geleneksel çocuk oyunlarına (köreme, gömmece yalak, köşe kapmaca…) yer verilerek *gelenek ve görenekler* de oluşturulmuştur.

Akşama doğru köye dönünce dere kıyısındaki kavaklıkta arkadaşlarıyla buluşarak gömmece yalak, körebe, koşmaca, köşe kapmaca oynuyorlardı. (Tİ: 30)

İkizlerin kümesinden çalınan tavuk için diğer çocukların da seferber olması ve hep beraber hırsızı yakalamak için tuzak kurmaları birlik- beraberlik ve yardımlaşma *değerleri*ni sunmaktadır.

- *Biz de yardım ederiz Durak, Parlak!*

Hepsi bir ağızdan bağırıyorlardı:

- *Hırsızları yakalayacağız!.. Döğüş var!.. Yaşasın!.. (Tİ: 50)*

Abuğ Hasan'ın çocuklarla birlikte hırsızların çaldığı hayvanları bulup getirmesi üzerine Fatma bibi ile olan konuşmasında dürüstlüğü ile *değerleri,* konuşması sırasında kullandığı atasözleri ile de *dil becerilerini* oluşturmaktadır.

Abuğ Hasan, utanarak önüne bakıyordu:

- *İnsan çiğ yemezse karnı ağrımaz, Fatma bibi. Benim de bir kötü niyetim, işlediğim bir yolsuz iş yoktu ki üzüleyim. Doğru yolda gidenin alnı ak olur… (Tİ: 102)*

Fatma Bibi'nin dutlarını dökmek için köylünün bir araya gelip ona yardım etmesi bir nevi imece yapmaları hem imecenin geçmişten günümüze hala yaşatılması sebebiyle *gelenek ve göreneklere* yer verirken hem de birlik- beraberlik ve yardımlaşma *değerler*ini yaşatmaktadır.

- *Recep'le Hasan, bir de Durak, ağaçlara tırmanır, dut silkerler. Gülsüm kadının Fadime, güçlü kuvvetlidir. Dutların üstüne çıkar, çiğner, küçükler de dut toplarlar. Akşama kalmaz, işimiz tükenir… (Tİ: 153)*

- *Sıra ile ana!.. Onlar bize yardım eder, biz onlara yardım ederiz. İşimiz böylelikle daha kolay oluyor. (Tİ: 157)*

Parlak'ın Abuğ Hasan'ı mektup okurken yakalaması ve mektubun kimden geldiğini öğrendikten sonra Abuğ Hasan ile mektuba cevap yazmaları *dil becerileri*dir.

- *Abuğ dayı, sen ne açıkgöz adamsın!.. İki ay içinde okumayı öğrendin. Çatır Çatır okuyup yazıyorsun. Şimdi de sana öğretmenlik edenlerden gizli, mektuplar yazıyorsun ha… Kime bu mektup? (Tİ: 128)*

- *O telgrafa karşılık yazalım!..*
- *İkisi de yorgun oldukları halde gece yarısına kadar, yazdılar, çizdiler, fısıldaşarak konuştular. (Tİ: 184)*

Hasan Onbaşı'nın ilk kayboluşunda kar yüzünden üç gün eve dönemeyişi üzerine Fatma Bibi'nin ettiği dualar *dini özellik*tir.

El açmış yalvarıyordum, şu çocukları babasız, öksüz bırakma Allahım, diyordum. (Tİ: 54)

Abuğ Hasan'ın okuma yazma bilmemesi ve duruma olan üzüntüsünü dile getirdiği satırlar *okuma zevki ve kültürünü* oluşturmaktadır.

İnsan okumayı bilse, boş zamanında hiç canı sıkılmaz, açar kitabını okur; okumak adama dünyayı öğretir, gezmiş de görmüş gibi bilgili eder. Bir adam yüreğinde bu yoksuzluğu duydu mu en keyifli zamanında bile bütün bir rahatlık duyamaz!.. (Tİ: 109)

Parlak'ın Cumhuriyet Bayramı etkinlikleri kapsamındaki yarışmalara katılmak için kurduğu tezgâhta seccade yapması *sanatsal özellik*tir.

Eserde *ahlaki* özelliklere yer verilmemiştir.

4.5. "Bir Gün Büyüyeceksin" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Bir Gün Büyüyeceksin

Yazarı : Mehmet Seyda

Yayın tarihi : 1966

ISBN : 978-605-5261-56-6

Baskı sayısı : 2

Sayfa sayısı : 248

Yayınevi **:** Bilge Kültür Sanat

Yayın yeri **:** İstanbul

Karakterler:

Hacı Ömer Şakir Bey, Nazire Hanım, Ahmet Fahim, Ali Osman, İkbal dadı, Mehlika, Piraye, Nebiye hala, Beyzan Bey, Ruhsar, Mahmut Bey, Atıfet, Zeynel Kalfa, Vahit, Melahat, Doktor Saffet, Hayri, Bedriye, Füruzan, Hümeyra, Rezzan, Ahmet, Mehmet, Savcı Mustâbey, Hüseyin Ağa, Gülsüm, Fatmanım, Salamon, Edi Polo, Sinyor Andrea, Rabia, Atıfet, Abdurrahman, Hayriye, Ömer Bedrettin, Lütfiye, Neati Kalfa, Seniye, Hikmet, Hümeyra, Sacit, Güzin, Ali Şuur, Seyid Ağa, Behiye, Bülent, Rahmi, Tahsin ağa, Akka, Feriha, Akif, Rıfkı, Mine, Ceyhun, Mustafa.

Kitabın özeti:

Anne ve babası o çok küçükken ayrılan Osman, dedesi, babaannesi, halası eniştesi ve kuzenleri ile yaşamaktadırlar. Babası da tıpkı dedesi gibi eczacıdır. Dedesi Osman' ı diğer torunlarından daha çok sevmektedir. Çünkü Osman, Ömer Şakir Bey' in oğlundan olan torunudur. Diğer torunlar kızlarındandır. Dedelerinin hikâyeleri ile büyüyen Fahim ve Osman iyi anlaşmaktadırlar. Fahim, Osman' dan iki yaş büyüktür ve Osman doğduğunda kendisine oyun arkadaşı olacağı için çok sevinmiş. Osman' ın bir an önce büyümesini istemiştir. Bir gün dedesinin eve hastalanmış olarak gelmesiyle bütün hayatları değişmiştir. O günden sonra evde bir odaya yerleştirilen dedenin bir tarafı tutmaz olmuştur. Eczanedeki işler Osman'ın babasına kalmıştır ancak kısa süre sonra işleri bozulunca tası tarağı toplayıp Afyon' a yerleşirler. Afyon' a gitmek ve Fahim' den ayrılmak Osman'ı ne kadar üzse de Afyon' da yeni arkadaşlar edinerek bu üzüntüsünü bastırır. Ancak Afyon'da da eczanelerinden kimse alışveriş yapmayınca Uşak'a giderler. Bir süre sonra Osman, babaannesi ile İstanbul' a halasının yanına gelir. Amaçları babasının yeni eşi Rabia' yı alıp evlerine dönmektir. Ancak Rabia' yı bulmak kolay olmayacaktır. Bu yüzden babaannesi Osman'ı halalarına bırakır. Behiye halası Osman'ı zayıf bulur ve biraz şişmanlasın diye yanına alarak onu Burgaz adaya getirir. Osman istekli gelmediği adadan kurtuluş yolları arar. Dedesine mektup yollamak ister ancak mektup halasının eline geçer. Bir gün vapura binerek kaçmaya çalışır. Polis tarafından yakalanıp halasına teslim edilir. Son kaçma girişiminden sonra halası Osman'ı babasına teslim eder. Osman ile babası Uşak' a evlerine döndüklerinde Osman sevinçle dedesine koşmak

ister. Ancak dedesi Osman adadayken vefat etmiştir. Babası Osman ile bir konuşma yapar. Ona işlerinin bozulduğu başka bir yerde çalışıp para kazanacağını o süre zarfında evin başında duracak olan erkeğin kendisi olduğunu açıklar. Ona artık okula da başlayacağının müjdesini verir. Dedesi ve babasına layık bir evlat olarak okuyup büyük adam olmasını tembihler. Bir sabah herkes uyurken babası iş için evden ayrılır. Artık evin erkeği Osman'dır.

Tablo 6: "Bir Gün Büyüyeceksin" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Geniş aile
Demokratik (destekleyici) tutum	Otoriter (baskıcı) tutum
Koruyucu (kollayıcı) tutum	Kardeşler arası çatışma
Doğa ve hayvan bilinci	Ebeveyn çocuk çatışması
Dil becerileri	Din
Çocuğun terbiyesi ve disiplini	Gelenek ve görenekler
Ahlak	Oyun ve spor
Değerler	Okuma zevki ve kültürü
Sanat	

"Bir Gün Büyüyeceksin" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Osman daha bebekken anne ve babası ayrılmıştır. Babası daha sonra üç kez evlenmiştir. Son eşinden de bir oğlu olmuştur. Osman'ın öz annesi de daha sonra evlilik yapmış ve genç yaşta vefat etmiştir. Bu eserdeki aile tipi *parçalanmış aile*dir.

- *Bana büyükbabam söyledi, diye mırıldandı, benim annem oradaymış. Cennetten oğlum n'apıyor diye beni gözlüyor. (BGB: 32)*

Osman, İstanbul' da yaşarken babası, büyükannesi, büyükbabası, halası, eniştesi, Fahim ile birlikte geniş aile olarak yaşıyorlardı. İstanbul' dan ayrılıp Afyon, sonrasında da Uşak' ta yaşarken de büyükanne ve büyükbabası onlara eşlik etmiş, *geniş aile* olarak yaşamaya devam etmişlerdir.

Osman'ın babası, Osman' a karşı *otoriter (baskıcı) tutum* sergilemektedir. Osman babasının bakışlarından çekinmektedir. Babasının ikinci evliliğinde eşine anne demediği için şiddet dahi görmüştür. Ancak Osman'ın dedesi Ömer Şakir Bey' in

vefatından sonra Osman'ın babasının Osman' a karşı tutumunda değişiklikler olmuş *demokratik (destekleyici) tutum*da davrandığı görülmüştür.

Sittin senenin Mahmut Bey'i, bıyık kemiren sert baba gitmiş; "Oğlum su ister misin? Oğlum karnın acıktı mı? Oğlum yatacak mısın?" diye soran bir baba gelmişti. (BGB: 221)

Osman'ın babası her ne kadar oğluna karşı otoriter bir tutum geliştirse de büyükbabası Osman'ı diğer torunlarından kayırarak ona karşı daha yumuşak davranmış ve *koruyucu (kollayıcı) tutum* sergilemiştir.

Osman' a baldan tatlı, pamuktan yumuşak gelen büyükbaba, çok sert, çok öfkeli bir adamdı aslında. (BGB: 51)

Osman'ın dedesi Ömer Şakir Bey' in torunlarına masal anlatması *dil becerileri*dir.

- *Büyükbabam bize masal anlatıyor babaanne, masal.*
- *Şimdi de ayı masalı anlatacak… diye ekledi Fahim. (BGB: 15)*

Osman'ın İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Fahim' e olan özlemi nedeniyle gittikleri yerde ona alınan renkli kalemlerle karalamalar yapması aslında içten içe Fahim' e yazılmamış mektuplar yazması *dil becerileri*dir.

Osman, defter yapraklarına birtakım çizgiler, işaretler doldurarak, bir sayfayı baştan sona karalayarak, Fahim abisine şöyle mektuplar yazmış oluyordu. (BGB: 147)

İstanbul'daki evlerine sık sık gelen komşu kızların Ömer Şakir Bey' in elini öpmesi, büyüklere saygı ve sevgi değeri ile *değerler*; aynı zamanda büyüklerimizin elini öpmek geçmişten günümüze bu saygı ve sevgimizi gösterme şekli olarak *gelenek ve göreneklerimize* ait özelliklerdir.

Onlar da hemen davranıp büyükbabanın elini öptüler. Hacı Ömer Şakir Bey, Mehlika'ya, "Ömrün uzun olsun kızım!", Piraye'ye, "Çok yaşa kızım!" dedi. (BGB: 21)

Hüseyin Ağa'nın karısının onlar için yaptığı mamursa yemeğini Çerkezlere has bir şekilde yemeleri *gelenek ve görenek özelliği*dir.

Çerkezlerin töresi gereğince, -ne çatal ne kaşık- elle yenecekti bu yemek. Yapışık parmaklarını kaşık gibi kullanarak, mamursanın dibinden biraz mamursa çekiyor, etin suyuna banıyor, etle birlikte atıyorlardı ağızlarına. (BGB: 97)

Dedelerinin anlattığı hikâye sonrası hikâyeyi yorumlarken hayvanlara eziyet etmemek üzerine geçen konuşma ile *doğa ve hayvan bilinci* oluşturulmuştur.

- *Hah işte… Hayvanı yerinden yuvasından edip şehre indiren, oynatan adamlardan korkun asıl siz. Para kazanmak için hayvanlara eziyet edenlerden korkun. (BGB: 23)*

Fahim arkadaşları ile boş vakitlerini değerlendirmek adına arkadaşlarına oyun isimleri sayarak hangisini oynamak istediklerini sorarak *oyun ve spor bilinci* oluşturuyor.

Onlara, hangi oyunu oynamak istediklerini sordu. Evcilik mi, koşmaca mı, el bende mi, köşe kapmaca mı, hangisini? Bir yandan da, "Çağıracaklar şimdi, çabuk…" diyordu. (BGB: 26)

Fahim ile Osman her ne kadar amca-hala çocukları da olsalar doğduklarından beri aynı evde kardeş gibi büyüdükleri için birbirlerini kardeş olarak görürler. Bazen gün içinde yaşadıkları çatışmalar, kavgalar sonrası birkaç günlük küslükler yaşamaktadırlar. Bu da bize *kardeşler arası çatışma* olarak verilmiştir.

Oysa, kimi buluşmalar, çekişmeler ve bozuşmalarla biter. Fahim'le Osman'ın fırtına gibi patlak veren kavgalarıyla, birkaç günlüğüne değilse bile, birkaç saatliğine küsülü kalmalarıyla biterdi. (BGB: 30)

Çocukların camiye mevlit dinlemeye götürülmesi ve orada verilen dini bilgiler *dini özellikleri* oluşturmaktadır.

Bitişiklerindeki camide mevlit dinlemeye götürüldükleri bir gün, çıngar yine koptu. (BGB: 31)

Mevlidin okunarak ruhun cennete gidince, orada, korkma, huri adlı melekler görüyorsun. Senin kollarına giriyor ve seni yemyeşil, ağaçlık bir yere götürüyorlar. Cennette ırmaklar akıyor ki… Hep! Suları şurup gibi pekmezden. (BGB: 32)

Çocuklardan Fahim'in diğerlerine Allah hakkında bilgiler vermesi de *dini özellikler*dir.

Ondan bir şey gizleneceğini sanma. Her yerde oturur. Her yerde vardır. En çok camilerde oturur. Kim dua ediyor, kim etmiyor? Bakar. Fakirlere ekmek, peynir yollar. (BGB: 33)

Fahim, Osman'ın bebekliğinde onun bir an önce büyümesini istediği için süt şişesi ile onu doyurmaya çalışırken yakalanmıştır. Osman' a zarar geleceği korkusu ile Fahim türlü tehditler ile Osman' dan uzaklaştırılmıştır. Bu durum *çocuğun terbiyesi ve disiplini*dir.

- *Biz yokken salıncağın başına bir daha gitmeyeceksin, dediler. Süt şişesini eline almayacaksın. Hele bir göreyim, parmaklarına toplu iğne batırırım. (BGB: 40)*

Babasının ikinci eşi olan Melahat Hanım' a anne demediği için yaşadıkları tartışma kadının Osman' a tokat atması ile sonuçlanmıştır. Melahat Hanım, Osman' ın üvey annesi olduğu için bu durumu *ebeveyn-çocuk çatışması* olarak değerlendirilir.

Ama kadın bırakmadı ki… Onu kolundan tuttuğu gibi kaldırdı kerevetin üstüne oturttu yeniden. Kolunu da acıtmıştı üstelik. Canlı cansız, bunun önemi yok, canını acıtan her şeye söylediği o sözü kadına karşı da kullanmakta gecikmedi Osman.

- *Pis! dedi. Pis, n'olicek!*
- *Ne dedin bakayım, ne dedin?*

Kadın bir hışımla yürüdü geldi, sağ yanağına tokadı patlattı Osman'ın. (BGB: 57)

Eserde *çocuğun terbiyesi ve disiplini* olarak verilen olay, Osman'ın Melahat Hanım' a anne demediğini öğrenen babasının onu tehdit ederek, biraz şiddet biraz da zorlama ile anne dedirtmesidir.

Derken, babası kulağına yapıştı onun. Acıtarak kulağını çekti:

- *Hadi bakalım!*
- *Osman, o zaman, hiçbirinin yüzüne bakmaksızın, başı yerde:*
- *Anne… diye mırıldandı.*
- *Oldu, aferin, şimdi git oyna… dedi babası. (BGB: 57)*

Osman babasının saatinden çıkan tık tık seslerini merak edip saatin içini açar ama tekrar toparlayamaz. Bu ortaya çıkınca babası tarafından dövülür. Bu olayda *çocuğun terbiyesi ve disiplini*ne girmektedir.

Sırtından usulca iteleyerek odasına aldı.

Önce bükülmüş işaret parmağı ile, kafasına kafasına vuruldu.

- *Saatime ne yaptın? Sonra elleri, yanakları kıyasıya tokatlanarak fena halde dövüldü. (BGB: 67)*

"Ondan sonrasında, bir büyüğün eli havaya kalktı mı, hiç unutmadı; hemen kollarıyla başını çemberleyerek her şeyden önce yanaklarını ve yüzünü korudu Osman. (BGB: 68)

Bedriye ablası ile konuşan Osman, Fahim abisi ile ilgili düşüncelerini ifade eder. Kötü ve yanlış bir davranıştan kaçınması öğütlendiği için *ahlaki özellikler* verilmiştir.

- *Çok şişmanlar, çok büyürsem, Kadıköy' e dönünce Fahim abimi de döverim, değil mi? diye sordu.*
- *Bunu çıkar aklından Osman, sen iyi çocuksun, iyi çocuklar dövüşmez… dedi Bedriye abla. (BGB: 83)*

Osman'ın yine Fahim ile yaşadığı bir çatışma sonrası babaannesine olayı anlatması sırasında babaannesinin ona verdiği öğütler *ahlaki özellik*tir.

- *O nasıl söz öyle! İnsan, büyüğüne hiç el kaldırır mıymış? Elleri taş olur sonra. Taş olur taş. (BGB: 114)*

Çocukların iyi ve doğru davranışlarda bulunmasına örnek verilerek *ahlaki özellikler* oluşturulmuştur.

Büyükler konuşurken söze karışmaz, sadece dinler terbiyeli, saygılı çocuklar olarak bir kıyıcığa çekilmişlerdir. (BGB: 181)

Hocaların sözlerini can kulağı ile dinle. Arkadaşlarınla iyi geçin oğlum. Sen giderek geçimsiz oldun da ondan söylüyorum. Kimseyle kavga etme, dövüşme sakın. (BGB: 240)

Osman'ın yeni arkadaşı Abdurrahman'ın kitap ve dergiler okuması ile *okuma zevki ve kültürü* verilmektedir.

Ağırbaşlıydı. Kitap, dergi elinden düşmezdi. (BGB: 153)

Dersini yapar, geceleri başka kitaplar okurdu: kimden aldığı, nereden bulduğu pek anlaşılmayan "Çocuk Ansiklopedisi" adlı kitapçıklar vardı onun elinde. (BGB: 153)

Abdurrahman'ın sadece kendine değil Osman' a da kitaplar okuması *okuma zevki ve kültürü*dür.

Gulliver'in cüceler ülkesine yaptığı yolculuğu, Alice (Alis) adlı küçük bir kızın "harikalar ülkesinde" ki gezilerini de okurdu. (BGB: 154)

Hasta dedesinin biraz daha iyi hissetmesi ve baston yardımıyla yürüyüş yapması sırasında ona eşlik eden Osman'ın, yolda okumak için dergi satın almak istemesi *okuma zevki ve kültürünü* oluşturmaktadır.

Gidelim büyükbaba. Yolda bana taş şekeri alalım, gazeteci Zihni abiden bana Muhit Mecmuası ile Çocuk Ansiklopedisi alalım. Alalım mı ne olur?" demesiyle çıkılırdı. (BGB: 162)

Osmanların ev sahibinin evin alt katında halı dokutturması *sanatsal özelliklere* girmektedir.

Aşağı katta, karısına, gelinine, komşu iki kadına halı dokuttururdu adam. (BGB: 160)

Eserde tüm özelliklere yer verilmiştir.

4.6. "Dört Kardeştiler" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı **:** Dört Kardeştiler

Yazarı **:** Gülten Dayıoğlu

Yayın tarihi **:** 1971

ISBN **:** 978-975-405-099-8

Baskı sayısı **:** 72

Sayfa sayısı **:** 160

Yayınevi **:** Altın Kitaplar

Yayın yeri **:** İstanbul

Karakterler:

Feten, Yaşar, Habibe, Döndü, Pek Salih, Hasibe Kadın, Koca Dede, Nevzer Kadın, Hacer, Arif, Hüsnü, Ahmet, Emine, Hüseyin Dayı, Halime, Havva, Marzı Nine, Neşe Öğretmen, Fadime Gelin, Çopur Hüseyin, Ahmet Emmi, Bekir Ağa, Kerim Hoca, Azmi Bey, Güler Hanım, Sibel, Leman Hanım.

Kitabın özeti:

Feten, Habibe, Döndü ve Yaşar anneleri vefat etmiş, korucu olan babaları ve yaşlı dedeleri ile birlikte yaşayan dört kardeştirler. Kardeşlerin en büyüğü olan Feten, evin işlerini ve kardeşlerini çekip çevirir adeta onlara küçük annelik yapmaktadır. Babaları köye ait koruda koruculuk yaparken yaşlı dedeleri de köyde çocukların yanında kalıp onlara göz kulak olmaktadır. Bir gün köyün korusuna diğer köyün keçileri girmeye ve koruya zarar vermeye başlar. İki köyün muhtarı bir araya gelse de çözüm bulunamaz. Zaman geçtikçe bu durum artarak devam etmeye başlar ve sonunda iki köy arasında yaşanan bu çekişme kan dökülmesi ile sonuçlanır. Bu olay sonunda babalarını da kaybeden çocuklar hem öksüz hem de yetim kalmıştır. Oğlunu yitirmenin acısıyla yataktan kalkamaz duruma gelen Koca Dede de çocuklara yardım edememektedir. Köylülerin yardımları ile geçinmek Feten' e ağır gelir ve çalışmaya başlar. Bulduğu her işte çalışıp evi geçindirmeyi kendine görev edinen Feten bir yandan da okula gitmektedir. Bu sırada muhtar çocuklardan ikisini Habibe ve Döndü'yü evlatlık verir. Bu durumu kabullenmekte zorlanan Feten, geride kalan kardeşi Yaşar ve hasta dedesine bakmaya ve akşamları da derslerine çalışmaya devam eder. Her şeyin düzene girdiğini düşündükleri bir gün Koca Dede de hayatını kaybedince bir başlarına kalan iki kardeş için muhtar ve köylüler karar alırlar. Feten de evlatlık verilecektir. Yaşar ise muhtarın evinde karın tokluğuna çalıştırılacaktır. Feten iki gün boyunca kaçıp saklansa da yakalanıp evlatlık verilmekten kurtulamaz. İstanbul'da evlatlık verildiği evde evin hanımı ve kızı tarafından kötü davranışlara ve işkencelere maruz kalır. Bir gün apartmanda çıkan yangın sonucu yanmaktan son anda kurtarılarak hastaneye kaldırılır. Evlatlık alan aile yangın sonucu vücudunda oluşan yaralardan dolayı onunla ilgilenmez. Hastanedeki doktorlar kimsesiz olduğunu anladıkları Feten ile özel olarak ilgilenirler ve köyü ile iletişime geçerler. Feten hastaneden taburcu olduktan sonra hastanedeki doktor ve hemşirelerin yardımıyla senelerdir özlemini duyduğu kardeşi Yaşar ve köyüne doğru yola çıkar.

Tablo 7: "Dört Kardeştiler" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Koruyucu (kollayıcı) tutum
Kardeşler arası çatışması	Gelenek ve görenekler
Doğa ve hayvan bilinci	Dil becerileri
Oyun ve spor	Değerler
Din	Çocuğun terbiyesi ve disiplini
Sanat	Okuma zevki ve kültürü

"**Dört Kardeştiler" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:**

Dört Kardeştiler kitabında, önce anneleri daha sonra da babaları vefat eden yaşlı dedeleri de ölene kadar onlarla yaşayan dört kardeşin oluşturduğu *parçalanmış aile*ye yer verilmiştir.

Babalarının hayatta olduğu süre boyunca annelerinin eksikliğini çocuklara hissettirmemek için *koruyucu (kollayıcı) ebeveyn tutumu* sergilediğini görüyoruz.

Baba, eve buğday alıyor; konu komşuya yalvarıp ekmek, tarhana, bulgur yaptırıyor, böylece çocuklarını bakımsız bırakmamaya çalışıyordu. Av mevsiminde koruda avlayıp eve torba dolusu kuş getiriyordu. Oturup tüylerini yoluyor, içlerini temizliyor, sonra haşlayıp çocuklarına yediriyordu. (DK: 10)

Babaları koruyu korumaya gidip günlerce eve dönmediği vakitlerde baba figürü olarak dedeleri çocukların yanında kalıyor. O da çocuklara karşı *koruyucu (kollayıcı)* bir tutum sergilemektedir.

Dedesi, ona yol gösterip akıl veriyordu. Evi şöyle süpür, avluyu böyle temizle diyor, bez ya da bulaşık yıkamanın kolaylık ve inceliklerini belletiyordu. (DK: 11)

En büyük kardeş olan Feten, kardeşlerine hem annelik hem de ablalık yapmaktadır. Ancak diğer iki kız kardeş Feten'le sürekli tartışma halindedir. *Kardeşler arası çatışma*lara yer verilmiştir.

Kızlar ablalarının sözüne aldırmıyorlardı. Ayaklarını sürüyor, toprakları tozutarak yavaş yavaş onu izliyorlardı. (DK: 8)

Habibe ve Döndü' nün, Yaşar' a karşı olan ayrıcalıktan rahatsız olup onu kıskanmaları üzerine bu üçlü arasında yine bir *kardeş çatışması* gerçekleşiyor.

Feten, fasulyenin kabuklarından ayrılmış tanelerini, birer birer ayıklayıp onun önüne topladı. Kızlar hemen, "Biz de bebesinden isteriz." diye atıldılar. Yaşar, "Veymem." dedi. Feten, "Size de tane ayıklayayım." diyerek kavgayı önlemek istedi. Yaşar, "Olmaz." diye diretince, "Tenceredeki bütün bebeley benim, ben yiyeceğim onlayı!" Kızlar da diretince, iş kavgaya döndü ve çocuklar birbirine girdi. (DK: 13)

Eser bir köyde geçtiği için sık sık *gelenek e görenek özelliklerin*e yer verilmiştir. Bebeklerin cinsiyeti ile ilgili köylerde sıkça karşılaşılan ve geçmişten günümüze süregelen bazı alışkanlıklar örneklendirilmiştir.

Köylüler arasında şöyle bir inanç vardı: son doğan kıza "Döndü" adı konulursa, ondan sonra doğan bebeğin cinsi de döner… (DK: 9)

Kültürümüze ait olan nazarlıklara göndermede bulunulmuştur.

… Çevredekiler onu iyileştirmek için her çeşit kocakarı ilacını denediler. Hocalara okutup üflettiler. Her yanına türlü türlü nazarlıklar, muskalar taktılar. (DK: 10)

Korucu Pek Salih'in koruya dadanan keçiler ve koru için sarf ettiği sözler ile *doğa ve hayvan bilinci*ni oluşturmaktadır.

Hangi köyün hayvanı olduklarını da bilmiyorum. Bir anlasam, sahiplerine cenk açacağım. Hayvanlara vurmaya kıyamıyorum. Suç onlarda değil, sahiplerinde, diyorum. (DK: 18)

Babalarının çocuklara yavru bir köpek getirerek onu sahiplenmelerini istemesi de *doğa ve hayvan bilinci* ile ilgili en güzel örneklerden biridir.

- *Size getirdiğim yavru köpek, kurt cinsindendir. İnsancıldır, can yoldaşınız olur; güzelce besleyip büyütün, dedi. (DK: 62)*

Köydeki çocukların bir araya gelerek tekerlemeler söylemeleri üzerinden *dil becerileri*, tekerleme sonucunda çıkan ebe ile körebe oynamaları da *oyun ve spor*dur.

Körebe oynamaya karar verildi. Halka olup, sayışmaya başladılar:

- *Han kapısından girdim içeri,*
  Adamlar oturmuş dört köşeli,
  Endo mendo güzeli,
  Güzellerin içinde en güzeli… (DK: 20)

Körebede herkes, eline iki tane yassı taş alıyordu. Ebenin gözü bağlandıktan sonra oyuncular, taşları birbirine vurarak vurarak ebye yaklaşıyor; sonra hemen uzaklaşıyorlardı… (DK: 22)

Günümüz çocuklarının oynadığı oyunlardan farklı olarak köy çocuklarının oynadığı geleneksel çocuk oyunlarına da yer verilerek *oyun ve spor özellikleri*ne yer verilmiştir.

Arif, çobanlığı pek önemsemiyordu. Sık sık öteki çoban oğlanların yanına gidiyor, onlarla aşık oynuyordu. (DK: 98)

Söğüt dallarından düdük yaparken hep bir ağızdan tekerlemeler söylemeleri yine *dil becerileri*ne örnektir.

- *Gav gav gav gavladı,*
  Bizim söğüt ağladı,
  Söğüdüm gavlayıver,
  Söğüdüm ağlayıver… (DK: 25)

Köydeki uzun kış gecelerinden bahsedilirken verilen detaylarda *dil becerileri* özelliklerine yer verilmiştir.

Geceler; masallar, öyküler, mani ve türkülerle dopdolu geçerdi. (DK: 69)

Feten, babası evde olmadığında başlarında duran onları koruyup kollayan dedesine saygı duyuyordu. Bir şeyler yapacak olduğunda ondan izin alıyordu. Bu durum büyüklere saygı değeri altında sunulmuştur.

- *Biz iznin olursa, Halimelerin harmanına gideceğiz, dedi.*
- *Olmaz! Şimdi güneş tam tepede. Öğle zamanı. Onlar aşlarını yesinler. Siz de evde karnınızı doyurun, sonra gidersiniz.*

Küçükler diretmek istediler ama Feten, Yaşar'ı sırtlayıp dedesinin peşine takıldı. (DK: 23)

Feten kulağını deldirme isteğini eyleme geçirmeden önce yine dedesinden izin alarak ona olan *saygı*sını göstermektedir.

- *Eğer iznin olursa, bugün kulaklarımı deldireceğim. Anamın sandıktaki altın küpelerini takacağım. N'olur dedem, güzel dedem, can dedem!... Olmaz deme, e mi? (DK: 47)*

Yine bizim kültürümüze ait olan el öpme eylemine yer verilerek *büyüklerimize saygı değer*ine yer verilmiştir.

Çocuklar birer birer ninenin elini öptüler. (DK: 49)

Sünnet olan erkek çocuklarına düğün yapılması bize ait bir kültürdür. Eserde sünnet düğününe ve sünnet sonrası yakılan kına ile ilgili detaylara yer verilerek *gelenek ve göreneklerimize* yer verilmiştir.

Perşembe günü, Hacıların Arif'in sünnet düğününe buyurun." diyerek düğün çağrısı yaptı. (DK: 36)

Sünnet giysisi içinde sevinerek, hatta biraz da böbürlenerek çevresine bakınıyor, bu bavullar benim için dövülüyor, atlar, arabalar benim için söyleniyor, diye düşünüyordu. (DK: 37)

Sonra türküler ve maniler söylenirken, Arif'in küçük parmağına, bu kına hamurundan sürdü. Üzerine yeşil yaprak dolayıp parmağı tülbentle sardı. (DK: 39)

Köyün geleneğine göre, kına gecesi kadınlar evde eğlenirlerdi. Erkekler de köy meydanında yakılan ateşin çevresinde çalıp oynarlardı. (DK: 40)

Feten, anne ve babasının yokluğunda kardeşlerine ebeveynlik görevini de üstlenmektedir. Bu sebeple *çocukların terbiyesi ve disiplini* ile ilgili de sorumluluklar almaktatır.

- *Feten Abla, Yaşar, Marzı Nine'nin çiçeğini kopardı!... diye Yaşar'ı şikayet ettiler. Feten, hemen Yaşar'ın yanına koştu. İstemeye istemeye ellerine vurdu. Kopuk çiçeği alıp sapını toprağa soktu. (DK: 51)*

Feten'in evlatlık olarak verildiği yerde evin hanımı tarafından uğradığı şiddet üzerinden *çocuğun terbiyesi ve disiplini*ne yer verilmiştir.

Hanım, öylesine sık dövüyordu ki, Feten şaşkına dönmüş, dayaktan aptallaşmıştı. (DK: 133)

Eserde genel olarak büyüklerin çocuklara ettiği dualarla, ezan ve namaz detayları ve sofraya oturuş ve kalkışlarda edilen şükürler ile *dini özelliklere* de yer verilmiştir.

Feten, Marzı Nine'nin elini öptü. O da, "Dilerim Allah'tan, kulağından altın küpeler eksik olmasın." diye dua etti. (DK: 53)

Bu sırada öğle ezanı okunuyordu. Erkekler namaza durdular. (DK: 57)

Bu yüzden, sofrada yemeğe her kaşık atışlarında içleri derin bir saygıyla dolardı. Sofradan kalkarken de, Tanrı'ya şükretmekten kendilerini alamazlardı. (DK: 62)

- *Yeter, yeter! Yetimlere öksüzlere yardım etmek insanlık borcumuz. Bunu kitabımız da yazıyor. (DK: 88)*

Feten, okula başlayıp okuma yazma öğrendikten sonra kardeşlerine kitap okuyarak hem kendine hem de kardeşlerine *okuma zevki ve kültürü*nü aşılamıştır.

Boş zamanlarında artık kardeşleriyle sokaklarda dolaşmıyordu. Onlara, sınıf kitaplığından aldığı öykü ve masal kitaplarını okuyarak oyalıyordu. (DK: 75)

Bir müzik aleti çalmayı öğrenmeye çalışan Feten üzerinden *sanatsal özelliklere* yer verilmiştir.

Bir öğle vakti, kendi yaşlarında bir çoban çocuk, Feten' e kaval çalmayı öğretiyordu. (DK: 98)

Feten, ikide bir, gözünü kaydırıp onlara bakıyor; bir yandan da, arkadaşının dediklerini yapmaya; kavaldan yöresel bir türkünün ezgilerini çıkarmaya çalışıyordu. (DK: 99)

Eserde çocukların başında büyük kalmadığı için onlara ahlak ile ilgili bilgi veren olmamıştır. Bu sebeple eserde *ahlaki özelliklere* yer verilmemiştir.

4.7. "Hoşça Kal Küçük" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı **:** Hoşça Kal Küçük

Yazarı **:** Tarık Dursun K.

Yayın tarihi **:** 1979

ISBN **:** 978-975-07-1500-6

Baskı sayısı **:** 4

Sayfa sayısı **:** 190

Yayınevi **:** Can Çocuk

Yayın yeri **:** İstanbul

Karakterler:

Küçük, Anne, Baba, Amca, Nine, Dayı, Yenge, Kerim, Ali Öztürk, Halit Bey, Rana Çalışkan, Naciye Hanım, Ayşe Teyze, Faruk Bey, Selami Efendi, Kamer Ağabey, Küçük Hala.

Kitabın özeti:

Eser, bir çocuğun doğumu öncesi ve sonrasında yaşananları, aile ilişkilerini ve ailenin hayatla mücadelesinden kesitler sunar. Anne, Baba ve Küçük' ten oluşan bu üç kişilik ailenin hikâyesi çocuğun çizdiği bir resmi biz okurlara betimlemesi ile başlar. Anne, yedi çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğu olarak doğar. İstanbul' da tıp okumak ister ancak babası kız çocuğu olduğu için onu İstanbul' a yollamaz. Bunun yerine Anne öğretmen okuluna yazdırılır. Okulunu başarıyla bitirir. Öğretmen olarak bir köy okulunda çalışmaya başlar. Kendini sevdirdiği bu köyde bir yılın sonunda tayini çıkar. Baba ise daha zorlu bir çocukluk geçirmiştir. Babası onu, iki kardeşinin ve annesi bırakıp gitmiştir. Baba ve abisi küçük yaşlardan itibaren çalışmaya başlarlar. Baba askerdeyken Anne ile tanışır ve türlü zorlukları aşarak evlenirler. Evlilikleri ilk senesinde Küçük ile şenlenir. Bir sabah kalktıkları sesi çıkmayan Küçük' baktıklarında terlediğini ve kızardığını görüp telaşlanan Anne ve Baba, Küçük' ü hemen Amca'ya götürürler. Burada diş çıkarmaya başladığı anlaşılınca ona diş budağı toplanması düzenlerler. Akrabaları ve yakınlarının onları incitmeden hediye ettikleri ile bir sürü eksikleri tamamlanmış olur. Yaz tatilinde Anne ve Küçük annenin ailesinin yanına yaylaya gider. Orada bir sürü hayvanla tanışan ve oynayan Küçük için bu tatil çok güzel geçer. Kazandıkları paralar ile evi geçindirmekte zorlanırken Baba, İstanbul' da senaryo yazarlığı işi bulur. Anne ve Küçük'ü daha sonra yanına almak üzere İstanbul' a gider. Artık üç katı kazancı olan Baba, Anne ve Küçük' e de daha fazla para yollar. Ancak Anne ve Küçük paradan çok Babalarını özlemektedir. Özleminin arttığı ve artık dayanamadığı bir gün Baba, uçağa atlar ve ailesinin yanına gider. Bu ziyaret her iki tarafı da çok mutlu eder. Bundan sonra İstanbul' a hep beraber dönerler. Eski evlerinden daha büyük ve çok odalı bu yeni evlerinde mutlu yaşarlarken bir gün Amca, Nine ve Küçük Hala İstanbul' a gelir. Nine hastadır ve ameliyat olur. Ancak ameliyattan sonra kırk gün yaşar. Bu kayıp Küçük Hala ve Küçük'ü sarsar. Hayatın bu tarafı ile de tanışan Küçük, ninesinden kalan hatıraları içinde yaşatır. Küçük'ün ilkokula başlaması ile eser sona erer.

Tablo 8: "Hoşça Kal Küçük" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	Parçalanmış aile
Otoriter (baskıcı) tutum	Hoşgörülü (gevşek) tutum
Dil becerileri	Doğa ve hayvan bilinci
Oyun ve spor	Değerler
Gelenek ve görenekler	Sanat
Din	Çocuğun terbiyesi ve disiplini
Ahlak	Okuma zevki ve kültürü

"Hoşça Kal Küçük" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Eserde Anne, Baba ve Küçük'ten oluşan *çekirdek aile*ye yer verilmiştir.

Küçük' ün annesinin ailesi hakkında verilen bilgiler doğrultusunda onunda yedi çocuklu anne ve babadan oluşan *çekirdek aile*ye mensup olduğu anlaşılmaktadır. Küçük' ün babası ise anne ve ağabeyi ile *parçalanmış aile*dir. Çünkü babaları onları terk etmiştir.

Babası, o ilkokulun birinci sınıfındayken bir gün nedensiz evini, barkını, eşini ve iki çocuğunu gerisinde bırakarak çekip gitmişti. (HKK: 27)

Küçük'ün annesinin ebeveynleri başlangıçta *otoriter (baskıcı)* tutuma sahiptir. Annenin İstanbul' da tıp eğitimi görme isteğini babası kabul etmemiştir.

Anne, liseyi bitirdi. Gerçekte İstanbul' a gidip üniversite eğitimi yapmak, sözgelişi doktor olmak istiyordu. Ne var ki babası buna izin vermedi. Erkek çocuk olsaydı neyse neydi; ama kız başına İstanbullarda yaşayıp okumasına gönlü razı gelmemişti. (HKK: 18)

Anne'nin ebeveynleri yaşları ilerledikçe *hoşgörülü (gevşek) tutum*u benimsemişlerdir.

Artık eskisi gibi çocuklarına bağırıp çağırmıyor, azarlamıyorlardı. Daha bir hoşgörülü olmuşlardı. Yaşlı baba, erkek çocuklarına; yaşlı anne, kızlara yakın olmaya çalışıyordu. Gönlünde gece gündüz demeden ısıttığı sevgisini bütün çocukları arasında eşitlikle bölüştürüyordu. (HKK: 17)

Anne'nin, öğretmen olduktan sonra ilk görev yeri olan Arpacık Köyü'nde kendini yalnız hissetmemesi için babasının ona bir kanarya hediye etmesi *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Babası yalnızlığını unutsun diye kente bir gidişinde, dönerken sarı bir kanarya armağan etti. (HKK: 21)

Küçük' ün, Anne'nin büyük teyzesinin bahçesindeki hayvanlar ile oynaması onlarla güzel vakit geçirmesi *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Bebeğin, o evde sayısız arkadaşı vardı: Sarı kedi, tahta bir kafes içinde beslenen kınalı keklik, iki muhabbet kuşu ve bir de köpek Nazlı. (HKK: 87)

Anne, havalar ısınınca öğrencilerini kırlara götürüp oyunlar oynatarak *oyun ve spor bilinci* vermiştir. Oyunları sırasında tekerlemeler söylemeleri ile de *dil becerilerini* oluşturulmuştur.

İlkyazın ılık kuşluklarında hep birlikte köyün ötelerine kıra giderlerdi. Çimenlere otururlar, ders yaparlar, "Yağ satarım, bal satarım, ustam öldü ben satarım" oynarlar, güneş tepelerde eğilmeye yüz tutarken köye dönerlerdi. (HKK: 22)

Baba ise çocukluğunda çok sıkıntı çekmiştir. Babaları onları terk ettikten sonra ağabeyi ile hem çalışıp hem okumuşlardır. Bu yüzden okula çoğu sabah geç kalmıştır. Yine geç kaldığı bir sabah derse kaldırıldığında geceden ezberlemeye çalıştığı şiiri okuyarak *dil becerileri* verilmiştir.

Gözlerini yumuyor, ilk dizeyi anımsamaya çalışıyor. Yutkunuyor öksürüyor, başlıyor:

Çiftçi sürer tarlayı,

Sonra eker buğdayı.

Boy verir azar azar,

Saplar gittikçe uzar.

Başaklar olgunlaşır,

İçleri dolgunlaşır. (HKK: 31)

Ne o Ekmek başlıklı şiiri ne de Hasan Ali Yücel' i ondan sonra hiç unutmadı. Biraz buruk, biraz kırık hep anımsadı durdu. (HKK: 32)

Ninesinin hayattayken Küçük' e anlattığı Sıçan Süleyman masalı ile *dil becerilerine* yer verilmiştir.

Nine' den şimdi arta kalan bir tek "Sıçan Süleyman" masalı. Torunun ilk dinlediği masal, bu "Sıçan Süleyman" masalıdır. (HKK: 47)

Anne'nin tayininin başka bir yere çıkması üzerine köy halkının öğretmenlerine saygı ve sevgilerinden dolayı ona bir şölen düzenlemeleri *değerler* özelliğidir.

Muhtar acele bir kuzu kestirip çevirtti. Köyün en varlıklı kişileri de ayrıca kazan kaynattılar. Okulun avlusunda bir şölen sofrası kuruldu. Köyün adamı; kadını kızı, genci yaşlısı toplandı. Çocuklar da geldi. (HKK: 23)

Baba'nın, Anne'yi ağabeyi ile birlikte gidip istemesi, nişan yapmaları ve evlenmeleri *gelenek ve görenek* özelliklerini oluşturur.

İki kardeş bir otobüse bindiler, yola çıktılar. Kıyı kentine gelince bir otele girdiler. Ertesi gün Baba otelde kaldı, ağabey çat kapı gitti, Anne' yi evlerinden istedi:

"Allahın emri, Peygamberin kavliyle, kızınız kardeşime… (HKK: 35)

Bebeklerin ilk dişlerini çıkarttıklarında geleneksel olarak yapılan diş buğdayı toplanmasına yer verilerek *gelenek ve görenek* özellikleri oluşturulmuştur.

Ertesi gün cumartesiydi. Yenge, bebeğin ilk dişini çıkarması onuruna evlerinde bir toplantı düzenledi. Diş buğdayı dedikleri bir buğdayı kaynattı, yumuşacık etti. (HKK: 70)

Yeni çocukları olmuş kardeşlerine onları incitmeden eksiklerini hediye ederek destek olan dayı ve amca hem *değer* hem de *gelenek ve görenek* özelliklerini oluşturmaktadır.

Dayı ile amca yardımcı oldular. Dayı her ziyarete gelişince koca bir torba dolusu meyve getiriyordu yeğenine. Baba'nın onuruna dokunmadan Anne'ye ağabey ve dayı olmanın verdiği hakla gizliden gizli para veriyordu. (HKK: 54)

Düğünlerinde taş plaklardan şarkılar çalmaları *sanatsal* özelliktir.

Eski taş plaklar çaldılar; Müzeyyen Senar' ı, Hafız Burhan' ı, Malatyalı Fahriyi gramafondan dinlediler. (HKK: 35)

Küçük ile Anne, annenin ailesinin yanında tatildeyken yaylaya gelen açık hava sinemasını izlerler. Hayatında ilk kez sinema ile tanışan Küçük ile *sanatsal* özelliklere yer verilmiştir.

Gece bütün aile toplanıp açık hava sinemasına gittiler. Bebek, yaşamında ilkti, sinemayı görecekti. (HKK: 83)

Baba'nın çeşitli dergi ve gazetelere yazılar yollaması, bunların yayımlanması ve İstanbul' da yeni bulduğu işin senaryo yazarlığı olması hem *sanat* hem de *dil becerileri* özelliklerini karşılamaktadır.

Baba' yı dergilerde, gazetelerde yayınladığı yazılardan bilirmiş. "Ben" demiş Baba' ya, "Bizi çok özgün, çok iyi film hikâyeleri, film senaryoları yazacak bir yazar arıyorum. Bu siz olabilirsiniz pekâlâ. (HKK: 112)

Dedenin abdest alması, namaz kılması gibi ayrıntıların verilmesiyle *dini* özelliklere de yer verildiği görülmüştür.

Dede, kazaya getirdiği namazını kılmak için avludaki küçük çeşmenin başına oturdu, çoraplarını ayağından sıyırdı, kollarını sıvadı. (HKK: 80)

Baba'nın İstanbul' a çalışmaya gitmesi Anne ve Küçük için alışılması zor bir durum olmuştur. Küçük' ün yaptığı yanlışlarda annenin *çocuğun terbiyesi ve disiplini* noktasında verdiği tepkiler değişmiştir.

Anne de iyiydi. Bebek de. Kusurları, sinirli olmalarıydı. Anne, eskisi gibi değildi. En küçük bir suçu için Bebek' e bağırıyor, azarlıyordu. (HKK: 121)

Baba'nın İstanbul' dan sürpriz yaparak geldiği günün akşamında bir lokantada ailece yemek yerler. Dönüş yolunda Küçük' ün lokantadan bozuk paraları cebine doldurduğunu fark edip yaptığının yanlış bir davranış olduğunu ve bu paraları hemen geri götürmeleri gerektiğini açıklarlar. Bunu kabul eden Küçük ile lokantaya dönüp paraları iade ederler. Bu olay üzerinden *ahlaki* özellikler verilmiştir.

Bir dolmuşla tekrar lokantaya döndüler. Baba, oğlunu da sürükler gibi kolundan çeke çeke içeri girdi, kasaya yaklaştı. (HKK: 133)

Bir Pazar günü Küçük' ün gazetenin başlığını okuması ile şaşıran Anne ve Baba, bunun nasıl olduğunu Küçük' e sorduklarında babası ile deniz kıyısına gittiklerinde babasının okuduğu gazetelerden okumayı öğrendiğini anlamaları *okuma zevki ve kültürü*dür.

O kadar çok deniz kıyısına inmişlerdi ki… Baba bir türlü anımsayamıyordu. Gerçi kahveye oturduklarında gazetesini açıyor, okurken Küçük'ün sorularına karşılık yetiştirmeye çalışıyordu ama soruları, genellikle harfler ve harflerin adlarıydı hep. Yan yana geldiklerinde çıkan anlamı nasıl bulmuştu, nasıl öğrenmişti? Baba da kestiremiyordu. (HKK: 151)

Eserde tüm özelliklere yer verilmiştir.

4.8. "Öksüz Civciv" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Öksüz Civciv

Yazarı : Rıfat Ilgaz

Yayın tarihi : 1979

ISBN : 978-975-348-293-6

Baskı sayısı : 11

Sayfa sayısı : 108

Yayınevi : Çınar Yayınları

Yayın yeri : İstanbul

Karakterler:

Güliz, Şenay Hanım, Niyazi Tekinok, Erdem, Zeliha Nine, İlhan Bey, Kezban Nine, İclal, Meral Abla, Nuri, Erdal, Bilge, Özge.

Kitabın özeti:

Yazar olan Şenay Hanım, kızı Güliz ile yaz tatillerini geçirmek üzere Cide' ye giderler. Burada Niyazi Tekinok' a ait bir çiftlikte misafir olurlar. Niyazi Bey, eşi Zeliha Nine ve torunları Erdem tatilde onlara eşlik edecektir. Çiftlikteki tavukların küllük olması ile yeni bir şey öğrenen Güliz, denizden arta kalan zamanını tavukların kuluçkaya yatması ve civcivlerin çıkmasını beklemekle geçirir. Çiftliğe geldikten kısa süre sonra bir tavuğun yumurtalarını kırdığını üzerinde yattığı on iki yumurtadan sadece birinden civciv çıktığını görürler. Bu duruma sinirlenen Zeliha Nine, tavuk ile civcivi birbirinden ayırır ve civcivi evde bakmaya başlar. Niyazi Bey de küllük zamanı gelen diğer tavuğu için kaliteli yumurtalar bulup gelir. Kuluçkaya yatan bu yeni tavuğun civcivlerinin çıkmasını sabırsızlıkla bekleyen Güliz ve Erdem her gün

bir çizgi çizerek yirmi bir günün geçmesini beklerler. Bu süre zarfında da evde baktıkları öksüz civciv büyümektedir. Yirmi bir günün sonunda on iki yumurtada on iki civciv çıkar. Buna çok sevinen çiftlik sakinleri öksüz civcivi de bu civcivlerin arasına katmak isterler. Ama tavuk bu yavruyu kabul etmek istemez. Öksüz civcive çok üzülseler de civcivlerin biraz daha büyüyünce öksüz civcivi de kabul edeceğini düşünüp teselli bulurlar. Zaman geçip de civcivler büyüdükçe öksüz civcivin bir horoz olduğu anlaşılır. Onu yavrularının yanında kabul etmeyen tavuk dâhil peşinden ayrılmaz olur.

Tablo 9: "Öksüz Civciv" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Demokratik (destekleyici) tutum
Diğer aile üyeleriyle çatışmalar	Doğa ve hayvan bilinci
Dil becerileri	Okuma zevki ve kültürü
Gelenek ve görenekler	

"Öksüz Civciv" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Güliz'in babası iki yıl önce vefat etmiştir. Güliz ve annesi Şenay Hanım baş başa kalmışlardır. Babaları vefat ettiği için *parçalanmış aile*yi oluşturmaktadırlar.

Güliz' in babası çok iyi bir gazeteciydi. İki yıl önce, İzmit yolunda araba kazasında ölmüştü. (ÖC: 31)

Şenay Hanım, çok bilgili bir kadındır. Kızına karşı da *demokratik (destekleyici) tutum* göstermektedir. Kızının sorduğu her soruya içtenlikle cevap vermekte onu yüreklendirip desteklemektedir.

Şenay Hanım ve Güliz'in tatil için gittikleri Cide' deki çiftlikte yaşayan Niyazi Bey ve Zeliha Nine'nin yanında tatilde yanlarına gelen torunları Erdem'de vardır. Erdem ve dedesi Niyazi Bey zaman zaman çatışmalar yaşamaktaydı. Bu çatışmalar *diğer aile üyeleriyle çatışmalar*a girmektedir.

Seni yaramaz seniii! Sen ne karışıyorsun ona? İster yatar, ister kalkar! Onun bileceği şey bu?

Dedeciğim, hadi ben yaramazlık yapıyorum; bu tavuk neden Güliz' e kızıyor? O kadar uslu kız ki… Ben ona da kızdığı için sinirleniyorum bu huysuz tavuğa… (ÖC: 12)

Kuluçkaya yatan tavuğu ürkütüp kaldırdığı için Niyazi Dede yine torunu Erdem'e kızar. Aralarında tartışma yaşanır.

Niyazi Dede, bir suçlu arıyordu gene de. Arada bir yatan tavuğu ürkütüp kaldırdığı için Erdem' e çıkışıyordu:

"Ah sen yok musun ya!" diyordu. "Senin yüzünden civcivler çıkmadı! Seni haylaz seniii! (ÖC: 25)

Anne, kız Cide'nin havasının, meyvelerinin hatta yumurtalarının kendilerine ne kadar iyi geldiği hakkında konuşarak *doğa ve hayvan bilinci* oluşturmuşlardır.

Biraz da temiz havadan. Ankara'nın havası çok kirli. Burası ormanlık… Hemen her türlü ağaç var dağlarında, ormanlarında… Her türlü meyve ağacı... Hele denizden Esen bu rüzgar yok mu! (ÖC: 29)

Güliz' in Niyazi Dede'nin bahçesindeki çiçeklere gösterdiği ilgi ve onları çok sevmesi bunu Niyazi Dede' ye dile getirmesi *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Senin bu çiçeklerini çok seviyorum ben. Hiçbirinin adını bilmiyorum, ama bahçenin bu köşesinde duruşları çok hoşuma gidiyor! (ÖC: 37)

Şenay Hanım'ın eşinin vefatından sonra onun yerine gazeteye haber yazıları hazırlamaları ve kendi mesleği olan yazarlık yapmaya kitap yazmaya devam etmesi *dil becerileri*dir.

Kızına babasızlık çektirmemişti; kocasının sözleşme yaptığı gazeteye Ankara haberleri yazıyor, sanattaki gelişmeleri sıcağı sıcağına yansıtırken kendisi de yeni yeni yapıtlar vermekten geri kalmıyordu. Bu yıl iki romanı çıkmış, biri şimdiden ikinci basımını yapmıştı. (ÖC: 32)

Kuluçkaya yatan tavuğu rahatsız etmemeleri için Erdem ve Güliz' e yirmi bir günlük çizelge hazırlayan Şenay Hanım, bu çizelgeye her gün birinin çizik atmasını kararlaştırmıştır. Bunun neden gerekli olduğunu da onlara anlattığı bir Nasreddin Hoca fıkrası ile kabul ettirmiştir. Nasreddin Hoca fıkrasına başvurularak *dil becerileri* özelliklerine yer verilmiştir. Aynı zamanda Nasreddin Hoca kültürümüzün bir parçası olduğu için *kültür* özellikleri de oluşturmaktadır.

Şenay Hanım'ın diğer tavuk tarafından kabul edilmeyen ve evlerinde baktıkları Öksüz Civciv ile ilgili bir öykü yazması da *dil becerileri*ne girmektedir.

"Öğleden sonra yazı yazacaksın!"

“Nasıl da bildin?”

“Ne yazacaksın anneciğim?”

“Civcivin öyküsünü yazacağım!”

“Aman ne güzel olur!” (ÖC: 60)

Güliz, Öksüz Civciv’in peşinde koşmaktan çok yorulmuştur. Hemen bir sandalye bulup oturur. Odasından aldığı kitaba dalar. Öyle bir dalar ki kafasını kaldırdığında göz kulak olması gereken Öksüz Civciv ortalarda yoktur. Güliz’in kitap okuması ve kitaba bu denli dalması *okuma zevki ve kültürü*nü oluşturmaktadır.

Eserde *ahlak, sanat, din, oyun ve spor, değerler ve çocuğun terbiyesi ve disiplini* özelliklerine yer verilmemiştir.

4.9. “Patenli Kız” kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı **:** Patenli Kız

Yazarı **:** Zeynep Cemali

Yayın tarihi **:** 1999

ISBN **:** 975-975-6227-69-5

Baskı sayısı **:** 16

Sayfa sayısı **:** 222

Yayınevi **:** Günışığı Kitaplığı

Yayın yeri **:** İstanbul

Karakterler:

Postacı Erkan, Şerare Aydoğdu, Leyla Hanım, Gezgin Neşe (Neşe Tezal), Çaycı Musti, Yaşar Aslan, Esma, Nimet Sucu, Saadet Gündoğdu, Ömer Haktanır, Aslı, Ferhat, Nil, Deniz, Aydın, Kasap Tekin, Gülten, Berta, Berna, Ege, İlhan Aydoğdu, Meral Aydoğdu, Elvan, Dr. Sinan, Veznedar Ali, Aydın, Deniz, Derya, Ferit Bey, Ramazan Efendi, Matmazel Eleni, Rezzan, Lerzan, Nazire Teyze, Asuman Öğretmen, Hikmet.

Kitabın özeti:

Şerare, duyma engelli bir bireydir. O yazı kuzeninin köyünde geçirir. Tatil boyunca öğretmenin verdiği ödevi de yazmaktadır. Ödevi gereği köyde tanıştığı yaşlı insanlardan çocukluk anılarını ağızlarını okuyarak dinler ve daha sonra bunları yazıya geçirir. Yazdığı ödev okulda öğretmeni tarafından çok beğenilir ve kitaplaştırılır. Şerare' de hikâyelerini onunla paylaşıp kitabın ortaya çıkmasını sağlayan insanlara kitabın bir örneğini yollar. Postacı Erkan' da birbirinden farklı karaktere sahip altı insana aynı renk zarfta ve aynı kişiden gelen postalarını teslim ederken bir taraftan da anlamlandıramadığı bu olayı çözmeye çalışır. Kitapları ellerine ulaşan insanlar çocukluk anılarını tekrar okuyunca o günleri zihinlerinde tekrar yaşar ve Şerare' ye bunun için minnet duyarlar. Şerare yazdığı kitapla televizyon programlarından birinin dikkatini çeker ve kuzeni Nil ile birlikte bu programa katılırlar. Programda engelli bireylerin başarabileceklerinden ve engelli bireylerin toplumdan beklentilerini dile getirirler. Programı izleyen hikâye paylaşımcıları da geliri işitme engellilere bağışlanmak üzere kitabın çeşitli şekillerde dağıtılması için kolları sıvarlar.

Tablo 10: "Patenli Kız" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	Geniş aile
Hoşgörülü (gevşek) tutum	Kardeşler arası çatışma
Koruyucu (kollayıcı) tutum	Ebeveyn-çocuk çatışması
Otoriter (baskıcı) tutum	Diğer aile üyeleriyle çatışma

Tablo 10 devamı

Oyun ve spor	**Sanat**
Okuma zevki ve kültürü	Dini
Doğa ve hayvan bilinci	Gelenek ve görenekler
Dil becerileri	

"Patenli Kız" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Şerare, anne ve babası ile birlikte *çekirdek aile* olarak yaşamaktadırlar.

Postacı Erkan, eşi Esma, iki çocuğu Aslı ve Ferhat ile *çekirdek aile* oluşturmaktadır.

Aslı'yla Ferhat'ı düşünmek, yüreğine su serpti. Çocuklarıyla gurur duyardı o. Dilleri biraz uzundu ya, olsun. Dürüst, çalışkan, insan canlısı çocuklardı. (PK: 30)

Köyün birbirinden farklı altı yaşlısına aynı kişiden gelen aynı özellikteki zarflar Postacı Erkan'ı oldukça meraklandırmıştır. Eve döndüğünde zarflarından içeriğinden haberdar olan çocukları ile arasında *ebeveyn- çocuk çatışması* yaşanmıştır.

Yere düşen kağıtları toplayan Ferhat kızgınlıkla doğrulurken, Aslı da başını kaldırarak diklenir gibi oldu. (PK: 32)

İki kardeş babalarının, " Hem o henüz çocuk. Nasıl kitap yazmış ki?" diye söylenmesini duymazlıktan geldiler ve sessizce odalarına geçip, kapılarını kapadılar. (PK: 33)

Erkan masaya otururken, "Biz babamıza böyle kafa tutamazdık." diye söylendi kendi kendine. (PK: 34)

Postacı Erkan, kendi babasının ona yaptığı gibi buyurgan bir baba olmayıp çocukları ile arkadaş gibi olmaya özen göstererek *hoşgörülü (gevşek)* bir tutum takınmaktadır.

Küçükken babasının buyurganlığından, gözdağlarından öyle yılmıştı ki, kendi çocuklarına arkadaşça davranmaya özen göstermişti. Gülmüş güldürmüş, dinlemese de dinler görünmüş, hep başını sallamıştı. (PK: 34)

Şerare'nin öğretmeninin verdiği yaz tatili ödevi için köyde bulunan birbirinden farklı altı yaşlı insanla görüşüp onların çocukluk anılarını yazarak ödevini tamamlaması. Ödevinin öğretmeni tarafından çok beğenilmesi üzerine kitap olarak basılması *dil becerileri*ne örnektir.

Öğretmen Leyla'nın anısında anneannesinin ona babasının kütüphanesinden aldığı kitaptan masallar okuması *okuma zevki ve kültürü*nü oluşturmaktadır.

Hanımninem kalın masal kitabını açar ve okumaya başlardı. Bana ninni gibi gelirdi sesi. (PK: 46)

Hanımninesinin aslında okumayı bilmediğini Leyla okumayı öğrenirken onunla okumayı öğrendiği itiraf etmesi üzerine çok şaşıran Leyla, o günden sonra ninesi ile okudukları kitapları birbirlerine anlatmışlardır. Sahip oldukları kitaplardan kendilerine ait kitaplık oluşturmuşlardır. Bu da *okuma zevki ve kültürü*ne örnektir.

Her akşam berjerlerimize kurularak kitaplarımızı okuduk. Sonra da okuduklarımızı birbirimize anlattık. Kitaplarımızın sayısı her geçen gün arttı. Ve bir gün çekmeceli dolabı, elbise dolabıyla hanımninemin yatağının arasına çektik ve ilk kitaplığımızı kurduk. (PK: 58)

Öğretmen Leyla'nın, küçüklüğünde hanımninesi ile evde baş başa kaldıklarında hanımninenin arkadaşları gelene kadar tavla oynamaları *oyun ve spor* özelliğidir.

Yerimden fırladığım gibi konuk odasına koşar, sedef kakmalı tavlayı kapar getirirdim. Daha pulları dizemeden kapı çalar ve hanımninemin konukları gelirdi. (PK: 49)

Tık Tık Yaşar'ın, okuldan çıkıp futbol oynamaya koşması *oyun ve spor* özelliğine örnektir.

Bir gün mahallenin ağabeylerinden biri, "Bir futbol takımı kuralım. Top benden!" deyince havalara uçtum. (PK: 111)

Kargabaş Ömer, çocukluğunda sınıftaki pencereden bakar ve dışarıda gördüğü hayvanları izler, onlarla ilgili hayallere dalarmış. Kargabaş Ömer' in hayvanlara karşı bu ilgisi *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Martılar kaçıncı turlarını atıyor, güvercinler ne yöne uçuyor, pencerenin önüne kaç kumru kondu… (PK: 71)

Babasının derslerine çalışması ve dışarıdaki hayvanlara olan ilgisini azaltmak için ona hediye olarak aldığı iki kanarya da *doğa ve hayvan bilinci*ni oluşturur.

Kuş dediğin özgür olmalıydı. Dilediğince kanat çırpmalı, bir daldan diğerine konmalı, pamuk gibi ak bulutlara uçmalıydı. Ben kanaryalarımın dostuydum, düşmanı değil. (PK: 73)

Bir gün okuldan çıkıp eve doğru yürürken yaralı bir kuş bulan Ömer, kuşu alıp eve getirir ancak beklemediği bir tepki ile karşılaşır. Bulduğu kuşun karga olması sebebiyle evde istenmemesi uğursuzluk getireceğini inanılması *gelenek ve görenek* özelliklerindendir.

Annemin ve üç ablamın türlü uğursuzluk senaryolarına kulağımızı tıkadık. Kömürlüğe girerek, kargamın kanadını ve ayağını oksijenli suyla temizledik. Kudret narı sürdük. Boynu bükük kargam ürkek ürkek yüzüme bakıyordu. (PK: 77)

Gezgin Neşe'nin anısında küçükken hayvanlara olan sevgisini dile getirerek *doğa ve hayvan bilinci* oluşturmuştur. Hayvanların bu sevgiden bunalıp onlardan kaçtıklarını anlatmıştır.

Acayip bir kedi köpek sevgimiz vardı. Nerede bir enik görsek, kaptığımız gibi eve getirirdik. Zavallı hayvancıklar, sokakta sebil olmaktan kurtulduklarını sanırlardı. Ama daha birkaç saat geçemden, mıncıklanmaktan bezer, kurtuluşu kaçmakta bulurlardı. (PK: 168)

Ömer'in kömürlükte kargası ile geçirdiği gecenin sabahında ezanla birlikte babasının gelmesi *dini* özelliktir.

Sabah ezanı okunurken, babam kömürlüğün kapısında belirdi. (PK: 79)

Dürbün Nimet'in babasının akşam yatmadan Kur' an okuması da *dini* özelliktir.

Yemeğini yer, kahvesini içer, Kuran'dan bir bölüm okur, öyle yatardı. (PK: 197)

Kararlılığı ile ailesine kargasını kabul ettiren Ömer'in uyması gereken kuralların olması *çocuğun terbiyesi ve disiplini* olarak karşımıza çıkmaktadır.

O hayvan mutfağın altını üstüne getirirse ya da odaların eşiğinden gagasını uzatacak olursa, ikinizi de sokağa atarım. Ona göre! (PK: 80)

Tık Tık Yaşar'ın bir kız kardeşi bir de ablası vardı. Anne ve babası ile *çekirdek aile* oluşturmaktadırlar.

Babası *otoriter (baskıcı) tutum* sergilerken annesi *koruyucu (kollayıcı) tutum*u benimsemiştir.

Babam yüzü gülmeyen, dediğim dedik, sert bir adamdı. Annemse kendini bize adamıştı. Kızları yorulmasın diye her işi üstlenir, biricik oğlunun canı sıkılmasın diye elinde avucunda ne varsa verirdi. (PK: 103)

Mırmır Nine anısını anlatırken, tam on sekiz nüfusluk *geniş aile*ye sahip olduğunu ifade etmiştir.

İki amcam, yengelerim, amcazadelerim, kardeşlerim, annem, babam ve başımızda paşa dedem; tam on sekiz nüfustuk. (PK: 133)

Mübeccel Abla'nın, Mırmır Nine'nin babası yani amcası ile dedesinin ölümünden sonra Ponponi'ye devam etmesi üzerine çatışma yaşaması *diğer aile üyeleriyle çatışma*ya girmektedir.

Ponponi gerçekte yok! O… O bir düş! Paşa dedemin uydurduğu bir hayal… Onun ölümüyle de bitti!" Ağlamak üzereydi. Sesi giderek yükseldi ve sonunda bağırdı. "Kendinizi paşa dedemin yerine koymayın! (PK: 139)

Gezgin Neşe'nin, Şerare'nin ona yolladığı kitabı okurken bir yandan da müzik dinlemesi *sanatsal* özelliktir.

Müzik setinden yayılan ney taksimi bitmiş, III: Selim' in saz semaisi başlamıştı. (PK: 163)

Gezgin Nine'nin, komşuları Matmazel Eleni'nin onlara söylediği Rumca şarkılar ve anlattığı fıkralardan bahsetmesi ile *sanatsal* ve *dil becerileri*ne yer verilmiştir.

Matmazel Eleni her gün ziyaretimize geliyordu. Rumca şarkılar söylüyor, fıkralar anlatıyordu. (PK: 175)

Eserde *ahlak* ve *çocuğun terbiyesi ve disiplini* özelliklerine yer verilmemiştir.

4.10. "Uçtu Uçtu Ali Uçtu" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Uçtu Uçtu Ali Uçtu

Yazarı : Muzaffer İzgü

Yayın tarihi : 2000

ISBN : 975-494-869-0

Baskı sayısı : 5

Sayfa sayısı : 104

Yayınevi : Bilgi Yayınevi

Yayın yeri : Ankara

Karakterler:

Ali, Hayriye, Fatma, Salih, Bilal Amca, Sakine Hanım, Kemal, Şevket, Muharrem Dede, İhsan Amca, Terzi Halil, Demirci İsmail, Kunduracı Bekir, Hasan, Aysel, Emin Bey.

Kitabın özeti:

Ali'nin anne ve babası Almanya' ya çalışmaya giderler. Ali' yi babaannesine bırakırlar. Amaçları kiradan kurtulup ev alabilmektir. Ancak Ali anne ve babasının

yokluğuna alışmakta zorluk çeker. Aynı şekilde babaannesi de oğlunun yokluğuna alışamaz. Babaanne ve torun sürekli bir çatışma halinde bu durumun üstesinden gelmeye çalışırlar. Ali okullar tatile girince babaannesi tarafından bir berberin yanına çırak olarak verilir. Berber de çalışmak için yurt dışına çıkınca Ali zorunlu olarak başladığı bu işten kurtulduğuna sevinir. Berberin gittiğini komşusundan öğrenen babaanne bu kez Ali'yi bir terzinin yanına verir. Ancak Ali burada da durmak istemez. Bir gün "Ben tuvalete gidiyorum." der ve bir daha o dükkana dönmez. Babaannesine bu durumdan bahsetmediği için her gün dükkana diye çıkarak kırlarda dolaşmaya çıkar. Yine bir gün kırlara gidip kuşlarla dağlarla konuşup annesine olan özlemini dile getirirken bir kayanın üstüne çıkar. Kuş olup uçarak Almanya'ya annesinin yanına gidebileceğini düşünerek kendini boşluğa bırakır. Bacağı iki yerinden kırılır. Sürüne sürüne insanlar yardım ister ve hastaneye kaldırılır. Uzun süre hastanede yatması gerekir. Onunla ilgilenen hemşireyi annesine benzetir ve ona anne diye hitap eder. Hastaneden çıktığında hemşire onu ziyaret edeceğine dair söz verir. Sözünde duran hemşire bir gün Ali' yi evinde ziyaret eder. Ali' den anne ve babasına kendisini ve babaannesini Almanya'ya yanlarına almaları gerektiğini belirten bir mektup yazmasını ister. Ali hemşirenin dediğini yapar ve mektubu yazar. Hemşire de mektubu postaneye götürür. Ali' nin mektubu Almanya' ya ulaşmıştır ve bir hafta sonra Ali'nin annesi onları Almanya'ya götürmek için Türkiye'ye gelir.

Tablo 11: "Uçtu Uçtu Ali Uçtu" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Otoriter (baskıcı) tutum
Ailedeki diğer bireylerle olan çatışma	Değerler
Dil becerileri	Çocuğun terbiyesi ve disiplini
Ahlak	Oyun ve spor
Gelenek ve görenekler	

"Uçtu Uçtu Ali Uçtu" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Yurt dışına yapılan işçi göçlerinden dolayı aile üyelerinin birbirinden ayrılması parçalanmış aile tipini oluşturmaktadır. Bu eserde de Ali'nin anne ve babası çalışmak için Almanya'ya gidip Ali'yi de babaanneleri ile Türkiye' de bıraktıkları için *parçalanmış aile*ye örnektir.

Annem yok benim, babam da yok. Ninemle kalıyorum. Hayır hayır, annem babam ölmediler. Almanya'dalar. (UUAU: 5)

Anne ve babanın Almanya' ya giderken çocuklarını babaanneye bırakmaları ve bırakırken çocuklarına "Ninenin sözünden çıkma." demeleri; ninenin Ali'nin yaptığı yaramazlıkları tek tek sayması ve anne babasına söylemekle tehdit etmesi ninenin *otoriter (baskıcı) tutum* sergilediğini göstermektedir.

Uslu durursan, sözümü dinlersen, ben de mektup yazdırırken derim ki, Ali uslu. Yok yaramaz olursan, derim ki Ali' ye hiçbir şey getirmeyin. O zaman onlar da getirmezler. (UUAU: 7)

Ben senin canını istetmesini bilirim. Yatırırım yere, ağzına dökerim yoğurdu, sonra da ardından teperim pilavı… Hemen de yazdırırım annene babana, 'Bu oğlan yemiyor, karışmam, getirmeyin bisiklet' diye. (UUAU: 13)

Ali'nin anne ve baba özlemi, babaannenin de oğluna olan özlemi ve onların yokluğuna alışmakta zorlanmaları nedeniyle sürekli bir tartışma halindedirler. Bu da *ailedeki diğer bireylerle çatışmayı* ortaya çıkarmaktadır.

Dersim yok nine.

Vardır körolası!

Vardır körolası, vardır körolası" diye gitti, minderine oturdu. (UUAU: 15)

Anne ve babasının resmiyle uyumak isteyen Ali' ye izin vermeyen babaanne yine Ali ile çatışma yaşamıştır.

Ninem resme yapıştı. O çekti, ben çektim, çekti, ben çektim. Bağırdı:

"Kolum çıktıı!"

Öteki koluyla asıldı. Yine alamadı, yine bağırdı.

"Aha bu kolumda çıktıı… (UUAU: 19)

Okul başlayınca Ali'nin arkadaşı Kemal' e anne ve babasının gittiğini anlatması ve ağlaması üzerine Kemal arkadaşına sarılıp onu teselli etmeye çalışmıştır. Kemal' in Ali ile empati kurup onu sevgi ile kucaklaması *değer* özelliğidir.

"Gittiler mi?" diye sordu.

"Hı" dedim. Hemen ağlamaya başladım. Kemal boynuma sarıldı. (UUAU: 26)

Okulda öğretmeninin Ali ile konuşarak kendisinin de yatılı okulda okuyup ailesinden ayrı kaldığını anlatması ve bu duruma alışacağını söylemesi Ali ile empati kurduğunu göstermektedir. Bu da *değerler* özelliğini oluşturmaktadır.

Saçlarımı okşadı, içini çekti.

"Alışırsın Ali" dedi. "Ben de yatılı olup köyümden ayrılırken, annemden babamdan ayrılırken çok ağlamıştım; ama sonra okula alıştım, arkadaşlarıma alıştım. Unutursun!.." (UUAU: 28)

Ali'nin anne ve babasından mektup gelmesi ve Ali ile babaannesinin gelen mektuplara cevap yazmaları *dil becerileri*dir.

Ninem beni kapıda bekliyordu. Karşıdan görünce bağırdı:

"Mektup mektup, babandan mektup var…" (UUAU: 34)

Kalem kağıt aldım. Mektubun yanıtını yazmak için masanın başına oturdum. (UUAU: 36)

Ali'nin atlas alacağım diyerek para istemesi, para ile top alması ve bu durumu öğrenen babaannenin Ali'nin bir daha yalan söylemesine engel olmak ve ona bir ders vermek için topu kesmesi ç*ocuğun terbiyesi ve disiplini*dir. Ayrıca yalan söyleme davranışının yanlış olduğunu ve bu davranışı tekrar etmemesi gerektiğini verdiği için de *ahlaki* özellik olarak da yer verilmiştir.

Sabah kalktığımda topum masanın üzerindeydi, kesilmişti.

"Nine niye yaptın?" dedim.

"Sana ders olsun, bana yalan söyleme. (UUAU: 46)

Babaannesi tarafından topu kesilince gece boyu uyuyamayan Ali yine babaannesi ile yaşadığı bir tartışmadan sonra evden çıkar gider. Gece eve döndüğünde ninesinin karakola gittiğini her yerde onu aradığını öğrenir. Bütün bu olanların sonucunda Ali, ninesinin hışmından kurtulamaz. Aralarında yine tartışma yaşanır.

Ninem hiç tokat atmazdı, yüzüme bir tokat vurdu.

Ninem, başıma iki tane daha vurdu.

Ninem saçımı yine çekti. (UUAU: 52-53)

Ali ve ninesi top kesme olayından sonra karşılıklı konuşmaya karar verirler ve bu konuşma sırasında Ali futbolcu olma isteğinden bahsederek *oyun ve spor* özelliklerine gönderme yapar.

"Futbolcu olayım mı nine?" diye sordum.

"Futbolcu?"

"Hı ninem, şimdi ben kocaman futbolcu olursam, milli takıma da seçilirsem, Almanya'ya gidersem, annem babam da maça gelirler, orada Almanlara üç gol atarım ki, eh…" (UUAU: 55)

Ali ve ninesinin, anne ile birlikte Almanya'ya döneceği vakit bütün komşuların onları uğurlamaya gelmesi, vedalaşmaları, Ali'nin el öpmesi bunlar *gelenek ve görenek* özellikleridir.

Bütün komşular sokağa çıkmışlardı. Annem, ninem, komşularla bir bir vedalaştılar. Ben de ellerini öptüm. Kemal'le, Şevket ağladılar. (UUAU: 104)

Eserde *sanat, din, doğa ve hayvan bilinci, okuma zevki ve kültürü* özelliklerine yer verilmemiştir.

4.11. "Babamın Gözleri Kedi Gözleri" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı **:** Babamın Gözleri Kedi Gözleri

Yazarı **:** Sevim Ak

Yayın tarihi **:** 2002

ISBN **:** 978-975-07-0166-5

Baskı sayısı **:** 37

Sayfa sayısı **:** 117

Yayınevi **:** Can Çocuk

Yayın yeri **:** İstanbul

Karakterler:

Ayçiçeği, Anne, Baba, Aynalı Kadın, Çağrı, Buket, Serkan, Bilge, Aslı, Anneanne, Güniz Hanım, Sütçü Mehmet Amca, Hurdacı Engin Amca.

Kitabın özeti:

Roman başkahraman Ayçiçeği'nin günlüğünden oluşmaktadır. Ayçiçeği ve annesi yeni bir eve taşınırlar. Ayçiçeği'nin aklı ise babasında kalır. Babası bu yeni eve gelmez. Ayçiçeği'nin günleri babasının yollarını gözlemekle geçer. Bu sırada da yeni taşındığı mahalleye alışmaya çalışır. Apartmanın merdiveninde elbiseli, mavi gözlü bir kız görür. Bu kıza İpek ismini verir. Daha sonra adının Çağrı olduğunu öğrendiği bu kızla arkadaş olacaktır. Hemen her gün annesine babasının eve ne zaman döneceğini sorsa da istediği cevabı alamaz. Okulların açılması ile arkadaşları ve öğretmenine kavuştuğu için sevinçli olan Ayçiçeği, sınıfta baba kelimesi geçtiğinde kendini kötü hissetmeye başlar. Artık babasını kaybettiğini düşünür. Arkadaşı Serkan'ın babası yoktur. Onunla dertleşerek babasını nasıl unutmaması gerektiğini aslında her zaman yanında hissedebileceğini öğrenir. Bu konuşmadan sonra artık babası hep Ayçiçeği' nin yanındadır. Babasına özlemi günden güne artan Ayçiçeği bir gün okul çıkışı eski evlerine gider. Kapıyı yeni kiracılar açınca hem şaşırır hem de çok üzülür. Artık o evde onlara ait hiçbir iz kalmamıştır. Babasının kaybolduğuna artık iyice ikna olan Ayçiçeği onu bulmak için dedektif bürosunu dahi arar ancak danışma ücretini ödeyemeyeceğini anlayınca vazgeçer. Babasının eski eşyalarla uğraşıp yeni şeyler ortaya çıkarmasından dolayı ondan hep utandıkları için kendisine kızmaya başlar. Keşke böyle düşünmeseydim diye hayıflanır. Babasının kıymetini anlar. Bir gün kapının önünde otururken babasının eski eşyalar aldığı Engin Amca'yı görür. Ayçiçeği' ne babasından mektup getirmiştir. Ayçiçeği babasından gelen bu mektuba çok sevinir ve bundan sonra Engin Amca aracılığıyla babası ile mektuplaşmaya başlar. Ayçiçeği' ne doğum gününde en büyük sürpriz babasının gelmesi olur. Babası hediye olarak ona bir gözü mavi bir gözü sarı, bembeyaz bir kedi hediye eder. Babası doğum gününde Ayçiçeği' nin yanında kalır ancak ertesi gün yine gider. Bir gün okuldan döndüğünde anne ve babasını evde karşısında gören Ayçiçeği şaşırır. Anne ve babası ona ayrılmaya karar verdiklerini ve boşandıklarını söylerler. Bundan sonra hafta sonları babasında kalabileceğini açıklarlar. Bu karmaşık durumdan kurtulduğu için sevinen Ayçiçeği artık hem annesini hem de babasını görebileceği için mutlu olur.

Tablo 12: "Babamın Gözleri Kedi Gözleri" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Demokratik (destekleyici) tutum
Ebeveyn- çocuk çatışması	Doğa ve hayvan bilinci
Dil becerileri	Okuma zevki ve kültürü
Değerler	Gelenek ve görenekler
Oyun ve spor	Sanat

"Babamın Gözleri Kedi Gözleri" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Babamın Gözleri Kedi Gözleri kitabında boşanmış anne babaya yer verildiği için aile tipi *parçalanmış aile*dir.

Yeni bir yere taşınmış olmaları ve Ayçiçeği'nin aklının babasında olmasından dolayı anne kızıyla yakından ilgilenmekte ve durumu daha kolay atlatabilmesi için ona karşı *demokratik (destekleyici) tutum* sergilemektedir.

Öyle iyimser, öyle yumuşaktı ki! Ne dediysem aldı, beni kırmadı. (BGKG: 13)

Aynı şekilde babası da geçmişe dönük anılarını yazdığı bölümlerde kızıyla ilgilenmekte isteklerini dikkate alıp gerçekleştirmektedir. Babanın tutumu da *demokratik (destekleyici) tutum*dur.

Bana bir kitaplık gerekse, hemen eline bir çekiç alır, tahta parçalarını keser, birleştirir, yapardı. (BGKG: 34)

Ayçiçeği, annesine babasını her sorduğunda aldığı cevaplardan tatmin olmadığı için annesi ile arasında tartışmalar yaşanmıştır. Bu da *ebeveyn-çocuk çatışması*na örnek olmuştur.

Anneme bugünkü kadar hiç kızmamıştım. Babam hakkında bildiklerini benden saklıyor. Babamın yokluğunu belki de hiç hissetmiyor. (BGKG: 29)

Evde yalnız kaldığı bir anda anne ve babasına ait eşya ve kıyafetleri giyen Ayçiçeği'nin annesine yakalanması sonucu annesi ile tartışma yaşaması da *ebeveyn-çocuk çatışması*na örnektir.

Annem, "Seni bir dakika olsun yalnız bırakmaya gelmiyor!" diye bağırarak şapkayı, elbiseyi ve kolyeyi hışımla çekip aldı üstümden. "Babanın şapkasını, Sibel'in

elbisesini, benim takılarımı kullanmaya utanmıyor musun? Kendi eşyaların sana yetmiyor mu? Ders çalışacağına maskaralık peşinde koşuyorsun." diye ekledi üstelik. (BGKG: 82)

Ayçiçeği çevresine alışabilmek için dışarı çıktığında gördüğü kediye sevgi göstermiştir. Burada *doğa ve hayvan bilinci*ne yer verilmiştir.

Çantamı yere bıraktım. Kediyi kucağıma aldım, tüylerini okşaya okşaya yatıştırdım. Okşanırken rahatlıyor, uyuyacakmış gibi gözlerini kapıyordu. (BGKG: 20)

Okuldan çıktıktan sonra evlerine çiçek almak için çiçekçiye giden Ayçiçeği'nin *doğa ve hayvan bilinci*ne yer verilmiştir.

Bugün okul dönüşü, pazaryerindeki çiçekçiye uğradım. Üç küçük saksı çiçeği aldım. Kadife ve iki değişik renk ipekçiçeği. Onları penceremin önüne koydum. Param oldukça çiçek alacağım. (BGKG: 25)

Çantamı sürüyerek parkın kapısından girdiğimde büyülendim sanki. Nefesimi tuttum, o olağanüstü güzelliği doya doya seyrettim. Sihirli bir değnek, ağaçların yeşilini sarıya, bordoya, kırmızıya çevirmişti. (BGKG: 46)

Çağrı'nın hobi olarak deniz canlıları ile ilgilenmesi ve onları biriktirmesi de *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Çağrı içeriden bir kutuyla çıktı. Kutunun içi deniz kabuklarıyla doluydu: Denizyıldızı, denizatı, istiridye, midye kabukları… (BGKG: 63)

Babasının doğum günü hediyesi olarak Ayçiçeği' ne bir gözü mavi, bir gözü de sarı renkte olan bembeyaz bir kedi hediye etmesi *doğa ve hayvan bilinci*dir.

Arkadaşı Bilge'nin kedisini kaybettiğini söyleyip gözyaşlarına boğulması üzerine Ayçiçeği de babasının üzüntüsüyle arkadaşının duygularını paylaşmış, empati kurmuştur. Ayçiçeği'nin empati kurması sonucu *değerlere* yer verilmiştir.

"Nasıl ağlamam?" dedi. "Kedim Mırnav' ı kaybettim bugün."

Neredeyse bir ay oluyor, ben de babamı kaybettim. Ama bunu söyleyemedim Bilge' ye. Kollarımı Bilge'nin boynuna doladım. Gözyaşlarım onun gözyaşlarına karıştı. (BGKG: 50)

Babasının Ayçiçeği' ne söylediği *"Sevgi varsa, kaybettiğimizi sandıklarımız bir gün mutlaka geri döner!"* sözü ile sevgi *değeri* üzerinde durulmuştur. (s. 116)

Babasının arkadaşı Engin Amca aracılığı ile babasıyla mektuplaşmaları *dil becerileri*dir.

Mektup çok kısaydı. Babam sadece "Seni sevgiyle kucaklıyorum." yazmıştı. (BGKG: 51)

Ayçiçeği'nin penceresinin önünden götürülen can dostu sokak fenerine mektup yazması da *dil becerileri*dir.

Ayçiçeği babasının maç seyretmeyi sevdiğini bildiği için oturup maç seyretmesi ve artık bir takım tutmaya karar vermesi de *oyun ve spor* özelliğidir.

Maçı büyük bir zevkle seyrettim. Aynı saatlerde babamın da aynı işi yaptığını biliyordum çünkü. (BGKG: 56)

Okulda resim yapmaları ve yapılan resimlerden birinci seçilip sergilenecek resmi yapanın Ayçiçeği olması *sanatsal* özelliktir.

Resim dersinde konu "sevdiğimiz biri"ydi. Resmini bitiren, altına ismini yazıp öğretmene götürüyordu.

…

"Bu haftanın resmi Ayçiçeği'ninki." demesiyle gözlerim dolu dolu oldu. (BGKG: 58)

Kedileri Suzi'nin evden kaybolması sonucu komşuların geçmiş olsun ziyareti yapmaları; Suzi'nin bulunup geri dönmesi sonucu da gözaydına gelmeleri *gelenek ve görenek* özelliğidir.

Annem günlerdir geçmiş olsun ziyaretine gelenleri kabul ediyor. Suzi için geliyorlar. (BGKG: 102)

Suzi'nin döndüğünü duyan komşular bu kez de gözaydına geldiler. (BGKG: 105)

Ayçiçeği'nin babasında kaldığı hafta sonu onunla sinemaya gitmesi *sanatsal* özelliktir.

Bugün babamla sinemaya gittik. (BGKG: 113)

Bana artık her hafta sinemaya gideceğimizi söyledi. (BGKG: 113)

Sinemaya girmeden gittikleri kitapçıdan kitap almaları, babasının evindeki bir sürü kitaptan bahsetmeleri ve babasının evde Ayçiçeği' ne ait özel bir kitaplık yapacağını söylemesi de *okuma zevki ve kültürü* özelliklerine aittir.

Sinemaya girerken, girişteki kitapçıdan bana bir kitap aldı. (BGKG: 113)

Babamın kitaplığında bir sürü kitabı var. Babam, istersem kendi evinde bana da bir kitaplık yapacağını söyledi. Bana aldığı öykü kitabını bir solukta okudum. (BGKG: 113)

Eserde *ahlak, din, çocuğun terbiyesi ve disiplini*ne yer verilmemiştir.

4.12. "İşte O Çocuk" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : İşte O Çocuk

Yazarı : Hidayet Karakuş

Yayın tarihi : 2004

ISBN : 975-22-0078-8

Baskı sayısı : 2

Sayfa sayısı : 158

Yayınevi : Bilgi Yayınevi

Yayın yeri : Ankara

Karakterler:

Hidayet, Ahmet, Kemal, Hüseyin, Muhtar, Emine, Recep Amca, Sabri, Salih, Anakız, Ağabey, Tahsin, Gelinaba, Ali İhsan, Ali Osman, Rıfkı, Ayşe, İsmihan Teyze, Kasım'ın Yusuf Ali, Mehmet, Ahmet, Kadir, Bakkal Ahmet, Neriman, Ayşe Hanım, Melek, Musa Ağabey, Gazi, Mustafa, Yaşar, Ahmet Şen, Ahmet Öncü, İbrahim, Burhan, Remzi, Eyuplarlı Turan, Mersinli Durmuş Yüzbaşı, Eyuplarlı Osman Kaya, Kara Ali, Tokmacıklı Yakup, Tırtarlı M. Ali, Tahir Bey, Deli Ali, Çakır Yusuf, Kara Halil, Arif ağa, Hatice Dudu, Huriye, Hasan Kızak, Hikmet.

Kitabın özeti:

Eser yazarın kendi çocukluk anılarından oluşmaktadır. Arkadaşları ile başkasına ait olan bir tarlaya girip gıcırga toplayan Hidayet girdikleri tarlada ekinlere de zarar verir. Çocukları yakalayan muhtar onları ahıra kapatır ve ailelerine haber verir. Tarlalarını kargalardan korumak için nöbet tutan Hidayet, çok şiddetli bir yağmura yakalanır. Yağmurdan kaçarken göçmen ailelerin evlerinin olduğu yerdeki kalabalığı fark eder ve annesini de kalabalıklar arasında görür. Annesinin yanına gittiğinde

göçmen ailelerden birinin kızının üstüne yıldırım düştüğünü öğrenir ve çok üzülür. Okullarının çamurdan kirlenmemesi için öğretmen ve öğrenciler okullarına taşlardan yol yaparlar. Yol yapımı sırasında çok çalışan Ali Osman' ın akşam çıkan yangında hayatını kaybetmesi Hidayet'i derinden etkiler. Kış mevsimi geldiğinde köy halkı köy odalarına toplanıp birbirlerine hikâyeler anlatır. En güzel hikaye anlatıcısı da Hidayet'in babasıdır. Hidayet ve arkadaşlarının yaz günlerinde en çok sevdikleri şey derede yüzmektir. Bir gün babası Hidayet' e derede yüzmesini yasaklar. Arkadaşları tarafından derede yüzmeye çağrılan Hidayet önce bu isteği geri çeviri ancak fazla direnemez kendini derede bulur. Dereden çıktığında kıyafetlerini bıraktığı yerde bulamayan Hidayet eve kadar çıplak bir şekilde koşmak zorunda kalır. Eve döndüğünde kıyafetlerini babasının dizinin dibinde bulur. İlkokulu bitiren Hidayet ve köydeki diğer çocukları öğretmen okulları sınavına çalıştıran köy öğretmeni, gündüz okulda ders verirken gece de çocukları sözlü yapar. Bu durumdan sıkılan Hidayet bir gün okula gitmek yerine öküzleri otlatmaya götürür. Akşam eve döndüğünden babasından tokat yer ve bir daha böyle bir şey yapmaz. Öğretmen okulunu için yazılı sınavı kazanan Hidayet, anne ve babasını çok mutlu eder. Babası ile sözlü sınava gider ve sözlü sınavı da geçer. Artık kendini öğretmen gibi hissetmeye başlayan Hidayet, çok mutlu ve umutludur.

Tablo 13: "İşte O Çocuk" kitabında yer alan aile özellikleri

Geniş aile	Koruyucu (kollayıcı) tutum
Ebeveyn- çocuk çatışması	Değerler
Gelenek ve görenekler	Doğa ve hayvan bilinci
Dil becerileri	Din
Oyun ve spor	Sanat
Ahlak	Çocuğun terbiyesi ve disiplini
Okuma zevki ve kültürü	

"İşte O Çocuk" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

İşte O Çocuk kitabında yer alan aile tipi, anne, baba, ağabey, gelinaba, Ali İhsan ve Hidayet'ten oluşan *geniş aile*dir. Evlenen çocukların da ailede yaşamaya devam etmesi geniş aileyi oluşturmaktadır.

Babam, annem, ağabeyim, gelinabam, Ali İhsan, herkes suskundu. (İOÇ: 22)

Anne babanın tutumu, *koruyucu (kollayıcı) tutum*dur.

Islak olduğumu görünce de elimden tutup eve götürdü: " Hasta olursun yavrum, böyle ıslak kalınır mı?" (İOÇ: 21)

Babam üzerime çok titrerdi. En küçük çocuğuydum.

Biz herkesten önce sıtma aşısı oluyorduk evde. Öteki çocuklardan önce solucan ilacı içiyorduk. (İOÇ: 49)

Hasta olacaksın. Ben sana dereye girme demiyor muyum? (İOÇ: 50)

Hidayet'in daha çok annesiyle tartışmalar yaşaması *ebeveyn-çocuk çatışması*na örnektir.

O gün annemle kavga ettim. Kim bilir hangi nedenle canını sıktım annemin. Zaten onunla kavga etmediğim gün yoktu. (İOÇ: 77)

Yazarın anılarından oluşan eser, köyde geçtiği için sık sık *doğa ve hayvan bilinci*ne yer verilmiştir.

Derslerimizin bir bölümünde bahçeye sıra sıra bademler, erikler, elmalar diktik. Özellikle okulun arkasında, mezarlıktan yana olan kıyıyı fidanlarla doldurduk. Hepimiz okul bahçesinde ağacımız var diye seviniyorduk. (İOÇ: 25)

Hidayet'in küçükken korktuğu için ona zarar vermediği halde bir yılanı öldürmesi ve daha sonra pişman olması *doğa ve hayvan bilinci*ni oluşturmaktadır.

Şimdi en az insan kadar yılanların da doğada bulunması gerektiğini, bu dünyanın bizim olduğu kadar öteki canlıların da olduğunu düşünüyorum. (İOÇ: 124)

Köylerde görülen ve herkesin katıldığı imecelerde birlik- beraber ve yardımlaşma *değerler*i yaşatılır. Ayrıca imece geçmişten günümüze yaşattığımız *gelenek ve göreneklerimiz*dendir.

Ertesi yıl okula başladığımızda öğretmenimiz köyün imecesine bizi de götürdü. Çakırlar Köprüsünün yapımında bizler de kucaklarımızda, sepetlerde, kovalarda taş çektik. (İOÇ: 23)

Köyde çıkan bir yangını köylünün hep beraber söndürmek için çalışması da birlik-beraber ve yardımlaşma *değerler*inin sunulmasıdır.

Annem, babam, ağabeyim, gelinabam hepsi apar topar kalkıp kovalarla, testilerle koştular. Kimin eviydi? Yangın neden çıkmıştı? Bunları düşünecek durumda değildim. (İOÇ: 28)

Kış mevsiminde köylerdeki köy odalarında toplanmaları *gelenek ve görenek*, birbirlerine öyküler anlatmaları *dil becerileri*, kara kaplı, eski yazılı kitaplardan okunan dinsel öyküler ise *dini özellikleri* oluşturur.

Köy odasına gitmeyi pek sevmeyen babam da bazen katılırdı bize. Onun anlattığı öykülere bayılırdık. Kimi zaman da annemin, teyzemin kara kaplı, eski yazılı kitaplardan okuduğu dinsel öykülere dalar gider, kendimizi çok eski zamanlarda duyumsar, bir türlü bugüne dönmek istemezdik. (İOÇ: 30)

Babamın da bizimle komşuya geldiği bir akşam büyük küçük herkes babamdan Sağırların Öyküsü'nü istedi. O, anlatmaya bayılırdı. (İOÇ: 31)

Ramazan ayı, oruç ve bayramdan bahsedilerek *dini özelliklere* de yer verilmiştir.

Dördüncü sınıftan beşinci sınıfa geçtiğim yıl oruç ayı temmuza denk gelmişti. Ramazanın başından beri bir gün atlamadan orucumu tutmuştum. Artık orucun son günüydü. Ertesi gün bayramdı. (İOÇ: 86)

Öğretmenleri tarafından tatilde öğretmen okulu sınavlarına çalıştırılan çocuklardan Hidayet bir gün okula gitmeyip öküzleri otlatmaya gidiyor ve dönüşte babası ile yaşadıkları, *çocuğun terbiyesi ve disiplini*ne örnek oluşturmaktadır..

Babamın kaşları çatıktı. Daha yaklaşırken sordu:

"Okula niye gitmedin?"

Sesi öfkeyle titriyordu.

"Öküzler.."

"Sana öküz güt diyen oldu mu?"

Sustum. Kulağıma yapıştı. Kıçıma kıçıma şaplak indirmeye başladı.

"Bir daha okuldan kaç da göreyim seni." (İOÇ: 100)

Evlerine gelen yaşlı komşularını hem kapıda karşılamaları hem de küçüklerin büyüğün elini öpmeleri büyüklere saygı *değeri*nin yanında gelenek ve görenek olarak sunulmaktadır.

Hemen kapıya, onu karşılamaya çıkardık. O, arabadan iner; biz elini öperken, o, benim, Ali İhsan'ın, Rıfkı'nın yanaklarını okşar; avluya girer, tahta merdivene yönelirdi. (İOÇ: 38)

Bahar gelince çocukların yumurta boyama yarışmalarının olması *gelenek ve görenekler*dendir.

Daha da önce martta, bahar kapıdan başını gösterdiğinde yumurta boyama yarışı başlardı. Her çocuk folluktan aldığı bir yumurtayı boyalı ot kökleriyle ya da soğan kabuğuyla kaynatarak renkli yumurtalar elde ederdi. (İOÇ: 56)

Köy odalarında çocukların bir araya geldiğinde oynadıkları geleneksel çocuk oyunlarının anlatılması da *oyun ve spor özellikleri*ne girmektedir.

Yüzük saklama" oyunu isterdi birimiz. "Ellem bellem" oyunu, "Ellem bellem, şimşir kallem" tekerlemesiyle ayakları sayarak oynanan, tekerlemenin sonu kime denk gelirse onun oyundan çıkmasına dayalı bir oyundu. (İOÇ: 31)

Hidayet' in gündüz beklediği tarlayı akşamları ağabeyi bekliyordu. Kışın anlatılan hikâyelerden dolayı korkmaya başlayan Hidayet'in ağabeyi gelene kadar türkü söylemesi *sanatsal özellik*tir.

Bir türküye başladım: "Geceler yârim oldu, Ağlamak kârım oldu… (İOÇ: 45)

Köylünün sinema ile tanışması ve sinemada Kore Savaşı ile ilgili görüntülerin izlenmesi *sanatsal özellik*lere yer verilmesidir.

Köye sinema gelmiş. Deli Ali'nin avlusunda gösterilecekmiş.

Birden perdede ışıklar gelip gitti. Birtakım gölgeler koşmaya başladı. Derken görüntüler netleşti. (İOÇ: 117)

Ağabeyinin Hidayet' e getirdiği dergileri merakla okuması ve farklı dünyalarla tanışmasını sağlaması *okuma zevki ve kültürü*nü oluşturmaktadır.

Çocukların köydeki yaşlı bir amcayı dolandırmalarının ortaya çıkması sonucu Hidayet'in anne ve babası ona çok kızmıştır. Yaptıklarının yanlış olduğunu bir daha yapmamaları gerektiğini anlatarak *ahlaki özellikler* verilmiştir.

Buna dolandırıcılık derler. Duymayayım bir daha. Canınız elma çektiyse evden yumurtanızı alır gider, ceplerinizi doldurursunuz. Haramdır. O ağaçlara siz mi

baktınız; suyunu siz mi verdiniz; aşısını siz mi yaptınız da başkasının hakkını dolandırıyorsunuz? (İOÇ: 105)

Hidayet'in babasının ona limonata yapması bunu tadan Hidayet'in kendini farklı hissetmesi ama içtiği limonatadan kimseye söz etmemesi *ahlaki özelliktir.*

İnsan yediği içtiği şeylerden söz etmezdi. (İOÇ: 128)

Eserde tüm özelliklere yer verilmiştir.

4.13. "Yankılı Kayalar" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Yankılı Kayalar

Yazarı : Ahmet Yılmaz Boyunağa

Yayın tarihi : 2005

ISBN : 978-975-263-207-3

Baskı sayısı : 59

Sayfa sayısı : 112

Yayınevi : Timaş Yayınları

Yayın yeri : İstanbul

Karakterler:

Kara Mehmet, Hatice, Hasan, Zehra, Kezban Nine, Halil Ağa, İmam Emmi, Serpil, İsmail, Bekir, Ali Emmi, Reşat Bey, Ahmet dayı, Yunus, Yaşar, Sığırtmaç Mustafa, Cafer, Emin Emmi, Gönül, Tansel, Şakir, Selim Tezcan, Seval, Safiye, Terzi Hüsnü, Kevser.

Kitabın özeti:

Kara Mustafa köyde annesi, babası ve kız kardeşi ile yaşar. Annesi Zehra çok iyi kalpli elinden her iş gelen bir kadındır. Babası Hasan da herkesin yardımına koşan herkesin sevdiği yiğit bir adamdır. Bir kış günü annesinin hastalanması üzerine babası kasabaya doktor getirmeye diye çıkar. Ancak bir daha dönmez. Köylünün aramaları da sonuç vermez. Karlar erimeye başlayınca çizmesi bulunur. Kurtlar tarafından saldırıya uğradığı ve hayatını kaybettiği anlaşılır. Eşini kaybetmenin acısı bir yana geçim derdi ile de sıkıntıya düşen Zehra bu durumu çocuklarına belli

etmemeye çalışır. Kara Hasan annesinin sıkıntısının farkına varır ve onunla konuşur. Bu konuşma her ikisine de iyi gelir. Birbirlerine daha da yakınlaşırlar. Ancak aradan bir sene geçince Zehra yine hastalanır. Kara Hasan doktor çağırmak için kasabaya gitmek istediğinde oğluna engel olur. Ona kardeşine iyi bakmasını ve önce Allah'a sonra da ona emanet ettiğini söyler ve uykuya dalar. Bir daha da uyanamaz. Kara Hasan babasının acısının üstüne annesinin acısını da ekler. Hiçbir şeyin farkında olmayan kardeşi ile bir başlarına kalırlar. Köy halkı çocukların yanındadır. Sürekli onlarla ilgilenirler. Yemekler hazırlayıp götürürler. Evlerinde ağırlamak isterler ancak Kara Hasan bunu kabul etmez. Hayvanları ile ilgilenir. Onlardan süt sağar, peynir yapar bunları satarak para kazanır. Bir yandan da okuluna devam eder. Doktor olmak ve köyüne gelip hastaları iyileştirme isteğini hiçbir zaman aklından çıkarmaz. Bir daha hiçbir çocuk doktor olmadığı için annesini babasını kaybetmesin ister. İstanbul'daki dayısına mektup yazıp durumlarını bildirir. Okul devam ettiği için hemen dayısının yanına gidemezler. Okullar kapandıktan sonra köylüler çocukları hazırlayıp trene bindirir ve İstanbul'a uğurlar. Dayıları Şakir çok iyi niyetlidir. Kardeşinden kalan emanetlere sahip çıkmak ister ancak karısı aynı fikirde değildir. Çocukları istemez ve onlara kötü davranır. Kara Hasan okuyup doktor olma hayali sebebiyle bu kötü muamelelere dayanmaya çalışır. Yengesinin isteğiyle okuldan sonra bir yerde çalışmaya başlar. Aldığı parayı da yengesine teslim eder. Yine bir gün iş için yolda yürürken küçük bir kız çocuğuna araba çarpmak üzereyken kızı bu kazadan kurtarır. Kızın zengin ve iyi niyetli anne babası Kara Hasan' a teşekkür ederler. Para vermek istediklerinde Kara Hasan bunu kabul etmez. Ancak o günden sonra sık sık Kara Hasan, kardeşi ve dayısının oğlu Tansel'i alıp gezmeye çıkarlar, birlikte vakit geçirirler. Bir gün Kara Hasan'ın dayısı hastalanır ve hastaneye yatırılır. Dayısı hastanedeyken yengesi bu durumu fırsat bilerek Kara Hasan ve kardeşini evden kovar. Ellerinde bavulları ile yolda yürürken Selim Bey ve eşine rastlarlar. Onların evine gidip olan biteni anlatırlar. Olayları en başından öğrenen Selim Bey ve eşi Kara Hasan ve kardeşini evlat edinir. Bundan sonra anne babaları onlar olacaktır. Yıllar sonra Kara Hasan, hayallerindeki gibi doktor olur. Doktor olarak köyüne döner ve orada hizmet eder.

Tablo 14: "Yankılı Kayalar" kitabında yer alan aile özellikleri

Parçalanmış aile	Demokratik (destekleyici) tutum
Çekirdek aile	Din
Dil becerileri	Gelenek ve görenekler
Değerler	Doğa ve hayvan bilinci
Okuma zevki ve kültürü	

"Yankılı Kayalar" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Yankılı Kayalar kitabındaki aile tipi, *parçalanmış aile*dir. Çocuklar önce babalarını daha sonra da annelerini kaybetmektedir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde Kara Hasan ve kız kardeşini evlat edinen Selim Bey, eşi ve kızları ile tekrar bir *çekirdek aile* olmuşlardır.

Anne ve babalarının hayatta olduğu zaman diliminde çocuklarına karşı *demokratik (destekleyici) ebeveyn tutumu* sergiledikleri görülmektedir. Onlarla birlikte oturup okudukları kitabı dinlemeleri ve yorum yapıp etkilenmeleri, babalarının vefatından sonra anne ile çocuklarının iletişiminin daha da güçlenmesi bu tutumu desteklemektedir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde çocukları evlat edinen Selim Bey ve eşi de çocuklarına karşı *demokratik (destekleyici) tutum*u sergileyen ebeveynler olmuşlardır.

Kara Hasan'ın okumayı sevmesi ve anne babası tarafından desteklenmesi, onlarında kitaba karşı ilgilerinin olması *okuma zevki ve* kültürünü oluşturmaktadır.

Okumayı çok severim. Öğretmenimin verdiği Ankara'daki bir kardeş okulun gönderdiği bütün çocuk kitaplarını zevkle okudum. (YK: 8)

Babam, akşamları kar yağarken: "Haydi bakalım, Mehmet! Oku kaldığımız yerden!" deyince bir gece evvel bıraktığımız yerden kitaba devam ederiz. (YK: 8)

Sofraya otururken edilen dualarla, namaz vakitlerinde kılınan namazların ifade edilmesiyle, namaz sonu edilen dualarla *dini özelliklere* yer verilmiştir.

Neşe içinde karnımızı doyururken, yoksulları da aç bırakmaması için yüce Allah'a dua ederiz hep birlikte. (YK: 10)

Babam öğle namazını kıldıktan sonra, kasabadan doktor getirmek için evden çıktı. (YK: 11)

Namazlarının sonunda da yaşlı gözlerini silerek dua ediyordu. (YK: 14)

Kara Hasan'ın kendini darda hissettiği bir an Allah' a dua etmesi de *dini özellik* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Allah'ım sen yardımcım ol! Yardımcım ol da okuyabileyim. Doktor olup anama, bana güvenen, bizi düşünen fedakâr anama bakıp güvenine layık olabileyim. (YK: 17)

Komşuların kötü günde birbirlerine destek olup yardıma koşması işlenerek *gelenek ve görenek özellikleri* sunulmuştur. Çünkü bizim kültürümüzde komşuluk ilişkileri değerli ve önemlidir. Ayrıca eserdeki komşuluk ilişkilerinde yer alan *empati, yardımlaşma, birlik beraberlik ve sevgi değerleri* ile *değerlere* de yer verilmiştir.

O, komşularımızın sıkıntılı zamanlarında, onları hiç yalnız bırakmaz, "Komşu hakkı büyüktür!" diyerek hep yardımlarına koşardı. (YK: 26)

Bugün senin başına gelen, yarın benim başıma ya da çocuklarımın başına gelebilir. Elbet birbirimizi sevecek, birbirimizin yardımına koşacağız. İnsanlık budur… (YK: 67)

Atasözlerinden yararlanılarak *dil becerilerine* de yer verilmiştir.

Ev gibisi var mı? "El atar, ev atmaz." derler. Evini satmanı istemeyiz. (YK: 63)

Ayranı yok içmeye, atla gider gezmeye." diye başladı, "Eski camide dilenir, yeni camide sadaka verir." diye devam etti. (YK: 85)

Kara Hasan ve kardeşi köyden ayrılırken onları uğurlamak ve vedalaşmak için tüm sevdiklerinin bir araya gelmesi hem *gelenek ve göreneklere* hem de *değerlere* yer verildiğini gösterir.

Köyden ayrılacağım zaman, bütün arkadaşlarım ve komşularımız, bizi uğurlamak için geldiler. (YK: 64)

Komşularım ve tanıdıklarımla teker teker vedalaştım. (YK: 65)

Bizim kültürümüze ait olan büyüklere saygımızı ve sevgimizi göstermek için onların ellerini öpmemiz hem *değer* hem de *gelenek ve görenektir.*

Ben de büyüklerin ellerini öpüp hayır dualarını aldım. (YK: 66)

Kardeşimle, yengemizin elini öptük. (YK: 74)

Kara Hasan'ın annesinin vefatından sonra kız kardeşine annelerinin onlara anlattığı Keloğlan masallarından anlatması ile *dil becerilerine* yer verilmiştir.

Ona, anamızın anlattığı Keloğlan masallarından birini anlatmaya başladım. (YK: 33)

Biz hepimiz bir bütünün parçalarıyız. Dertlerimiz de, sevinçlerimiz de ortak… Senin üzüntün bizim de üzüntümüzdür. (YK: 38)

Hem biz komşuyuz. Komşu komşuyla her şeyini paylaşmaz mı? (YK: 43)

Çocukların köydeki köpekleri yanlarına çağırıp sevmesi *doğa ve hayvan bilinci*ni oluşturur.

Bahçemizin önünde bir köpek havlıyordu. Kapıyı açıp: "Karabaş! Karabaş!" diye seslenip köpeği çağırdık. Hoplayarak, bir yandan da kuyruğunu sallayarak geldi. Başını okşadık. (YK: 44)

Eserde *ahlak, sanat, oyun ve spor, çocuğun terbiyesi ve disiplini özelliklerine* yer verilmemiştir.

4.14. "Bana Derler Küp Cadısı" kitabında ailenin sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı **:** Bana Derler Küp Cadısı

Yazarı **:** Nur İçözü

Yayın tarihi **:** 2007

ISBN **:** 978-975-21-0902-5

Baskı sayısı **:** 6

Sayfa sayısı **:** 120

Yayınevi **:** Altın Kitaplar

Yayın yeri **:** İstanbul

Karakterler:

Tuğçe, Anne, Baba, Abla, Ağabey, Anneanne, Serap, Ahmet, Kâmile Teyze, Kâmil Amca, Neşe Teyze, Sevim Teyze, Gülizar Teyze, Eren, Ceyhan Teyze, Ayten Hanım, Sevim Öğretmen İfakat Teyze.

Kitabın özeti:

Kitap, Tuğçe'nin başından geçen olayları günlüğüne anlatmasıdır. Aile üyeleri tarafından kendisine Küp Cadısı denilmektedir. Bir gün televizyon izlerken bir dizide kuyu cadısı sözünü duyup anlamını merak etmiştir. Kime sorduysa onu ciddiye alıp cevap veren olmamıştır. Hala kuyu cadısının anlamını bilmemektedir. Ailece bir tatil planlamaktadırlar ancak nereye gideceklerine karar verememektedirler. Bir gün iş dönüşü babaları iş yerinin ayarladığı her şey dâhil bir tatile gideceklerini söyleyince çok sevinirler. Ancak işler hiç de umdukları gibi gitmez. Bu tatil umdukları gibi gitmeyince geçen bayramda gittikleri Bursa tatili ile ilgili anılarını anlatmaya başlar. Amcası, yengesi ve onların yaramaz oğulları ile çıktıkları Bursa tatili de hafızalarında semaver öyküsü olarak kalacaktır. Ablası kendine yeni bir gitar alınca eski gitarını da Tuğçe'ye verir. Böylece Küp Cadısı'nın gitarla imtihanı başlar. Abisi ile çok iyi anlaşırken ablası ile hiç anlaşamayan Tuğçe, ablasının İngiltere'de burs kazanıp bir yıl boyunca orada yaşayacak olmasına çok sevinir. Ancak ablasının yokluğunda onu ne kadar çok sevdiğini anlar ve yokluğu onu çok üzer. Artık yaşı ilerledikçe ergenlik döneminin somut izleri olan sivilce ve siyah noktalarla tanışan Tuğçe bu değişimlere ayak uydurmaya çalışır. Kız arkadaşları ile konuşacak ortak bir noktalarının olmamasını, erkek arkadaşlarının davranışlarındaki değişiklikleri sorgulamaya başlar. Bütün bunlardan sıkıldığı ve kaçmak istediği noktada ise eski dostu patenlerine sığınır.

Tablo 15: "Bana Derler Küp Cadısı" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	Demokratik (destekleyici) tutum
Otoriter (baskıcı) tutum	Ebeveyn- çocuk çatışması
Kardeşler arası çatışmalar	Ebeveynler arası çatışma
Ailedeki diğer bireylerle olan çatışma	Sanat
Gelenek ve görenekler	Değerler
Dil becerileri	Oyun ve spor
Doğa ve hayvan bilinci	Okuma zevki ve kültürü

“Bana Derler Küp Cadısı” kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Bana Derler Küp Cadısı kitabında anne baba ve üç çocuğundan oluşan *çekirdek aile* vardır. Kendi evi olmasına rağmen bu aile ile birlikte yaşayan bir de anneanne bulunmaktadır.

Anne ve baba, çocuklara karşı farklı tutumlar sergilemektedirler. Baba daha *otoriter* bir tutum içindeyken anne *demokratik* tutum sergilemektedir

Oğullarının kentin dışındaki okuluna gidip gelirken zorlandığı için ayrı eve çıkma isteğine karşı babanın tavrı kesindir. Bunu istememektedir. Ancak anne oğlunun yaşadığı sıkıntıların farkındadır ve oğlunu desteklemektedir. Sonunda anne ve oğlunun baskısıyla baba da kararından döndürülmüştür.

Babam, “Bizim zamanımızda evlenmeden baba ocağından çıkılmazdı.” diyor da başka bir şey söylemiyor. (BDKC: 54)

Tabii sonunda annemle ağabeyimin ikili dayanışması galip geldi. Anlayacağınız, günlerce süren konuşmalar sonunda ağabeyimin dediği oldu. (BDKC: 55)

Annenin çocuğu ile yaşadığı bir tartışma sonrası çocuklarına karşı tutumu ile ilgili kendini şu şekilde eleştirmektedir:

Suç sende değil, ben de elbet! Neymiş efendim, demokratik bir aile olacakmışız. Çocuklara da söz hakkı tanımalıymışız. Düşünen, eleştiren, gelişen bir toplum için önce çocukların serbestçe konuşması gerekmiş! (BDKC: 8)

Tuğçe ve ebeveynleri arasında zaman zaman *ebeveyn- çocuk çatışmaları* yaşanmaktadır. Tuğçe aynı çatışmaları ablası *-kardeşler arası çatışma-* ve anneannesi ile *-diğer aile üyeleri ile çatışmalar-* yaşamaktadır. Bunların dışında yer yer anne baba arasında *–ebeveynler arası çatışma-* da çatışmaların olduğu görülmektedir.

Ebeveyn- çocuk çatışmaları:

Üstelik bir de annem, “ Evet, Tuğçe, görüyorsun değil mi, ne çocuklar var? Azıcık onlar gibi uslu, düzenli olsan kıyamet mi kopar? dedikçe küplere biniyordum. (BDKC: 7-8)

Diğer aile üyeleri arasında çatışma, anneanne ve baba arasında yanlış anlaşılmalardan kaynaklanan bir çatışma yaşanması sonucu oluşmuştur.

Bu çekişme geçen akşam tavanı buldu. Sonunda anneannem bir taksiye atladığı gibi teyzeme kaçtı. (BDKC: 69)

Kardeşler arası çatışma:

Atılıyorum üstüne! Ablam çoktan didişmeye hazır. Önce birkaç çimdik, arkadan gıdıklama savaşı derken işin içine uçan terlik operasyonu da karışıyor… (BDKC: 12)

Ablamla yaşlarımız daha yakın, yine de yıldızlarımız bir türlü barışmıyordu. (BDKC: 55)

Ebeveynler arası çatışma:

Üstelik bizimkiler kadar sık tartışan anne baba var mıdır bilmem. Eve alınacak küçücük bir eşya için de çok önemli bir karar verirken de uzun uzun tartışırlar. (BDKC: 48)

Tuğçe paten kaymayı çok seven bir çocuktur. Aynı zamanda salon jimnastiğine de gitmektedir. Bununla ilgili kitapta *oyun ve spor özelliklerine* yer verilmiştir.

Paten kaymak varken, bebeklerle oynamak, otlardan, kabuklardan aptalca yemekler yapmak hiç bana göre değil. (BDKC: 8)

İyi ki salon jimnastiğine gidiyorum, yoksa yatağın üstünde amuda kalıp dolabın önüne ters taklayla nasıl varırdım? (BDKC: 56)

Tuğçe'nin ablasının gitar çalması ve yeni bir gitar aldıktan sonra eski gitarını Tuğçe'ye vermesi, Tuğçe'nin de gitar çalmayı öğrenmek istemesi üzerinde *sanatsal özelliklere* yer verilmiştir.

Ablam gitarını kaptığı gibi başlıyor şarkıya, ben de ardından… (BDKC: 12)

Ablam kendisine yeni bir gitar alınca dünyalar benim oldu. (BDKC: 61)

Artık her gün okul çantamda bir de nota kitabı taşımaya başladım. Boş kaldığım her an gömülüyorum do-re-mi'lere… (BDKC: 63)

Abisinin, ablasının ve Tuğçe'nin valkmen ile müzik dinlemeyi sevmeleri de *sanatsal özellik* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kulaklıkları takıp valkmenin düğmesine basmamla Tarkan'ın sesi beynime doluştu. (BDKC: 57)

Tuğçe ve ailesinin hep beraber tiyatroya gitmeleri *sanatsal özelliktir*.

Haydi bakalım biraz havamız değişsin. Yarın gece tiyatroya gidiyoruz. dedi. Arkadaşlar öve öve bitiremediler. Çok güzel bir komediymiş. (BDKC: 101)

Anneannenin her konuşmasında bir atasözüne yer vermesi ile atasözleri üzerinden *dil becerilerine* yer verilmiştir.

Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur diye boşuna dememişler. Ah… Ah… Bu hâllere düşecek insan mıydım ben? (BDKC: 13)

Kiminin ederi pahalıydı, ucuz olanın da yeri iyi değildi. Anneanneme sorarsanız bu pek doğaldı. Çünkü "ucuz etin yahnisi kokmuş olur"du. (BDKC: 16)

Annem kaşlarını çatıp başını iki yana salladı. Gözlerinde, "Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla!" ışıkları yanıp söndü. (BDKC: 19)

Demek ki anneannem boşuna, "İyilik yap denize at." demiyor. (BDKC:115)

Babanın ailedeki çocukların evlenmeden ayrı eve çıkmasının eskiden mümkün olmadığını ifade etmesi *gelenek ve görenek özelliğidir*.

Babam, "Bizim zamanımızda evlenmeden baba ocağından çıkılmazdı." diyor da başka bir şey söylemiyordu. (BDKC: 54)

Öğretmenin verdiği okuma ödevini kitabı gerçekten okuyarak yapacağını arkadaşları gibi internetten özet indirmeyeceğini söylemesi *okuma zevki ve kültür*dür.

Öğretmen ödev verdi. Yaz tatilinde " Yolculuk Hikâyeleri"ni okuyup özet çıkaracağım. (BDKC: 15)

Türkçe öğretmeninin verdiği ödev kapsamında her gün gazete okuma ve okunan haberin sınıfta yorumlanması da *okuma zevki ve kültürü* kazandırmaktadır.

Türkçe öğretmenimiz bu ay yeni bir çalışma başlattı. Her gün okula gelmeden önce bir gazeteyi baştan sona okuyup en ilginç gördüğümüz haberi sınıfta yorumlayacağız. (BDKC: 84)

Okuldaki "Sorumluluklarımı Bilelim" projesi kapsamında yaşlılar yurduna gidip kitap okumaları yapmaları ile *okuma zevki ve kültürü* yapılmıştır. Yaşlılar yurduna gidilmesi de büyüklerimize saygı değeri üzerinden *değerler özelliklerini* oluşturmaktadır.

Bazı günler yaşlılar yurdunda kitap okuyoruz. (BDKC: 75)

Bayramda önce büyüklerin ellerinin öpülmesi sonrasında tatile çıkılması gerektiğinin ifade edilmesi ile *büyüklere saygı değeri*nin altı çizilmiş yine bayram ziyaretleri vurgulanarak *değerlere, gelenek ve göreneklere* yer verilmiştir.

Babam, "İlk gün büyüklerin ellerini öperiz, sonra ver elini Bursa." dedi. (BDKC: 31)

Biz bayram ziyaretine gideceğiz, canınız belki çay ister diye size semaver getirdim." dedi. (BDKC: 38)

Anneannem, babamın deyişiyle evimizin direği; bir dediği iki edilmemeli. (BDKC: 69)

Tıpkı ablamın dediği gibi. Ben, sen, o yok! Biz varız! Var mı bunun ötesi? (BDKC: 60)

Tuğçe' nin abisinin yabancı kelimeleri kullanmayıp Türkçelerini tercih etmesi ile *dil becerileri* oluşturulmuştur.

Hamburger diyeceğine köfte-ekmek, çizburger yerine de peynir-ekmek diyor. Hele fastfood diyenlere öyle bir kızıyor ki sormayın. (BDKC: 51)

Tuğçe'nin Babalar Günü için babasına yazdığı şiire yer verilerek *dil becerilerine* yer verilmiştir.

Canım babam

Severim seni her an

İndirme beni kucağından

Affet beni yaramazsam (BDKC: 72)

Okuldaki "Sorumluluklarımızı Bilelim" projesi kapsamında ormanlara gidip ağaç dikme etkinlikleri yapmaları ile *doğa ve hayvan bilincine* yer verilmiştir.

Bazen bir bakıyoruz çevre kulübüyle ormanın yolunu tutmuşuz, ağaç dikiyoruz. (BDKC: 75)

Eserde *ahlak, din, çocuğun terbiyesi ve disiplini özelliklerine* yer verilmemiştir.

4.15. “Havva ile Kaplumbağa” kitabında aile kavramının sunuluş şeklinin incelenmesi

Kitabın adı : Havva ile Kaplumbağa

Yazarı : Behiç Ak

Yayın tarihi : 2010

ISBN : 978-9944-717-39-7

Baskı sayısı : 20

Sayfa sayısı : 88

Yayınevi : Günışığı Kitaplığı

Yayın yeri : İstanbul

Karakterler:

Ayşegül Hanım, Erdem Bey, Elif, Havva, Umut Ağabey, Mümtaz Ağabey

Kitabın özeti:

Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, Antalya’daki göçmen kuşlarla ilgili projeleri bitince Adana’da denizkaplumbağaları ile ilgili yeni bir projede çalışmak için Adana’ ya taşınma kararı alırlar. Ancak kızlarının bakıcısı Havva onlarla gelmeyecektir. Bu durumu kabullenmekte zorlanan kızları Elif’i kafasının dağılması için çalışmalarında yanlarında götürmeye karar verirler. Hep bir denizkaplumbağasının sırtında yolculuk etmek isteyen Elif bu duruma çok sevinir. Ailecek sahilde araştırma kampına giderler. Elif, belli etmese de içten içe bakıcısı Havva’yı çok özlemektedir. Denizkaplumbağalarının yumurtlamalarını ailecek izleyip yumurtaların korunmasını sağlarlar. Ancak bir yuvaya sırtlanlar saldırmıştır. Bütün yavruları kaybettiklerini düşünen araştırmacıları sevindiren Elif olmuştur. Kurtulan tek yavruyu bulan Elif, bu yavruyu denize bırakmamakta kararlıdır. Yavruyu sahiplenip ona Havva adını verir. Elif’ in Havva olmadan yavruyu bırakmayacağını anlayan babası Antalya’ya gidip onlarla yaşaması için Havva’yı Adana’ya getirir. Böylece Elif hem Havva’ya kavuşmuştur hem de yirmi yıl sonra görüşmek üzere yavru denizkaplumbağasını denize bırakmıştır.

Tablo 16: "Havva ile Kaplumbağa" kitabında yer alan aile özellikleri

Çekirdek aile	Demokratik (destekleyici) tutum
Ebeveyn- çocuk çatışması	Doğa ve hayvan bilinci
Dil becerileri	Okuma zevki ve kültürü
Çocuğun terbiyesi ve disiplini	Değerler
Gelenek ve görenekler	

"Havva ile Kaplumbağa" kitabında yer alan aile özelliklerinin betimlenmesi:

Havva ile Kaplumbağa kitabında yer alan aile tipi, Ayşegül Hanım, Erdem Bey ve Elif' ten oluşan *çekirdek aile*dir.

Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, çocukları Elif' e karşı *demokratik (destekleyici) tutum*a sahip ebeveynler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tutumlarına örnekler sunmak gerekirse:

Antalya'dan Adana'ya taşınma kararlarını kızları Elif'e açıkladıklarında bu kararın onu üzdüğünü görmüşler ve kararlarını sorgulamışlardır.

"*Adana'ya taşınıyoruz." dedi annesi.*

Elif'ten çıt çıkmıyordu.

"Güzel bir şehir… Çok beğeneceksin."

Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, Elif'in sessizliğinden anlam çıkarmaya çalışıp, bir yerlerde hata yaptıklarını düşünmeye başlamışlardı. (HİK: 28)

Taşındıkları yeni şehre uyum problemi yaşayan ve geride bıraktıkları bakıcısına özlem duyan kızları Elif ile yakından ilgilenmişlerdir.

Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, küçük Elif'i hiç yalnız bırakmadılar. Birlikte çevreyi gezdiler. Muhallebicilerde dondurmalı sütlaç yediler, limonata içtiler. Balonculardan alon alıp, çocuk parkına gittiler… (HİK: 43)

Adana'da yeni bir bakıcı tutma kararlarını Elif'in buna hazır olmadığı gerekçesiyle ertelemiştirler.

Elif'e şimdi bir bakıcı tutmayalım bence. Çünkü ona alışması çok zor olacak." dedi Ayşegül Hanım. (HİK: 43)

Eserde *ebeveyn-çocuk çatışması*na yer verilmiştir. Bu çatışmalar birkaç kez tekrar etmektedir. İlk çatışma tedavisi tamamlanan leyleğin arkadaşlarının yanına gitmesi

için Elif'in tüm parasını ortaya koyması ve leyleğin uçakla arkadaşlarının yanına gitmesini istemesi üzerine yaşanmıştır.

Ayşegül Hanım, "Leylekleri uçağa almazlar." Dediyse de, bir türlü laf anlatamamıştı. Elif çok inatçıydı. Hiç geri adım atmazdı. Günlerce susarak anne ve babasını protesto etmişti. (HİK: 14)

Diğer bir çatışma ise Elif'in bakıcı Havva'nın onlarla gelmeyeceğini anladığı anda yaşanmıştır.

Elif hiçbir şey söylemedi. 'Hani herkes göçmen kuşlar gibi hareketliydi?' diye soran gözlerle, duvardaki afişte görünen leyleklere baktı yalnızca.

Erdem Bey hafifçe öksürdü ve "Havva göçmen bir kuş değil. Buraya ait." dedi. (HİK: 36)

Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, göçmen kuşlarla ilgili bir projede çalışan öğretim üyeleri olduğundan kitapta bolca *doğa ve hayvan bilinci*ne yer verilmiştir.

Hava güzel olduğunda, Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, kuşları incelemeye Elif'i de götürürlerdi. Küçük Elif, kuşların havada çığlık çığlığa uçuşmalarını merakla izlerdi. (HİK: 11).

Ailece kaplumbağaların yumurtalarını bırakmasını inceleyebilmek için sahildeki araştırma kampına gitmişlerdir.

Birkaç gün sonra da Erdem Bey, Ayşegül Hanım ve Elif bir minibüsle yola çıktılar. Sahile yakın bir köyde indiler. Sonra onları karşılayan bir cipe binip, kimseciklerin olmadığı uçsuz bucaksız bir kumsala ulaştılar. (HİK: 51)

Elif'in bakıcısı Havva da doğaya ve hayvanlara karşı sevgi doludur.

Çiçek tohumlarını sağa sola atar, etek ceplerinde taşıdığı çiçek fidelerini sokakta bulduğu yerlere dikerdi. (HİK: 20)

Elif'i uyuklarken görünce hemen kapıyı açıp onu bahçeye gönderirdi. Eteğinin ceplerinden birkaç tohum çıkarıp eline tutuşturur; "Al bunları, incirin dibine ek." derdi. (HİK: 24)

Elif'in anne ve babasının beş yıl boyunca yürüttükleri göçmen kuşlar projesi ile ilgili kitap yazmaları da *dil becerileri* olarak eserde yer almaktadır.

Göçmen kuşlarla ilgili çok güzel bir de kitap yaptık. (HİK: 28)

Elif'in anne ve babasının üniversitede öğretim üyesi olmaları, yazdıkları kitap ve taşınırken eşyalarla ilgili verilen detaylarla *okuma zevki ve kültürünü* karşılanmıştır.

Elif'in boyundan üç dört misli büyük koca koca dolaplar, kütüphaneler hareketlendi. Kitaplar kolilere, giysiler bavullara, mutfak eşyası kutulara dolduruldu. (HİK: 31)

Demokratik tutumu benimsemiş olan Ayşegül Hanım ve Erdem Bey, *çocuğun terbiyesi ve disiplini* noktasında da bu tutuma bağlı kalmışlardır. Çocuklarıyla çatışma yaşadıklarında öncelikle çocuklarının sakinleşmesini beklemişlerdir. Sakinleştikten sonra çatışmaya sebep olan durumu açıklamalar yaparak ortadan kaldırmışlardır.

…

Elif'i artık hiçbir güç konuşturamazdı.

"Havva mı?" diye sordu babası.

Elif, "Evet, o!" manasında başını bile sallamadı. "Kim? Kim?" diye sormalarından, Havva'nın onlarla gelmeyeceğini anlamıştı.

"Havva'yı çok seviyoruz. Ama o bizim ailemizin bir üyesi değil. Bizim yanımızda çalışıyordu." dedi babası. (HİK: 35)

Eserde *değerler* ve *gelenek ve göreneklere* de yer verilmiştir. Sevgi, saygı, nezaket, hoşgörü değerleri sunulurken; gelenek ve göreneklerle ilgili olarak bize özgü olan yolculuklarda veya bir yerden ayrılırken tanıdıkların bir araya gelip gidenlerin uğurlanması, iyi dileklerde bulunulması örneklendirilmiştir.

Mahallenin kirpi saçlı berberinden posbıyık simitçisine, bitişik komşularından şehrin uzak mahallerindeki dostlarına kadar hemen herkes gelmişti. Büyük bir üzüntüyle el sallayarak onları uğurladılar. (HİK: 37)

Eserde *ahlak, oyun ve spor, sanat ve dini özelliklere* yer verilmemiştir.

5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

1970 öncesi, 1970-2000 yılları arası ve 2000 sonrası çocuk edebiyatı eserlerinde ailenin sunuluş biçimi şu ölçütlere göre incelenmiştir. Aile tipleri, ebeveyn tutumları, aile içi çatışma türleri, ailenin sunduğu özellikler; ahlak, sanat, din, doğa ve hayvan bilinci, oyun ve spor, dil becerileri, okuma zevki ve kültürü, değerler, gelenek ve görenekler ve çocuğun terbiyesi ve disiplini.

1970 öncesi dönemde yazılmış çocuk edebiyatı eserlerinde aile

1970 öncesi eserlerinden Ömer'in Çocukluğu, Bağrı Yanık Ömer, 87 Oğuz ve Türk İkizleri'nde aile tipi parçalanmış aile olarak verilmiştir. Sadece Bir Gün Büyüyeceksin adlı eserde geniş aileye yer verilmiştir.

Ömer'in Çocukluğu'nda babanın vefatı sonuncu, Bağrı Yanık Ömer ve Bir Gün Büyüyeceksin' de ebeveynlerin boşanması, Türk İkizleri'nde babanın kaybolması sonucu uzun yıllar öldü olarak bilinmesi şeklinde parçalanmış aileye yer verilmiştir.

Bu dönemde çocukların ebeveynleri ile tartışmaya girdiği görülmemektedir. Sadece bir eserde (Bir Gün Büyüyeceksin) ebeveyn- çocuk çatışması yer almıştır. Ebeveynlerin tutumlarının daha çok koruyucu (kollayıcı) olduğu görülmektedir. Otoriter ve destekleyici ebeveyn tutumlarına da yer verilmiştir.

Ömer'in Çocukluğu'nda baba otoriter (baskıcı) tutum benimserken anne koruyucu (kollayıcı) tutum sergilemektedir. Bağrı Yanık Ömer'de ise ebeveynler Ömer'e karşı koruyucu (kollayıcı) tutum sergilemektedir. 87 Oğuz'da Oğuz'un anne ve babası eserin başında ilgisiz tutuma sahipken karakter gelişimi ve değişimi sonrasında demokratik tutumu benimsemişlerdir. Türk İkizleri'nde Fatma bibi çocuklarına karşı demokratik (destekleyici) tutuma sahiptir.

1970 öncesi eserlerin hepsinde dil becerileri ve gelenek ve göreneklere yer verilirken en az ahlaka yer verilmiştir. Genel olarak eserlerde dil becerileri şiir okuma, mektup yazma şeklinde verilmiştir. Ömer'in Çocukluğu ve 87 Oğuz'da şiir

ile Bağrı Yanık Ömer ve Bir Gün Büyüyeceksin' de anlatılan masallar ile Türk İkizleri'nde Parlak ve Abuğ Hasan'ın yazdıkları mektuplarla dil becerileri oluşturulmuştur.

1970-2000 yılları arasında yazılmış çocuk edebiyatı eserlerinde aile

1970-2000 yılları eserleri olan Dört Kardeştiler, Öksüz Civciv, Hoşça Kal Küçük, Uçtu Uçtu Ali Uçtu da parçalanmış aile işlenmiştir. Aile tipi olarak parçalanmış aile seçildiğinden ebeveyn tutumları ebeveynlerin hayatta kaldığı süre boyunca ya da çocukları ile yaşadıkları süre boyunca takındıkları tavır ve geriye kalan tek ebeveynin tutumu şeklinde bir tutarlılık göstermemektedir.

Dört Kardeştiler adlı eserde anne ve babanın vefatı sonrası geride kalan çocuklarla, Hoşça Kal Küçük de babanın evi terk etmesi ile, Öksüz Civciv de babanın vefatı ile, Uçtu Uçtu Ali Uçtu da ise ebeveynlerin iş için başka bir ülkeye göçü ile parçalanmış aileye yer verilmiştir.

Parçalanmış ailenin ağırlıkta olduğu bu dönemde çocukların ebeveynleri ve kardeşleri ile değil daha çok diğer aile üyeleri ile çatışma içinde oldukları görülmüştür. Bu dönemdeki tüm eserlerin içinde dil becerilerine bolca yer verilmiştir.

Dört Kardeştiler adlı eserde çocukların oyun öncesi ebe seçmek için söyledikleri tekerlemeler, Hoşça Kal Küçük de babanın gazete ve dergilere yazılar yollaması ve İstanbul'da senaryo yazarlığı yapması ile, Öksüz Civciv de anne Şenay Hanım'ın bir yazar olması ve kitaplar yazması, Patenli Kız da Şerare'nin yazdığı ev ödevinin kitap olarak basılması ve Uçtu Uçtu Ali Uçtu da Ali'ye anne ve babasından gelen mektuplar ile dil becerisi oluşturulmuştur.

Bu dönemde de en az ahlaki özelliklere yer verilmiştir. Bunun sebebi parçalanmış aileye sahip olan çocuklara iyi ve doğru davranış ile kötü ve yanlış davranışı gösterecek ebeveynlerin başlarında olmamasıdır.

2000 sonrası dönemde yazılmış çocuk edebiyatı eserlerinde aile

2000 sonrası eserlerinde (Babamın Gözleri Kedi Gözleri, İşte O Çocuk, Yankılı Kayalar, Bana Derler Küp Cadısı, Havva ile Kaplumbağa) aile tipi dengeli bir şekilde dağılmıştır. İki aile çekirdek, iki aile parçalanmış bir aile de geniş aile tipini oluşturmaktadır.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri'nde ebeveynlerin ayrılması, Yankılı Kayalar da ise ebeveynlerin vefatı ile parçalanmış aileye yer verilmiştir.

İşte O Çocuk da çekirdek ailenin çocuklarının evlendikten sonra aynı evde yaşamaya başlamaları ile geniş aileyi oluşturmuşlardır.

Bana Derler Küp Cadısı ve Havva ile Kaplumbağa da çekirdek aileye yer verilmiştir.

Bu dönemdeki dört eserin ebeveyn tutumu demokratik (destekleyici)tir. Demokratik tutumu benimsemeyen eser olan İşte O Çocuk da ise koruyucu (kollayıcı) tutum benimsenmiştir.

Aile içi çatışmalara baktığımızda ise bu dönemde ebeveyn- çocuk çatışmasının yoğun olduğu ve dört eserde yer verildiği görülmektedir. Babamın Gözleri Kedi Gözleri eserinde Ayçiçeği annesi ile babasının yokluğu sebebiyle çatışır.

İşte O Çocuk da Hidayet'in sürekli annesi ile tartışmaya girmesi, Bana Derler Küp Cadısı'nda Tuğçe'nin annesi ile tartışmalarına yer verilmesi, Havva ile Kaplumbağa da ise Elif'in bakıcısı söz konusu olduğunda ebeveynleri ile yaşadığı tartışmalar ebeveyn- çocuk çatışmalarına örnektir.

Gelenek ve görenekler bütün eserlerde yer almaktadır. Ahlaki özellikler ise yalnızca İşte O Çocuk adlı eserde yer almaktadır.

Babamın Gözleri Kedi Gözleri'nde Ayçiçeği'nin babası ile mektuplaşması, İşte O Çocuk da kış mevsimi geldiğinde köylünün evlerde toplanıp birbirine öyküler anlatması, Yankılı Kayalar da Hasan'ın kardeşini uyuturken masal anlatması, Bana Derler Küp Cadısı'nda Tuğçe'nin Babalar Günü'nde babasına şiir yazması, Havva ile Kaplumbağa'da Elif'in anne ve babasının kitap yazması dil becerileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üç kuşakta ailede görülen benzerlik ve farklılıklar:

Yapılan araştırma sonucunda incelenen eserlerde aile kavramı ve ailenin çocuklara sunduğu özelliklerin farklılık gösterdiği görülmüştür.

İncelenen 15 çocuk kitabında aile ile ilgili 164 özelliğe yer verilmiştir.

Tablo 17: İncelenen eserlerdeki aile tipleri

Eserler		Ömer' in Çocukluğu	Bağrı Yanık Ömer	87 Oğuz	Türk İkizleri	Bir Gün Büyüyeceksin	Dört Kardeştiler	Hoşça Kal Küçük	Öksüz Civciv	Patenli Kız	Uçtu Uçtu Ali Uçtu	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	İşte O Çocuk	Yankılı Kayalar	Bana Derler Küp Cadısı	Havva ve Kaplumbağa
Aile Tipleri	Çekirdek aile	✓	✓	✓				✓		✓					✓	✓
	Geniş aile					✓				✓			✓			
	Geçiş ailesi															
	Parçalanmış aile		✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓		

Aile tiplerinden çekirdek aileye 7, geniş aileye 3, parçalanmış aileye 9 kez yer verilirken geçiş ailesi incelenen eserlerde yer almamıştır.

Bu üç dönem karşılaştırıldığında çocuk eserlerinde daha çok parçalanmış ailelere yer verildiği görülmüştür. Alkan (2018) aile parçalanmalarının çocukların sosyal, psikolojik ve akademik hayatlarına etkisini görmeye yönelik yaptığı çalışmasında, ailede yaşanan bu parçalanmaların çocukların maddi ve manevi ihtiyaçlarının tamamlanmamasına sebebiyet verdiğini ortaya koymuştur. Parçalanmış ailelerde çocukların hissettikleri en büyük eksikliğin mutlu aile ortamı olduğu görülmüştür.

İldokuz (2010) çalışmasında incelediği eserlerde 70'li yıllardaki Türkiye'yi anlatan ailenin çok güçlü bir konumda olduğunu belirtmiştir. Modernleşme dönemi ile birlikte aile yapısında değişikliklerin olduğunu ancak aile içindeki rollerde genel anlamda bir değişikliğin görülmediğine ulaşmıştır. Baba evin reisi, anne her ne kadar iş hayatına girmiş olsa da aynı zamanda evin işlerinden de sorumlu kişi olma görevini sürdürmektedir.

Aluş (2015), Türk ailesinde modernleşme süreciyle birlikte her ne kadar çekirdek aile yaygınlaşmış olsa bile çekirdek- geniş aile yapısının olduğunu ifade etmiştir. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte çocuklarını kendi annelerine ya da

eşlerinin annelerine bırakmalarını, iş dönüşünce yine anneleriyle beraber yemek yiyip sonrasında kendi evlerine geçmelerini iki evde süren bir hayat olarak yorumlamıştır.

Tablo 18: İncelenen eserlerdeki anne-baba tutumları

	Eserler	Ömer' in Çocukluğu	Bağrı Yanık Ömer	87 Oğuz	Türk İkizleri	Bir Gün Büyüyeceksin	Dört Kardeştiler	Hoşça Kal Küçük	Öksüz Civciv	Patenli Kız	Uçtu Uçtu Ali Uçtu	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	İşte O Çocuk	Yankılı Kayalar	Bana Derler Küp Cadısı	Havva ve Kaplumbağa
Anne-Baba Tutumları	Demokratik (Destekleyici)			✓	✓	✓			✓			✓		✓	✓	✓
	Otoriter (Baskıcı)	✓				✓		✓		✓	✓				✓	
	Koruyucu (Kollayıcı)	✓	✓	✓		✓	✓			✓			✓			
	Hoşgörülü (Gevşek)							✓		✓						
	İlgisiz			✓												
	Tutarsız (Dengesiz)															

Eserlerde anne- baba tutumlarından demokratik (destekleyici) tutuma 8, otoriter (baskıcı) tutuma 6, koruyucu (kollayıcı) tutuma 7, hoşgörülü (gevşek) tutuma 2 kez yer verilirken ilgisiz tutuma 1 kez yer verilmiştir. Tutarsız (dengesiz) tutuma yer verilmemiştir.

Ebeveyn tutumlarının 1970 öncesi dönemde daha çok koruyucu (kollayıcı) olduğu 2000'lere ve sonrasına bakıldığında ise tarihsel zaman etkisi, anne babanın eğitim durumu, dünyadaki değişime ayak uydurma çabası, çocuğun da bir birey olduğunun bilincine varılması ve kabul edilmesi sonucu ebeveyn tutumlarının demokratik (destekleyici)leştiği görülmüştür.

Erginbay (2014) ebeveyn tutumlarının çocukların başarısına olan etkisi ile ilgili yaptığı çalışmasında demokratik tutum sergileyen anne babaların çocuklarının daha başarılı, otoriter tutum sergileyen anne babaların çocuklarının ise başarı ile ters orantı gösterdiğini ortaya koymuştur.

Günalp (2007) yaptığı çalışmada ebeveynlerin demokratik anne baba tutumunu benimsediğini ve çocuklarının öz güvenlerinin olumsuz etkilenmesine sebep olan ilgisiz anne baba tutumunun oldukça düşük olduğunu ifade etmektedir.

Meriç (2017) ise çalışmasında anne ile çocukların iletişimlerinin daha iyi düzeyde olduğunu belirtmektedir. Çocuk ve ebeveynlerinin iletişim yolunun mesaj, empati ve konuşma olduğunu saptamıştır. Annelerin çocukların ihtiyaçları ile yakından ilgilenmesinin çocuk ve anne arasındaki iletişimi daha nitelikli hale getirdiğini ifade etmiştir.

Tablo 19: İncelenen eserlerdeki aile içi iletişim ve çatışmalar

	Eserler	Ömer' in Çocukluğu	Bağrı Yanık Ömer	87 Oğuz	Türk İkizleri	Bir Gün Büyüyeceksin	Dört Kardeştiler	Hoşça Kal Küçük	Öksüz Civciv	Patenli Kız	Uçtu Uçtu Ali Uçtu	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	İşte O Çocuk	Yankılı Kayalar	Bana Derler Küp Cadısı	Havva ve Kaplumbağa
Aile İçi İletişim ve Çatışmalar	Ebeveyn-çocuk					✓				✓		✓	✓		✓	✓
	Ebeveynler arası		✓	✓											✓	
	Kardeşler arası					✓	✓			✓					✓	
	Diğer aile bireyleriyle								✓	✓	✓				✓	

Aile içi çatışmalar başlığı altında ebeveyn- çocuk çatışmaları 6, ebeveynler arası çatışmalar 3, kardeşler arası çatışmalar ve diğer aile üyeleriyle yaşanan çatışmalar 4 eserde yer almıştır.

1970'li yıllar ve 2000'ler arası çocukların ebeveynlerine karşı bir çatışma içine girmekten korktuğu ve çekindiği için her ne yaşanırsa yaşansın ebeveynlerine karşı saygı ve sevgide kusur etmedikleri görülmüştür.

2000'ler ve sonrasında ebeveynlerin de tutumunun değişmesi ile kendi doğruları ile hareket eden, soran, sorgulayan, kendisinin de bir birey olduğunun farkında olan çocuklarla ebeveyn-çocuk çatışmalarının arttığı görülmektedir. Bu sonucu destekler nitelikte çalışmalarının sonunda Şahin, Cevher ve Nilgün (2007) ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeylerinin yanında eğitim düzeylerinin de artmasıyla çocuğa verilen

önemin arttığını, çocuğun eğitiminin yanında kişilik oluşumuna da önem verildiğini belirtmiştir.

Kaymak Özmen (2004) ebeveynlerin çocuklarına karşı tepki verirken olumsuz duygulardan kaçınılması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü olumsuz duygularla verilen tepkilerin çocukların öz kontrol becerilerinin gelişmesini engellediği ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin bozulmasına ve çocuğun tepkilerini bastırmasına sebep olduğu belirtilmiştir. Bastırdığı tepki çocuğa endişe, öfke ve mutsuzluk getirmektedir. Ebeveyn destekleyici tepkiler verdiğinde ise çocuğun olumsuz duygularının azaldığı iletişim becerilerinin geliştiği ifade edilmiştir.

Evirgen (2010) çocukların aile içi iletişimlerinin olumlu veya olumsuz olmasının sosyal yeterliliklerini etkilediğini ortaya koymuştur. Aile ilişkileri olumlu olan çocukların okulda arkadaşları ile olumlu ilişkiler gerçekleştirdiği ve sosyal yeterliliğinin fazla olduğu görülürken aile ilişkileri olumsuz olan çocukların arkadaşları ile de olumsuz ilişkiler geliştirdiği belirtilmiştir.

Ailenin çocuğa sunduğu özellikler incelendiğinde ahlaki özellikler 4, çocuğun terbiyesi ve disiplini 8, sanatsal, dini ve oyun ve spor özellikleri 9, okuma zevki ve kültürü, değerler ve doğa ve hayvan bilinci 12, gelenek ve görenekler 14, dil becerileri ise 15 eserde yer almıştır.

Sanatsal özelliklerin yer verildiği 9 eserde sanat dallarından müzik ve tiyatronun tercih edildiği diğer sanat dallarına yer verilmediği görülmüştür.

İncelenen eserlerin hepsinde dil becerilerine yer verilmiştir. En az yer verilen özellik ise ahlaktır. Arıcı (2016), çocukların erken yaşta deyim, atasözü, özlü söz, ikilemeler gibi söz zenginlikleri ile tanışmasının gerekliği olduğunu dile getirerek dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlanmasının gerekliliğini belirtmiştir.

On beş eser içinde Bir Gün Büyüyeceksin, Hoşça Kal Küçük ve İşte O Çocuk eserlerinde tüm özelliklere yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 20: İncelenen eserlerdeki ailenin sunduğu özellikler

	Eserler	Ömer' in Çocukluğu	Bağrı Yanık Ömer	87 Oğuz	Türk İkizleri	Bir Gün Büyüyeceksin	Dört Kardeştiler	Hoşça Kal Küçük	Öksüz Civciv	Patenli Kız	Uçtu Uçtu Ali Uçtu	Babamın Gözleri Kedi Gözleri	İşte O Çocuk	Yankılı Kayalar	Bana Derler Küp Cadısı	Havva ve Kaplumbağa
Ailenin Sunduğu Özellikler	Ahlak					✓		✓			✓		✓			
	Sanat			✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	
	Din	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		
	Doğa ve hayvan bilinci	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓
	Oyun ve spor				✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	
	Dil becerileri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Okuma zevki ve kültürü	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	
	Değerler	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Gelenek ve görenekler	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Çocuğun terbiyesi ve disiplini	✓			✓	✓	✓	✓			✓		✓			✓

Emile adlı eserinde Rousseau (2016), çocukların doğal ortamda doğa ile iç içe yetişmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Doğa ve hayvan bilinci on beş eserden on ikisinde kendine yer bulmuştur. Genellikle ebeveynlerin hediye etmesi ile bir hayvanı sahiplenme ya da doğal ortamındaki bir hayvana karşı merhamet ve sevgi duygusu ile yaklaşma şeklinde sunulmuştur.

İncelenen eserlerden on iki tanesinde birlik- beraberlik, yardımlaşma, empati, dürüstlük, sevgi, saygı değerlerine yer verilmiştir. Sallabaş (2012) değer aktarımı ile ilgili yaptığı çalışmasında değerlerin sosyal rollerle öğrenildiğini ve bu şekilde bir sonraki kuşağa aktarıldığını ifade etmiştir. Sosyal destek ve pekiştireçlerin bireylerin neyi yapıp yapmaması gerektiği konusunda da etkisinin büyük olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada vatanseverlik ile ilgili değerlere yer verildiği görülürken incelenen

15 eserden sadece 87 Oğuz'da Oğuz'un okuduğu şiir üzerinden bir eserde vatanseverlik değerine yer verilmesi büyük bir eksikliktir.

Karatay, Destebaşı ve Demirbaş (2015) millî ve evrensel değerlerle ilgili yaptıkları çalışmanın öğrencilerin ahlaki, kitap okuma alışkanlığı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğini gözlemlemişlerdir. Bu durumda edebi eserlerde değerlere yer vererek çocuklarda birçok alanda gelişme ve değişmenin görülmesi sağlanabilmektedir.

Bir toplumu diğer toplumlardan ayıran en önemli ögenin gelenekler olduğunu söyleyen Dikici'nin (2001) görüşlerini destekler nitelikte değerler, gelenekler ve göreneklere on beş eserden on dördünde yer verilmiştir. Büyüklere saygıdan dolayı el öpme, gelen komşuya hoş geldin ziyaretinde bulunma, ayrılanla vedalaşma, kız isteme, nişan, düğün, nazardan korunmak için nazar boncuğu taşıma gibi durumlara yer verilmiştir. Işık ve Karakuş (2017) milli ve manevi değerlerin kişiyi hayata bağlayan kökler olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların bu değerlere yer veren efsane, destan, masal türleriyle karşılaştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu türlerin de kendi kültürlerini oluşturan unsurlarla zenginleştirilerek yeniden kaleme alınmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir.

İncelenen eserlerde de dini özellikler 1970 öncesinde daha fazla yer verildiği görülmüştür. Apaydın'a (2001) göre, ailedeki dinsel hayatın içeriği, aile üyelerinin dine karşı ilgileri ve dini bilgileri aktarırken kullandıkları iletişim yolları çocukların dinsel tercihlerinin oluşmasını etkilemektedir. Keskin (2017) geleneksel toplumlarda dinin hayatın her alanına yayılmışken günümüz modern toplumlarında din alanının darıldığını ifade etmiştir. Anne ve babanın iş hayatında birlikte rol alması çocuklara dini eğitim verebilecek aile büyüğünün yokluğu çocukları bilgisayar, internet gibi iletişim araçlarına yönlendirmiştir. Herhangi bir denetimden geçmeden ulaşılan sınırsız bilgilerin çocuklarda geri dönüşü olmayan davranışların kazanılmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

Sanatsal özellik olarak eserlerde türkü söyleme, herhangi bir enstrüman yapma veya çalma, tiyatro oyunu sergileme, müsamere yapma, açık hava sineması izleme gibi etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Aral (1999) sanat eğitimi alan ve almayan çocuklar ile yaptığı çalışmasında sanat eğitimi alan çocukların yaşamı algılama, yorumlama, yaratıcılık ve iletişim becerilerini geliştirme de etkili olduğunu ortaya

koymuştur. Bu nedenle çocuklara okul öncesi dönemden itibaren sanatla ilgili durumların yer aldığı kitapların okutulması gerekmektedir. Böylece çocukların algılama, yorumlama, yaratıcılık ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlanmış olunacaktır.

Tüm dönemlerde ahlaki özellikler eserlerde asgari düzeyde yer almıştır. Sanat, oyun ve spor ile ilgili durumlar ise 1970- 2000 arası yıllarda ve 2000 sonrası yıllarda yazılan eserlerde yer almıştır. 1970 öncesi eserlerde yer almamıştır. Akandere, Baştuğ ve Güler (2009) çalışmalarında spor yapan öğrencilerin spor yapmayanlara göre ahlaki yargılarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmadan yola çıkarak oyun ve spor ile ilgili durumların ahlaki özellikleri desteklediği görülmektedir. Bu sebeple eserlerde oyun ve sporla ilgili durumlara daha fazla yer vererek ahlaki özelliklerin de destekleneceği ifade edilebilir.

Akaroğlu, Dağ, Beserek, Selvi ve Altıparmak (2019), yaptıkları çalışma ile oyun oynayan çocukların dil ve zihin gelişimlerinde, duygu ve düşüncelerini ifade etmede, problem çözmede gelişme gösterdiklerini, girişken bireyler olduklarını, sosyalleşme ve iletişim becerilerinin geliştiğini tespit etmişlerdir.

Aytaş (2005), okuma alışkanlığının tek seferde kazanılamayacağını, sabırla ve zamanla elde edilebilen bir alışkanlık olduğunu ifade etmiştir. On iki eserde yer verilen okuma zevki ve kültürü ile ilgili iletiler, çocuklara ne kadar çok ulaştırılırsa o denli başarı sağlanabilir. Bunun için anne ve babalarında öğüt vermekten ziyade örnek olmaları, çocukları ile birlikte kitap okuma saatleri yapmaları, çocuklara ait bir kitaplık oluşturmaları gerekir. Arıcı ve Tüfekçi Akcan (2018) çalışmalarında okuma alışkanlığı kazanmada çocuğa karşı tutumun etkili olduğu ifade etmişlerdir. Demokratik tutum benimsenerek yetiştirilen iletişimi iyi olan, haklarına saygı duyulan bir ortamda büyüyen çocukların kitap okumaktan daha çok hoşlanacağı ve kendisine daha çok kitap okunmasını isteyebileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Kitap okuma alışkanlığı kazandırmada anne babanın çocuğa örnek olması çok önemlidir. Şahin, Çelik ve Çelik (2012), yılda 6-10 kitap okuyan çocukların ebeveynleri ile 21 ve üstü kitap okuyan çocukların ebeveynlerini karşılaştırdıklarında 21 ve üstü kitap okuyan çocukların ebeveynleri ile kitap okuma üzerine paylaşımlarının daha fazla olduğunu ve bu durumun çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanmada etkin rol oynadığı sonucuna varmışlardır.

İncelenen eserlerin sekizinde karşımıza çıkan çocuğun terbiyesi ve disiplini ile ilgili Bayraktar (1994), önceliğin çocuğu tanımak, anlamak ve sevmek olduğunu ifade etmiştir. Sert disiplini benimsemenin amaca ulaştırmayacağını topluma sağlıklı bireyler yetiştirmek için sevgi ve saygıyı esas almanın gerekliliğini ifade etmiştir.

İncelenen on beş eserin sekizinde doğa ve hayvan bilincine yer verilmiştir. Yağmur (2019) çalışmasında doğanın çocuklara bir eğlence unsuru olarak sunulduğunu ve çocukların da doğayı oyun ve macera alanı olarak gördüğünü ifade etmiştir.

5.2. Öneriler

Bu araştırmada 1970 öncesi, 1970-2000 arası ve 2000 sonrası çocuk edebiyatı eserlerinde ailenin çocuklara nasıl sunulduğu tespit edilmiştir. Bu tespitler doğrultusunda aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

- Çocuk edebiyatı kitaplarında aile kavramını ve özelliklerinin esas kabul ederek işleyen eser sayısı yeterli değildir. Araştırma kapsamında incelenen eserlerin de aile kavramı ve özellikleri noktasında yeterli çeşitliliğe sahip olmadığı görülmüştür. Çocuk kitabı yazarların aile kavramının önemine ve özelliklerine eserlerinde daha çok yer vermesi çocuklar tarafından aile kavramının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.
- İncelenen eserlerde dil becerileri verilirken aynı metin türleri (şiir, masal, mektup, tekerleme) tekrar etmektedir. Çocukların bunların dışındaki metin türleriyle de tanıması için diğer metin türlerine de yer verilebilir.
- İncelenen eserlerin 12 tanesinde doğa ve hayvan bilinci iletisine yer verilmiş olsa da bazı eserlerde (Bir Gün Büyüyeceksin) hayvanlara zarar verme, avcılık gibi olumsuz durumlar yer almaktadır. Bu gibi olumsuzlukların eserlerde yer almamasına dikkat edilmelidir.
- Bağrı Yanık Ömer adlı eserde kadına ve çocuğa, psikolojik ve bedensel şiddet sahnelerine yer verilmiştir. Yine aynı eserde kadınları aşağılayıcı sözlere ve davranışlara da yer verilmektedir. Çocuk edebiyatı yazarları aile konusuna yer verirken daha dikkatli olmalı olumsuz çağrışımlara yol açacak durumlara yer vermemelidir. Öğretmenlerin ve ailelerin de okutacakları

kitapları okutmadan önce incelemeleri ve bu tür kitapları okutmamaya dikkat etmelidir.

- İncelenen eserlerde ahlak konusuna yeterince yer verilmediği görülmüştür. Çocuk eserlerinde iyi ve güzel ahlaka sahip kahramanlara ve konulara yer verilmemesi düşünülemez. Bu sebeple çocuk yazarları eserlerinde iyi ve güzel ahlaka sahip kahraman ve konulara yer vermelidir.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan erdemler, milli kültürümüz, birey ve toplum, okuma kültürü, iletişim, kişisel gelişim, sağlık ve spor, duygular, doğa ve evren, sanat, vatandaşlık ve çocuk dünyası temaları aile kavramı ve özelliklerinin içeriğine uygundur. Bu temalar içindeki metinlerde aileye yer verilebilir.

KAYNAKÇA

Adak, Nurşen. 2005. Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile. **Kurumlara Sosyolojik Bakış**. ed. Sevinç Güçlü. İstanbul. Birey Yayıncılık: 49-91.

Ahmet Mithat Efendi. 2013. **Peder Olmak Sanatı.** haz. Gizem Akyol. Dergâh Yayınları. İstanbul.

Akandere, Mehibe. Gülsüm Baştuğ. Elif Dilara Güler. 2009. Orta Öğretim Kurumlarında Spora Katılımın Çocuğun Ahlaki Gelişimine Etkisi. **Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi.** c.3. s.1: 59- 68.

Akaroğlu, Gülriz. Nadire Dağ. Sema Beserek. Mahir Selvi. Şerife Altıparmak. 2019. "Ebeveyn Çocuk İletişiminde Oyunun Rolü". **Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi**. s. 3: 208-228.

Akın, Hüsrev. 2009. Milli Edebiyat Dönemi Romanlarında Çocuk Eğitimi. **Turkish Studies.** c. 4. s. 8: 427-441.

Aksoy, İlhan. 2011. Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.** c. 4. s. 16: 11-19.

Alkan, Ersoy Özmen. 2018. Aile Parçalanmasının Okul Başarısına Etkisi: Trabzon Örneği. **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.** c. 4. s. 5: 167-225.

Aluş, Yadigar. 2015. Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi. **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.** c. 1. s. 1: 15-24.

Apaydın, Halil. 2001. Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c.12. s. 13: 320-337.

Aral, Neriman. 1999. Sanat Eğitimi- Yaratıcılık Etkileşimi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. **s.** 15: 11- 17.

Araz, Yahya. 2013. **Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak.** Kitap Yayınevi. İstanbul.

Arıcı, Ali Fuat. 2016. **Çocuk Edebiyatı ve Kültürü.** Pegem Akademi. Ankara.

_____. 2016. Erken Çocukluk Dil Gelişiminde Ailenin Rolü. **Türkiye Eğitim Dergisi.** c. 1. s. 1: 66-78.

Arıcı, Müberra. Aysel Tüfekçi Akcan. 2018. Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Annelerin Birlikte Okuma Davranışlarının Ebeveynlik Tutumları Açısından İncelenmesi. **Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi**. c. 5. s.2: 22-45.

Atasoy, Emin. 2006. **Çevre İçin Eğitim: Çocuk Doğa Etkileşimi**. Ezgi Kitabevi. Bursa.

Aydın, Mustafa. 2016. Ailede Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi. **Sistematik Aile Sosyolojisi.** ed. Mustafa Aydın. İstanbul. Çizgi Kitabevi: 167-177.

Aydın, Mehmet Zeki. 2003. Ailede Ahlâk Eğitimi. **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c. 7. s. 2: 125-158.

Aydın, Ali Rıza. 1996. Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c. 8. s. 8: 211-219.

Aydoğdu, Fatih. Mücahit Dilekmen. 2016. Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 11. s. 2: 569-585.

Aytaş, Gıyasettin. 2005. Okuma Eğitimi. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi.** c. 3. s. 4: 461-470.

Bahadıroğlu, Yavuz. 2017. **Osmanlı'da Çocuk Eğitimi.** Hayat Yayınları. Ankara.

Baş, Bayram. 2012. **Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı.** Kriter Yayınevi. İstanbul.

Bayraktar, Faruk. 1994. Eğitimde Disiplin, Ceza ve Dayak Üzerine. **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi.** s. 1: 97-107.

Bener, Salkım Selvi. 2016. **Antikçağda Oyun ve Oyuncaklar.** Kitap Yayınevi. İstanbul.

Büyüköztürk, Şener. Ebru Kılıç Çakmak. Özcan Erkan Akgün. Şirin Karadeniz. Funda Demirel. 2016. **Bilimsel Araştırma Yöntemleri.** Pegem Akademi Yayınları. Ankara.

Cüceloğlu, Doğan. 2019. **Geliştiren Anne-Baba.** Remzi Kitabevi. İstanbul.

Çabuk Kaya, Nilay. 2012. Aile ve Çocuk. **Aile Sosyolojisi.** ed. Aytül Kasapoğlu. Nadide Karkıner. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi: 106-133.

Demircan, Candemir. 2006. TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi. **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. c. 2. s. 1:12-27.

Dikici, Abdullah. 2001. Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi. **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 11. s. 2: 251-258.

Dilidüzgün, Selahattin. "Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik" , **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları**, **20-21 Ocak 2000**. Ankara: Merkezi Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim, 2000: 253-267.

Dinç, Ayşegül. "Ergenlerde Anne-Baba Tutumları Ve Dini Yönelim". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Durmuş, Reyhan. "3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Er, Züleyha. Ali Fuat Arıcı. 2018. Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Ailenin Etkisi. **Türkiye Eğitim Dergisi.** c. 3. s. 1: 1-21.

Erginbay, Şeyma. "Ortaokul 5. ve 8. Sınıflarda Algılanan Anne Baba Tutumları ve Ailelerin Çocuk Yetiştirme Stillerinin Akademik Başarıya Etkisi". Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Evirgen, Nilay. “Aile İçi Örüntülerin Çocukların Algıları Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Gökçe, Birsen. 2012. Türk Toplumunda Aile Yapısı. **Aile Sosyolojisi.** ed. Aytül Kasapoğlu. Nadide Karkıner. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi: 50-82.

Gökçen, Ahmet. 2019. Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları. **Sistematik Aile Sosyolojisi**. ed. Mustafa Aydın. İstanbul. Çizgi Kitabevi: 81-99.

Göksel, Ayşegül. “Çağdaş Çocuk Kitaplarında Aile Büyüklerinin Sunuluş Biçimleri”. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Gökşen, Enver Naci. 1980. **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız.** Remzi Kitabevi. İstanbul.

Gönen, Mübeccel. 1994. Bir Çocuk Kitabı Nasıl Değerlendirilir? Çocuk Edebiyatı. haz. Mustafa Ruhi Şirin. Çocuk Vakfı Yayınları. İstanbul.

Gurbetoğlu, Ali. 2007. II. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Dergilerinde Ahlak Eğitimi Ve Ahlaki Değerler (1908–1918). **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.** c. 4. s. 1:81-101.

Güler, Deniz. Nazmi Ulutak. 1992. Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. **Kurgu Dergisi.** s. 11:51-76.

Güleryüz, Hasan. 2003. **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı.** Pegem A Yayıncılık. Ankara.

Günalp, Ayşe. “Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi (Aksaray İli Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Gürses, İbrahim. Mehmet Akif Kılavuz. 2016. Kuşakların Ahlâkî Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg’in Ahlâkî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. c. 25. s. 1: 97-117.

Güven, Özbay. Erman Öncü. 2006. Beden Eğitimi ve Spora Katılımda Aile Faktörü. **Aile ve Toplum Dergisi.** c. 3. s. 10: 81-90.

Güzel, Abdurrahman. 2006. Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar. **Millî Eğitim,** s.169: 85-105.

Hergüner, Gülten. 1991. Çocuğun Spora Yönelmesinde Ailenin Rolü ve Önemi. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. s.6: 87-91.

Işık, Neşe. Neslihan Karakuş. 2017. Erken Çocukluk Döneminde Efsane, Destan ve Masal Metinlerinin Kullanımı. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**. s. 41: 118-133.

İbn Miskeveyh. 2018. **Ahlâk Eğitimi Tehzîbu’l-Ahlâk.** çev. Abdulkadir Şener. İsmet Kayaoğlu. Cihat Tunç. Büyüyen Ay Yayınları. İstanbul.

İldokuz, Fatma Nur. “Kadın Öykü Yazarlarında Aile (1970-1980)”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010.

Kara, Cem. 2012. Çocuk Kitabı Seçiminde Resimlemelerle İlgili Olarak Ebeveynin Dikkat Etmesi Gereken Başlıca Unsurlar. **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi.** c. 1. s. 1: 225-232.

Karataş, Evren. 2014. Çocuk Edebiyatında "Karakter" Kavramı. **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** s. 33: 60-80.

Karatay, Halit. 2016. Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler. **Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı.** ed. Tacettin Şimşek. Ankara. Grafiker Yayınları: 81-127.

Karatay, Halit. Fatih Destebaşı. Melek Demirbaş. 2015. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 6, 7 Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi. **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.** c. 9. s. 2: 123-140.

Kardaş Koçak, Müzeyyen. "2000-2014 Yılları Arasında Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin Yayınlanmış Olan Hikâye Kitaplarının Dış Yapı, İç Yapı ve Resimleme Nitelikleri Açısından İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Kaya, Alican. "İlköğretim Öğrencilerinin Anne - Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Kaya, Mevlüt. 1997. Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi.** s. 9: 193-204.

Kaymak Özmen, Suna. 2004. Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. c. 37. s. 2: 27-39.

Keleş, Ruşen. Can Hamamcı. 2002. **Çevrebilim.** İmge Kitabevi. Ankara.

Keskin, Davut. "Geleneksel Aileden Modern Aileye Geçiş Sürecinde Ailede Din Eğitimi Anlayışındaki Değişim". Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Kıbrıs, İbrahim. 2016. **Çocuk Edebiyatı.** Kök Yayıncılık. Ankara.

Kır, İbrahim. 2011. Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. c. 10. s. 36: 381-404.

Koç, Bozkurt. 2008. Çocuğun Dini Gelişiminde Rol Model Olarak Anne ve Baba. **Dini Araştırmalar**. c. 11. s. 31: 49-60.

Kurudayıoğlu, Mehmet. Erdoğan Çakıcı. 2013. Türk Edebiyatı Dersinin Öğretiminde Değerler. **Ana Dili Eğitimi Dergisi.** c. 1. s. 3: 41-57.

Lukens, Rebecca J. Smith, Jacquelin J. Coffel, Cynthia Miller. 2018. **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**. çev. Cenk Pamay. Erdem Yayınları. İstanbul.

Meriç, Ayşe. "Anne-Baba- Çocuk İletişimi ile Okul Öncesi Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2017.

Milli Eğitim Bakanlığı. **Türkçe Öğretim Programı**. Ankara, 2019.

Muallim Naci. 2017. **Çocukların Eğitimi Vezâif-i Ebeveyn.** haz. İlknur Kirenci. Büyüyenay Yayınları. İstanbul.

Oğuzkan, A. Ferhan. 2001. **Çocuk Edebiyatı.** Anı Yayıncılık. Ankara.

Özgüven, İbrahim Ethem. 2010. **Ailede İletişim ve Yaşam.** PDREM Yayınları. Ankara.

Öztürk, Ergün. Zeynep İleri Aydemir. 2013. Başlangıç Düzeyi Okuyucularının Okuma Motivasyonlarının, Günlük Kitap Okuma Süreleri ve Ailenin Okuma Durumuna Göre Değerlendirilmesi. **Kastamonu Eğitim Dergisi.** c. 21. s. 3: 1105-1116.

Rouseeau, Jean-Jacques. 2016. **Emile.** çev. Yaşar Avunç. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

Sallabaş, Muhammed Eyyüp. 2012. Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 59-68.

Sever, Sedat. 2008. **Çocuk ve Edebiyat**. TUDEM Yayınevi. İzmir.

_____ . 2003. **Çocuk ve Edebiyat**. Kök yayınları. Ankara.

_____ . 1995. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler. **Abece**. s. 107: 14-15.

Sınar Çılgın, Alev. 2007. **Çocuk Edebiyatı.** Morpa. İstanbul.

Sınar, Alev. 2006. Türkiye' de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi** c. 4, s. 7: 175-225.

Şahin, Esin Yağmur. Gamze Çelik. Burcu Çelik. Anne-Babaların Çocuk Edebiyatı Kavramına İlişkin Görüşleri (Çanakkale Örneği). **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı.** c. 10. s. 12: 109-125.

Şahin, Tezer. Fatma Cevher. Fatma Nilgün. "Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış". **38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15 Eylül 2007.** Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu, 2007: 775-790.

Şimşek, Tacettin. 2014. Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz. **Türk Dili.** Aralık, s. 756: 15- 58.

_____. 2005. **Çocuk Edebiyatı.** Suna Yayınları. Gümüşhane.

Şimşek, Eyüp. 2004. Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi. **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.** c. 6. s. 1: 207-220.

Şirin, Mustafa Ruhi. 2019. **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**. Uçan At Yayınları. İstanbul.

_____. 2014. Edebiyat Ve Çocuk Edebiyatı, Edebiyatın Amacı Ve İşlevi. **Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı.** Özel Sayısı içinde: 12-31.

_____. 2000. **99 Soruda Çocuk Edebiyatı.** Çocuk Vakfı Yayınları. İstanbul.

Tanju, Ebru Hasibe. 2010. Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış. **Aile ve Toplum.** c. 6. s. 22: 30-39.

TDK. Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Ankara, 2005.

Temiz, Gülay. "Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitiminin Çocukların Duyguları Tanıma Ve İfade Etme Becerilerine Etkisi". Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Temizyürek, Fahri. N. Kemal Şahbaz. Zeki Gürel. 2016. **Çocuk Edebiyatı.** Pegem Akademi. Ankara.

Temizyürek, Fahri. 2003. Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. **TÜBAR.** c. 13, Bahar: 161-167.

Tezcan, Mahmut. 2000. **Türk Ailesi Antropolojisi**. İmge Yayınevi. Ankara.

Tuğrul, Belma. Gözde Ertürk. Şenay Özen Altınkaynak. Gökhan Güneş. 2014. Oyunun Üç Kuşaktaki Değişimi. **International Journal of Social Science**. s. 27: 1-16.

Turğut, Faruk. 2016. Genel Olarak Aile. **Sistematik Aile Sosyolojisi**. ed. Mustafa Aydın. İstanbul. Çizgi Kitabevi: 15-31.

Tür, Gülseren. Turla, Ayşe. 2005. **Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap**. Ya-Pa Yayın. İstanbul.

Türkdoğan, Orhan. 2009. Tarihten Günümüze Türk Aile Sistemi. **Ailede Sevgi Eğitimi.** ed. Süleyman Değen. İstanbul. Selis Kitaplar: 23-66.

Türkiye Kültür Portalı. 2013. Halk Bilimi Gelenek ve Görenekler. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kayseri/kulturatlasi/gelenekler-ve-gorenekler. [28.11.2019]

Uz Erşahin, Işılay. 2009. "Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Çağdaş Çocuk Edebiyatı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi Ve Eğitsel Öneriler". Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Uzuner Yurt, Serap. 2016. Çocuk Kitapları ve Süreli Yayınlar. **Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya.** ed. Tacettin Şimşek. Ankara. Grafiker Yayınları: 147-159.

Wechselberg, Klaus. Ulrike Puyn. 1999. **Anne ve Çocuk.** çev. Erdoğan Kınalıbay. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yağmur, Sümeyye. "Türk Çocuk Edebiyatında Doğa-Çocuk İlişkisi". Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Yalçın, Alemdar. Gıyasettin Aytaş. 2017. **Çocuk Edebiyatı.** Akçağ Yayınları. Ankara.

Yavuz, Kerim. 1987. **Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi**. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara.

Yavuzer, Haluk. 2018. **Ana-Baba ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar ve Çözümler.** Remzi Kitabevi. İstanbul.

_____. 2011. Çocuk Yetiştirmede Farklı Ebeveyn Tutumları. **Ana- Baba Okulu**. ed. Haluk Yavuzer. İstanbul. Remzi Kitabevi: 115-127.

Yazıbaşı, Muhammed Ali. 2017. Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları. **İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**. c. 6. s. 1: 309-326.

Yılar, Ömer. Ayşegül Celepoğlu. 2013. Çocuk Yayınları ve Bu Yayınlarda Bulunması Gereken Temel Unsurlar. **Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı.** ed. Ömer Yılar. Lokman Turan. Ankara. Pegem Akademi: 37-65.

Yıldırım, Ali. Hasan Şimşek. 2016. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.** Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Yılmaz, İsmail. 2016. "Çocuklara Değer Öğretiminde Halk Edebiyatı Ürünlerinin Önemi: Âşık Veysel Örneği". **Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Kültürü.** Edirne, Trakya Üniversitesi Yayınları: 735-742.

Yörükoğlu, Atalay. 2012. **Çocuk Ruh Sağlığı.** Özgür Yayınları. İstanbul.

Araştırma Kapsamında İncelenen Çocuk Kitapları

Ak, Behiç. 2019. **Havva ile Kaplumbağa.** Günışığı Kitaplığı. İstanbul.

Ak, Sevim. 2019. **Babamın Gözleri Kedi Gözleri.** Can Yayınları. İstanbul.

Boyunağa, Ahmet Yılmaz. 2019. **Yankılı Kayalar.** Timaş Yayınları. İstanbul.

Cemali, Zeynep. 2010. **Patenli Kız.** Günışığı Kitaplığı. İstanbul.

Çalapala, Rakım. Nimet Çalapala. 2019. **87 Oğuz.** Bilge Kültür Sanat. İstanbul.

Dayıoğlu, Gülten. 2019. **Dört Kardeştiler.** Altın Kitaplar. İstanbul.

Ilgaz, Rıfat. 2017. **Öksüz Civciv.** Çınar Yayınları. İstanbul.

İçözü, Nur. 2014. **Bana Derler Küp Cadısı.** Altın Kitaplar. İstanbul.

İzgü, Muzaffer. 2018. **Uçtu Uçtu Ali Uçtu.** Bilgi Yayınevi. İstanbul.

Kakınç, Tarık. Dursun. 2019. **Hoşça Kal Küçük.** Can Yayınları. İstanbul.

Karakuş, Hidayet. 2008. **İşte O Çocuk.** Bilgi Yayınevi. İstanbul.

Muallim Naci. 2019. **Ömer'in Çocukluğu.** Karbon Kitaplar. İstanbul.

Seyda, Mehmet. 2018. **Bir Gün Büyüyeceksin**. Bilge Kültür Sanat. İstanbul.

Uçuk, Cahit. 2018. **Türk İkizleri.** Bilge kültür Sanat. İstanbul.

Yesari, Mahmut. Esat. 2016. **Bağrı Yanık Ömer.** Evrensel İletişim Yayınları. Ankara.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel bilgiler

Adı: Merve

Soyadı: NAMAZCI

İletişim Bilgileri: mrvnmzc@gmail.com

Eğitim Bilgileri

2011-2015: Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği

İş Deneyimleri

2017-2019, PICTES, Türkçe öğreticisi.

2019, MEB, hâlen Türkçe öğretmeni.

Yayınlar

Arıcı, Ali Fuat. Merve Çizmecioğlu. Merve Namazcı. 2017. Çocuk Edebiyatında İhmal Edilmiş Bir Tür: Biyografi. **IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 20-21 Ekim 2017**. İstanbul: Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazarları Birliği, 2017: 117-123.